

# BÖRZSÖNYI HELYKÖN

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat VI. évfolyam 7.-8. szám, 2011. július-augusztus

*"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."*



Egyházy Gábor kerámiája

## Tartalom:

3. o.: Magamba kövesedem; (Ketykó István verse)
- 4.-6. o.: Szent Jakab hava előtt; Gerlice; Vagyok; Szikla-lábon; (Pongrácz Ágnes versei)
- 8.-13. o.: „Orcád verítékével” II. : A Honti-medence Árpád- kori lakosságának életmódjáról; (Dr. Koczó József helytörténeti írása)
- 14.-15. o.: S ha...; Kor- és kórkép; (Csáky Károly versei)
16. o.: Örök álmom; (Szajbely Zsolt írása)
- 18.-19. o.: 555 éve; Vízválasztás előtt; (Székács László versei)
- 20.-21. o.: Mozdonycsere; (Kovács T. István írása)
- 22.-23. o.: Alagút-sztori; (Handó Péter írása)
- 24.-44. o.: Szokolya, egy ősi falu a Börzsöny közepén; (Végh József helytörténeti írása)
- 46.-50. o.: Egy tiszta lelkű ember 2.: Zsebkendőm négy sarka; (Petrozsényi Nagy Pál regénye folytatásokban)
- 52.-54. o.: Az elátkozott királyfi; (Barna Krisztina meséje)
- 56.-57. o.: Az a fránya baloldal; Osztrák körút; (Kő-Szabó Imre írásai)
- 58.-61. o.: Különleges olvasmányaim: Szeghalomtól- Verőcéig; (Kovács T. István írása)
- 62.-67. o.: A nagycsalomjai egyházashely említése az oklevelekben, a visitatiókban s az egyéb kiadványokban; (Csáky Károly helytörténeti írása)
- 68.-73. o.: Virtuális robbantás; (Borsi István írása)
74. o.: Kimondhatatlan II.; (Végh Tamás verse)
- 76.-79. o.: Csikasz; Rex; Tehéncsorda; Mr. Bean; (B. Tóth Klára írásai)
- 80.-81. o.: A kiállítás; (Pribojszky Máttyás írása)
82. o.: Tűz és víz; (Hörömpő Gergely verse)
84. o.: Perzselt pázsit; (Elbert Anita verse)
- 86.-95. o.: Bemutatjuk: Egyházy Gábor, keramikus; (Demus Gábor cikke a [www.palocok.com](http://www.palocok.com) oldalról)
- 96.-103. o.: Könyvajánló;
104. o.: Beszámoló: Szabolcsi Írótábor-Tokaj, 2011. augusztus 1-8.; (Kontra Marika Szvita beszámolója)
- 106.-109. o.: Pályázatok;
- 110.-111. o.: Programajánló;
113. o.: Impresszum;

E havi számunkat a Honton élő és alkotó Egyházy Gábor kerámiáinak általam készített képeivel díszítettem. Köszönet az alkotónak a képek közölhetőségéért, és külön köszönet Demus Gábornak az alkotóval készített riportjáért, ami a [www.palocok.com](http://www.palocok.com) oldalon jelent meg először. A Szerk.

# KETYKÓ ISTVÁN

## Magamba kövesedem

*Már hat éve kiáltozom utánad  
a titkok kapujában , halott anyám -  
hová futnak fehér hajaddal  
a szarvassá változott fiúk ...?  
Szememből kifordulnak az éjszakák  
és kihullanak tejfogaimmal a nappalok ...  
Ma nem tudok írni rólad - - -  
Magamba kövesedem végleg  
hiányod ereimben áramlik  
és röggé áll össze, azt hiszem ...  
Majd levetkőztetem a nyírfákat  
és eldugom fehér ruháikat,  
hadd válogasson belőlük  
legkisebb lányunokád  
esküvője napján -  
így is gyönyörűek meztelenül.  
Odakint fakopáncs üti a delet  
s nem tudok ma írni rólad - - -*

*Rövidesen hazautazom -  
otthon beköltözöm fénykép-mosolyodba  
elsötétítem hideg szobád  
s a ravatal-illatú délelőtt  
elfüggönyzi arcom -  
benned alszom el  
álomban szarkalábakká változom  
szemeid körül;  
borostyánba zárt hangod nyakamon viselem ,  
mint fénylő ékszer,  
rámhagyott vagyont.*

( 1984 )

# *PONGRÁCZ ÁGNES*

## **Szent Jakab hava előtt**

Ragyogó napot festettem az égre,  
tavasznak álmodtam a végtelen őszt,  
boszorkány-időm lejárt, tűzbe léptem,  
s most égek egy máglyán - az Isten előtt.

## **Gerlice**

Gerlice, gerlice, boszorkány-gerlice,  
mosolyog a nyár.

Bordó a fájdalom,  
Tom Waits és kézfeje derékszögben áll,  
beteg a dallam,  
táncoló, eleven harmonikák.

Boszorkány-gerlice,  
zajos falombok.

Megmondtam, mi leszek:  
boldog!  
- fekete kereszték,  
májusért síró éjszakák.

Elvitted sosem-volt harmóniám,  
gerlice, gerlice, boszorkány-gerlice,  
viharos szél,  
szárm-suhogás,

-  
nevetett a nyár

Nyikorgó-élet-igenlést-kódolok-magamba  
-mégis-  
miben-higgyek-  
talán-ha-Tom-Waits-énekelne-  
gerlice  
-hess-  
gonosz-madár

## Vagyok

egyedül ülök  
a monitor fénye a világosságom  
a fehér billentyűzet betűi a barátaim  
(ők érzik az ujjaimat...)

a hangszórón egy ismeretlen ismerős hangja szól  
és amíg énekel  
utazom  
(egy dallamon át  
távozik tőlem a fáradt este)  
előttem a sors óceánjának kék vize  
életem partját lassan nyaldossa  
a hátam mögött sziklák  
körttem a homok nyugalma  
a mozdulni sincs kedvem hangulatban  
egyedül ülök

jó így  
(de veled még jobb volna)

...  
vagyok a szív  
a dobbanásom halk  
senki se hallja  
és ha rám-figyelsz  
már baj van

vagyok a szél  
kevés neked  
ha megcirógatlak  
és túl sok  
amikor tombolok

vagyok a semmi  
körben az álmaim  
mind kikacagnak  
(“Bóbita” hallgat)

tizenkét álom  
az óramutató körbejár  
a tizenharmadik mindig a halál  
a tarotban  
valami véget ér  
s valami kezdődik  
újra  
(nincs a számlapra írva)  
Halleluja

egyedül ülök az óramutatóban  
és nézem  
ahogyan a part minden homokja  
egy tölcséren át lepereg  
nem fordul a szerkezet  
a billentyűk a barátaim  
nem a te kezéd

### **Szikla-lábon**

Vállamon a magány súlya,  
nem mozdul a lassú átok,  
alszik a szél, alszik a szél,  
csillagfényben erdőn járok.



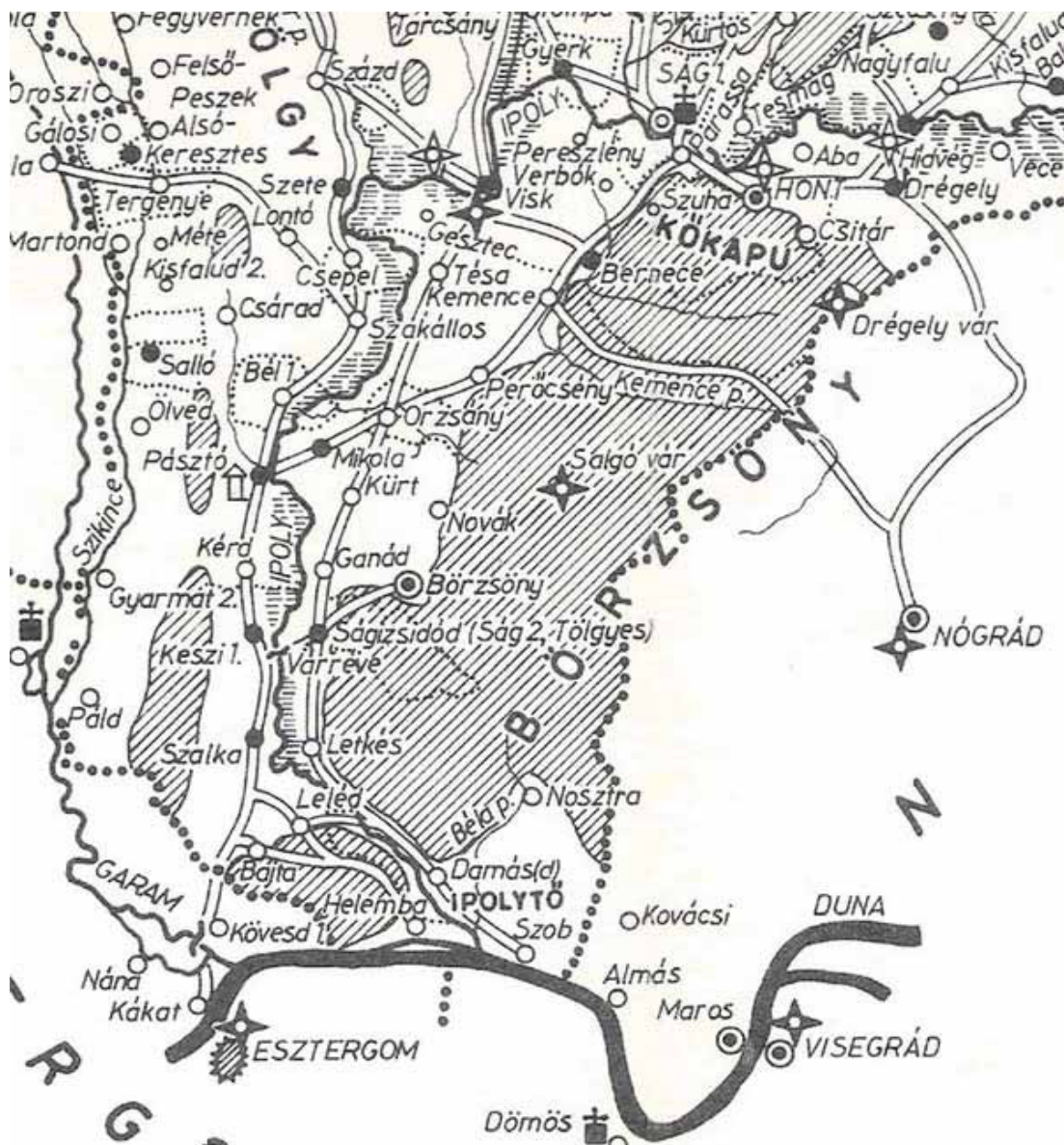
# Dr. KOCZÓ JÓZSEF

## „Orcád verítékével” II.

### A Honti-medence Árpád-kori lakosságának életmódjáról

#### Földművelés, állattenyésztés

Vidékünk Árpád-kori agrárgazdaságáról viszonylag kevés írásos említéssel találkozunk. Az oklevelek általában birtokok adományozásáról, határjárásokról, hatalmaskodásokról, egyezkedésekről szólnak. A határjárásokban azonban előfordulnak művelési ágra vonatkozó megjegyzések is (erdő, szántó, rét, legelő), a határjelek között szereplő fák megnevezései a korabeli gyümölcs-hasznosításba, az elhajtott állatok fajai és darabszámuk az állattartásba engednek betekintést, míg a szolgáltatásokat, ajándékokat tartalmazó előírások ugyancsak az előbbiekről adnak tájékoztatást.



Az Alsó-Ipoly-völgy települései az Árpád-korban Györffy György térképén



A Kemence és Bernece közti határ 1283. évi tisztázásakor szántóföldeket említenek, újabb határjárások alkalmából, 1311-ből és 1415-ből a bernecei egyház szántóföldjét említik.

A régészeti leletek is elősegítik a régi idők földműveléséről a valós kép kialakítását: Bernecebarátiban és Nagyörzsönyben különleges lelőhelyként említhető szántóföldmaradványokra bukkantak a régészek. Áttekintésünket ezzel kezdjük.

Kemence falu és az esztergomi érsek Bernece birtokának elhatárolását az 1283. évi határjárás során végezték el. Ennek során a *Karulpataka* és a *Marospataka* közötti hegyen és az utóbbi pataktól nyugatra emelkedő hegyen is szántóföldön haladtak át. A két patak közti, jelenleg erdővel borított, 350 métert meghaladó magasságú hegyet most Szántó-hegynek nevezik. A XVIII. század végéről fennmaradt térkép a hegy nyugati, nagyobb ágán irtványt, a keletin elhagyott irtványt ábrázol. A régészek megfigyelése szerint a parcellák a lejtő irányában húzódtak, aminek következtében mély és hosszú eróziós árkok keletkeztek, ami egy idő után a szántóföldek felhagyását eredményezte. Pesty Frigyes helynévgyűjteményében is megtaláljuk a dűlőnevet: *24. Szántó hegy jelenleg rossz legelő hajdan mint látszik szántó föld lehetett a községtől déli irányban fekszik.* Ugyancsak szántóföldek voltak 1283-ban a később szőlővel beültetett 260 méter magas Fehér-hegyen is.

Nagyörzsönyben a falutól keletre a 484 méter magas Rustok-hegy tetején sánccal védett késő bronzkori erődített telep nyomai találhatóak. A földváron belül és attól nyugatra a hegy lejtőjén teraszok és kősorok húzódnak. Átvágásuk bebizonyította, hogy ezek egykori szántóföldek maradványai. A szántóföldeket Nováki Gyula régész térképes adatok alapján a késő középkor és a XVIII-XIX. század közé keltezi. Sem keletkezésük, sem felhagyásuk pontos ideje nem állapítható meg. Pesty Frigyesnél még szintén szántóként szerepel: *6.) Ruvtok. Nevének eredete nem tudatik. Az erdőbe nyúló hegy oldalban fekvő szántóföldek.*

Hont vármegye mezőgazdasági termelésére a XII. századtól a földművelés a jellemző: búza, árpa, zab és rozs termesztéséről vannak adatok. Adóba zabot és árpasört követeltek. Megyesszerte említenek *ekealja* földet, mint ősi terület mértékegységet. A királyi mértékű ekeföld 150 hold volt, egy ekealja földet átlag két háznép művelt meg. A *szokásos* ekealja föld területe mintegy 120 hold. A telekrendszerhez a szántóföldön kívül belsőség (udvarhely), rét illetve kaszáló és erdő is tartozott. Jellemző, hogy a birtokok nem összefüggően, hanem szórta helyezkednek el. Ság/Ságizsidó faluban (a mai Ipolytölgyes elődtelepülései) egy 25 holdas birtok 5, egy 30 holdas pedig 3 darabban helyezkedett el. Ugyanitt egy 63 holdas kismemesi birtokhoz 3 holdas belsőség, illetve udvarhely tartozott, ezen állt a ház. A szántóföld egy részét *teleknek* mondott trágyás föld alkotta. A pihentetett föld neve *parlag*, a szántókat „megye”, *mezsgye* választotta el. A falvakból elvándorlásra, pusztasodásra nincs adat, Drégelyen említenek 2 üres házat (*mansio*).

A földművelésnek alárendelt állattartásban a szarvasmarha számaránya jóval meghaladta a loét, az aprójószágé pedig mindkettőét. Erre mutat a hatalmaskodások során elhajtott állatok száma. 1293-ban Pásztóhi István fiai az esztergomi érsek bernecei birtokáról 25 ökröt és 15 lovat, Börzsönyből 30 ökröt és 6 lovat, Kázmér fiai az érsek bajtai falujából 40 ökröt és 20 marhát, kemencei falujából 40 ökröt, 2 tehenet és 1 juhot hajtottak el, 1298-ban Csepelről 4 ökröt vittek el. Viszont sem egy falu, sem egy gazdaság teljes állatállományáról nincs összegzés. 1252-ből Orszány (Mikola, Perőcsény és Tésa között lévő kettős település) határának leírásakor Disznóförtés, 1258-ban Ságizsidó határjárásakor Sertéshegy helynevet említenek.

Adózás kapcsán szó esik marha, juh, ürü és disznó mellett tyúk és tojás beszolgáltatásáról. 1290 körül Ság/Ságizsidó faluból az esztergomi prépost húsvétkor egy juhot, tojást és kalácsot, pünkösdkor egy juhot báránnyal, Márton napra egy ürüt, 4 köből zabot és tyúkokat kapott. Kemence húsvétkor egy juhot, tojást és kalácsot, pünkösdkor egy juhot báránnyal, Márton napkor egy ürüt, 4 köből zabot és 7 tyúkot adott. Míg Gyerkről húsvétkor 2 juh, tojás és kalács, pünkösdkor egy juh báránnyal, Márton napkor egy disznó, 10 köből zab és 10 tyúk illetve meg a káptalant.

A nagyállatok számára a szénakaszálás kezdettől fogva általános volt. A I. (Szent) László által Lampert comesnek adományozott 10 ekényi földdel és tartozékaival együtt adott 6 embernek Pásztón (Ipolypásztó) köteleessége volt a konyhában és lovakkal szolgálni, kaszálni és aratni. 1231-, 1237- és 1239-ben Ságizsidó/Ságon kaszálót említenek. A szénát kepenék is nevezett boglyában őrizték.

Jobbára a dombok déli lejtőin, máljain szőlőművelés folyt, gyümölcsöse, almáskertje az esztergomi érseknek Helemba szigetén volt. 1234. évi hamis oklevél szerint II. András halálbüntetéssel fenyegette meg a dunai hajósokat, ha az érsek kertjéből gyümölcsöt lopnak. Vámosmikola dűlőnevei között találunk Málhegyeket, illetve Mál-hegyet. Ipolytölgyes határában pedig Róka-máj nevű hegyoldalt, melynek szántó és szőlő volt a művelési ága, míg a Mál-oldal határészét szántóként művelték. Perőcsényben is csak megváltozott hangalakban maradt fenn a határnév: Kecse-májok, Kecse-

májak. Néhány falunév/helynév ugyancsak gyümölcsösökre, gyümölcsstermesztésre utal: Almás, Dióspataktő.

## Halászat

Álmos herceg által a XII. század elején alapított dömösi társaskáptalan birtokait, szolgálónépeit s ezek kötelezettségeit felsoroló, II. (Vak) Béla király által kiadott 1138. évi oklevél több Ipoly menti településünk gazdálkodásáról szolgál adatokkal (Lásd előző számunkban!).

**Helemba** falu elsősorban halászokkal szolgál a dömösi prépostságnak. Az oklevél felsorolja a halászok nevét is: *Blascu, Milata a testvéreivel, Perbuse a fiával, Malcu, Wieneg, Michal, Milosa, Milgozt, Kuker, Máté, Babita, Sumku, Wersun, Tusica, Namest, Nausal, Mogdi, Selpe, Boin, Desin, Vloscina, Bata, Pucica, Beris, Budmer, Dalasa, Begus, Werete, Nausa, Worca és Nimiga.* Leírja a halászhely határát is: *az Ipoly folyón Damástól a Béla-patakig, s azon felül a Dunán szabadon halászhatnak, ahol csak akarnak. Ezek a halászok földjükkel és nagy erdejükkel, valamint az Ipoly folyón levő, előbb említett tanyával együtt adatnak.* Az adománylevél előírja a halászok szolgáltatásait is: *Adniuk kell pedig minden szerdán, pénteken és szombaton 30-30 halat, a nagybőjt idején viszont minden nap 30 halat kötelesek szolgáltatni. A halak mértéke pedig négy tenyér. Ezek a halászok pedig arra, hogy szolgáltatásukat nem teljesítik, semmiféle mentséget nem hozhatnak fel, mert ha a halászszerencse cserbenhagyja őket, az előírt számú halat meg kell venniük, és így kell teljesíteniük kötelezettségüket.* Nem tudjuk, hogy a 34 halásznak együttesen az alkalmanként előírt 30-30 hal kifogása mennyire lehetett könnyű vagy teljesíthetetlen feladat. Erdőhasznosítással, vadászattal kapcsolatos a Tesmagon és Helembán lakó erdőóvók említés a XIII. századból.

## Háziipar, kézműves ipar, bányászat

A házi vászon készítésére való kender termesztése általános lehetett vidékünkön is, hiszen a természeti adottságok ezt lehetővé tették. Tölgyes határának a folyószabályozás előtti állapotot feltüntető, 1839-ből származó térképén például fellelhető a Kenderes nevű határrész, mely a mostani Pincékhez vezető út (Csapás) tájékán lehetett. Pesty Frigyes helynévtárában az Alsó-Ipoly menti települések dülőnevei között ugyancsak gyakori, a települések nagyobb hányadában előfordul a *Kenderes, Kenderesek, Kenderföldek* név.

Vízimalmokról is több említéssel találkozunk, hiszen az Ipoly, a Korpona, Selmec és ezek mellékvizei alkalmasak voltak malomhajtásra. Ság/Ságizsidódon 1231-ből, 1237-ből, 1239-ből, 1266-ból az Ipolyon lévő malomhelyet, 1270-ben Egyed malmát, Szalkán 1274-ből malmot említenek.

1263-ban IV. Béla László honti főesperesnek Gyerken többek között malomhelyet adott. 1277-ben László már prépostként úgy rendelkezett, hogy az itteni malmot a Szent Katalin-egyház mindenkori papjára hagyja. A malom javításra szorult (ócska), ezért könyveket is hagyományozott, melyeket annak javítására és állatok vásárlására fordíthatnak.

1270-ből Parassa malmát említik. 1298-ban Kázmér ispán és fiai Csepelen Csizér fia Lőrinc ipolyi malmát lerombolták, molnárját elfogták, és búzáját elvitték. Gyerken az esztergomi káptalannak hordóabroncs-készítői laktak, nyersanyaguk fa lehetett. A Börzsönyben folyó bányászat egyik legkorábbi bizonyítéka a Bánya-patak említése 1258-ból. A határjárásról szóló oklevél a Ságizsidó-i birtok megosztását, a mai Ipolytölgyes határához tartozó területet írja le (a Bánya-patak a községhez tartozó erdőségben ered!), és a vele szomszédos Bersen-i (nagybörzsönyi) határ nyugati részét.

A birtokmegosztás választóvonalá: *nyugatról az Ipulnál kezdődik a határ, ahol hajóval kelnek át, majd kelet felé megy egy Patak nevű patakig, amelynek felső részén egy Saarkwrtiel nevű körtefa alatt van egy földhatárjel. Ezután kelet felé áthalad a patakon, s egy hídhoz ér, s a híd mellett áthalad a patakon, s egy cserjéshez jut, amely alatt van az Altalparlac nevű szántóföld; s ennek végén áthaladva egy másik Hoziwparlac nevű szántóföldhöz ér, amelynek végén az erdőből egy út jön ki, és a Hozyuwwparlac végén az út déli részén van egy kőhatárjel, s az úton van két határjel; s innen az úton a Homlolokw nevű kőköz jut, amelynek felső részén nyugat felé a Sertéshegy-re egy gyalogút vezet, s ennek elején van egy földhatárjel, és a Sertéshegy végén egy másik; majd a hegy csúcsán át a **Bánya patak** nevű patakhoz jut, s a patak mellett van egy földhatárjel; majd a patakon áthalad, s a patak alatt megy, s a patak mindkét oldalán két határjelet emeltek, amely Hont vár népeinek földjétől választja el, és azután a patak alatt a Bersenből jövő nagy útig megy, ahol az út áthalad a patakon, s itt van két földhatárjel; majd a patak mentén az Ipol-ig jut, ahol áradáskor az Ipul ki szokott lépni medréből, s itt van két határjel.*





Érckutatási módok Agricola metszetén

1270. szeptember 24-én a váci káptalan előtt Sági nemesek az esztergomi káptalannal kiegyezve bizonyos cserében állapotok meg a Saag nevű földet illetően. A nemesek az általuk átadott területen keresztül továbbra is szabadon mehettek a *Bersen* erdőbe, s itt határként említik a **Bana** /Bánya-/ és **Fenkw** /Fenkő-/ forrásokat, valamint a boldvai monostor földjét. A káptalannak jutott terület tehát részben a mai nagybörzsönyi, illetve az ipolytölgyesi határban fekvő erdő volt. A boldvai monostor földje is a két falu valamelyikének határában feküdhett. Cserében a káptalantól az Ipoly mellett kaptak földet. A káptalan által átadott területet keletről a káptalan földje, északról az Ipoly, nyugatról a nemesek földje, délről pedig Ganan /Ganád/ földje határolta.

A határjárások részletes idézésével, ismertetésével azt szeretném igazolni, hogy ez a Bánya-patak és Bánya-forrás az egykori Ság/Ságizsidó, a mai Ipolytölgyes község területén, Bersennel határosan található. Tudniillik Börzsönytől keletre, mélyebben a hegységben ugyancsak található egy Bánya-patak (forrásai Bányapuszta fölött erednek), mely a Nagy-Pogány-hegyet északi oldalán kerüli. A hegy déli oldalán folyik a Kovács-patak, mely a Bánya-pattakkal Ércbányánál folyik össze. Ettől a ponttól már Börzsönyi-pataknak nevezik. A nagybörzsönyi bányák egykori tárói – Rózsa-bánya, Ludmilla-táró, Ércbánya, Altáró – viszont itt találhatók. Nyilvánvaló, hogy az 1258-as oklevélben említett *Bánya patak* név alatt nem az utóbbit kell értenünk.

Tudnunk kell, hogy a középkorban a **bánya** szó jelentése csak aranyat kitermelő helyre vonatkozott. Horváth Lajos A Börzsöny-hegység bányászatának vázlatára című tanulmányában úgy véli, hogy a patak nem egyszerűen azért kaphatta nevét, mert bánya mellett folyt el, hanem esetleg már valamilyen energiát szolgáltatott a bányászat számára, malom, zúzómű állhatott rajta. Abból az adatból, hogy a honti várnepeknek itt földjei voltak – osztja Pesty Frigyes álláspontját – következik,

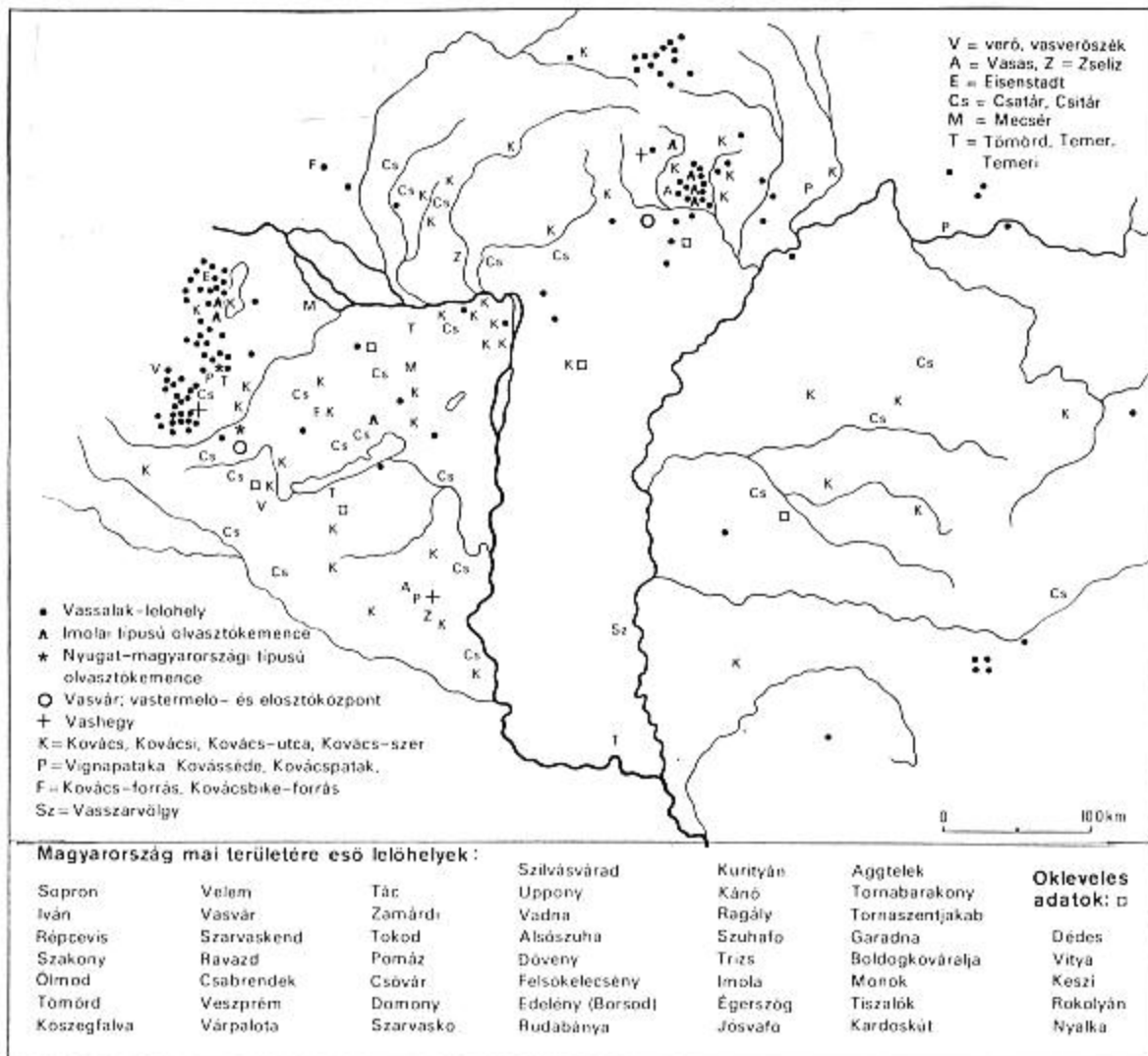
hogy a honti várjobbágyoknak telepe volt itt, s a börszönyi aranybányákat kezdetben a honti várispánság keretében művelték.

Valóban, a Sagv nevű föld eredetileg Hont várhoz tartozott, melyet 1231-ben II. András király új adományként az esztergomi káptalannak adott. IV. Béla király 1237. november 19-én Zólyomban majd 1239. március 6-án Budán keltezett adománylevelében megerősítette a fenti juttatást. Mindkét oklevél a Hont várához tartozó sági földet két és félekényi területűnek írja le, melyhez kaszáló és az *Ipulon* malomhely is jár.

A fenti megállapítással, a két utóbbi oklevél által megerősített adománnyal a tájékozott Kedves Olvasó találkozhatott már környékünk helytörténeti irodalmában.

Tavaly az Ipoly-napon Ipolyságon tartott előadásomban kitértem arra *Ipolytölgyes történeti képe* című előadásomban, hogy a **Ság** helynév elég gyakori a Kárpát-medencében. Csak itt a Börzsöny vidékén: Ipolyság, Rétság és az egykori Ság, illetve Ságizsidó, utóbbiak Ipolytölgyes Árpád-kori elődelepek. De a településneveken túl említhetnénk a Szob és Márianosztra közti mai Csák-hegyet, melyet korábban Ság-hegynek neveztek.

A **Ság** helynév előfordulása egymáshoz közeli települések esetében megzavarhatja a helytörténeti kutatókat, s téves azonosítást eredményezhet. Ez történhetett az Ipolyság című szép kivitelű városmonográfiában is. A 7. oldal utolsó és a 8. oldal első bekezdésében a Hont várhoz tartozó *Ság földje* és *Sági-sidó* (vagyis: Ságizsidó) földrajzi nevek Ipolytölgyes elődelepeire helytállóak! Györffy György Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzának III. kötetében Ság 1. jelzést használ Ipolyságra, Ság 2. megkülönböztetést Ságizsidóra, Tölgyesre. A települések azonosításában ezt a munkát használtam fel.



Vastermelés Magyarországon 900 – 1240 között (<http://www.scitech.mtesz.hu/04faller/images/fig3q.htm>)



A Börzsöny bányáiban ezüstöt, aranyat termeltek ki. Kezdetlegesebb vasműveléssel állnak kapcsolatban a Kovácsi, Csitár, Csitár/Csatár helynevek.



**Fejtés tűzvetéssel Agricola metszetén**

**Irodalom:**

Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt. Budapest, 1971.

Bakács István: Iratok Pest megye történetéhez. 1002-1437. Oklevélregeszták. Pest Megye Múltjából 5. Budapest, 1982.

Bolla Ilona – Rottler Ferenc: Szemelvények az 1526. előtti magyar történelem forrásaiból. I-II. Kézirat. Budapest, 1988.

Csáky Károly: A Dunától a Szitnyáig. Településtörténeti barangoló. A Felvidék Művelődéstörténeti Enciklopédiája 2. Révkomárom, 2003.

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. Heves, Hont, Hunyad, Keve, Kolozs, Komárom, Krassó, Kraszna, Küküllő megye és Kunság. Budapest, 1987.

Horváth Lajos: A Börzsöny-hegység bányászatának vázlata. In. Váci Könyvek 3. A Vak Bottyán Múzeum Közleményei, Vác, 1987. 139-155. o.

Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Főszerk: Kristó Gyula. Budapest, 1994.

Pest megye régészeti topográfiája XIII/2. k. A szobi és a váci járás. Szerk.: Torma István. Magyarország Régészeti Topográfiája 9. Budapest, 1993.

Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából – Hont vármegye és kiegészítések. Az Országos Széchényi Könyvtár Pesty Frigyes gyűjteményének 33. kötetéből közreadja: Bognár András. Pest Megyei Téka 7. Szentendre, 1984.

Zsoldos Attila: Pest megye az Árpád-korban. In Pest Megye Monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Szerk. Zsoldos Attila. Budapest, 2001. 31-73. o.

A dolgozat része a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Unger Mátyás Emlékére” szakalapítvány által támogatott Az Alsó-Ipoly mente történeti földrajza – az államalapítástól a XX. század végéig című pályamunkának.

# *CSÁKY KÁROLY*

## **S ha...**

(Levél helyett barátaimnak)

S ha a ma  
miattunk  
nyomtalanul  
tegnappá válik,  
sosem lesz belőle  
hol-  
nap.

Ha kiejt magából  
a virradat,  
nem jöhet már  
nap-  
le-  
men-  
te.

Ha sötétségtől riadva  
ellobban  
a láng,  
nem virradhatunk  
új hajnalokra.  
S akkor a mából  
kihullik  
minden  
holnap-  
után,  
és értelmét veszti  
lassan a  
jövendő.

(2011.aug. 11.)

## Kor- és kórkép

Átlépték  
álmosan  
árnyékukat  
senkiország számár-  
kái;  
iáznak  
éberen  
a nyelvhatáron,  
fújtatnak riadót  
az újabb árnyékvilágban,  
s körülkerítik  
bunkóik-  
kal  
földjét  
a halhatatlan-  
Ság-  
nak.

2011. július 5.

# SZÁJBELY ZSOLT

## Örök álom

Amikor Stanley felébredt, még nem tudta pontosan behatárolni a valóságot. Érezte, hogy még mindig mozgásban vannak: az űrhajó rendíthetetlenül haladt a végtelenben.

Stanley kimászott a szűk hibernációs kapszulából és megtapogatta a testét. Különös érzés volt számára emberi bőrt tapintani a több hónapnyi alvás után. Egy pillanatig azt hitte, hogy csupán álmodik. A fedélzeti komputer egyhangú pittyegése azonban meggyőzte róla, hogy valóban ébren van.

Lassan végignézett a többi kapszulán: családjának tagjai még mindig édesen aludtak, és talán az elveszett, elmúlt évek szépségeit álmodták újra.

Stanley hosszú éveket élt a Z-9768-as bolygón, miután egy kormányrendelet értelmében börtön-kolóniát hoztak létre a planétán, s őt azzal a feladattal bízták meg, hogy figyelje a kolónia viselkedését és felügyelje a börtön működését.

Havonta öt alkalommal kellett jelentést tennie a kormánynak, és mivel a hatalmat birtokló emberek elégedettek voltak a munkájával, abban a „kegyben” részesítették őt és családját, hogy egy igen kényelmes otthonot biztosítottak számukra a börtön-bolygón.

Stanley azonban jól tudta, hogy „száműzetésének” az volt az igazi oka, hogy túl sokat tudott az elnök mocskos drog- és olajügyleteiről, de inkább szó nélkül elfogadta az ajánlatot, semmint hogy egy hajnalon betörjön otthonába a rettegett halálbrigád, és megöljék őt a családjával együtt.

Az évek pedig teltek, egyhangú unalomban, és Stanley egy napon, hosszú belső vívódás után elhatározta: otthagyja a Z-9768-at, visszatér a Földre, s egy új országban, új név alatt, új életet kezd a családjával.

Nem törődött már a feladatával, sem a börtön-kolóniával. Beszálltak az űrhajóba, a felesége és a fia befeküdt egy-egy hibernációs kapszulába, és nagy reményekkel a szívükben elindultak vissza a Föld felé...

Azzal tisztában volt, hogy a Z-9768-ra nem térhetnek vissza, mivel ott az volt a szigorú szabály, hogy aki engedély nélkül hagyja el a bolygót, esetleges visszatérésekor az őrségnek azonnal likvidálnia kell.

A gondok egy héttel később kezdődtek, amikor Stanley véletlenül a rádiót egy olyan titkos frekvenciára állította, amelyet csupán a kormány és a titkosszolgálat használt.

A hír, amely megdermesztette ereiben a vért, egy borzalmas járványról szólt, amely elpusztította a Föld lakosságának majdnem kilencven százalékát, s amelyet egy elhibázott biológiai kísérlet okozott.

A megmaradt túlélők kétségbeesetten bolyongtak egy biztonságosnak és sebezhetetlennek gondolt „tökéletes világ” fekete romjain.

Az emberek kisebb bandákba verődve rótták a mocskos, patkány-szönyeges utcákat, mindennapos lett az erőszak, a rablás és a gyilkosság, virágzott a szervkereskedelem.

Amikor Stanley felfogta, hogy nem térhetnek vissza a Földre, valami elszakadt a lelkében. Előtte egy haldokló világ rémképe izzott, háta mögött a bolygó, ahova nem térhetnek vissza, azon túl meg az ismeretlen, végtelen űr. Tudta, hogy nincs menekvés.

Leült hát a fedélzeti komputer elé, maximalizálta az űrhajó sebességét, és betáplálta a következő adatot:

„Új célunk a Nap.”

Összetört lélekkel botorkált vissza a szeretteihez. Nézte azokat a kedves arcokat, nézte, és közben keservesen zokogott. Hosszú órákig ült a hibernációs kapszulák mellett, majd lehunyta szemeit és hagyta, hogy átjárja lelkét a reménytelenség szörnyű békéje. Aztán lassan elnyomta az álom.

Most már mind a hárman békésen aludtak és egyikőjük sem ébredt fel.

Soha többé...





# *SZÉKÁCS LÁSZLÓ*

**555 éve**

a fény szabaddá vált a Kapu Fehérvárból,  
a Szív Fehérvára békében doboghatott

a fönix Zimonyból emelkedett Istenhez,  
a harangok végtelen hullámai kísérték,  
azóta is zúgnak, zúgnak, és zúgnak

a Nap ég zenitjén álló minden idején,  
Hunyadi János üdvéért,  
Isten szabadságáért

(2011.07.22.)

## Vízválasztás előtt

ihletelt szemlencse-szilánkok

hidakat, és a pillérek sorjai főföket  
utánoznak a világ-oszlopain

csak a mocsok a művészet  
kristálygömb választás előtt

a malac bánja, farkát vagy füle tövét

Vituskát kérjed táncra,  
jós éjszakára,  
ha a tombolás nem zavart

árulkodik

a bélháború,  
özönvize nem válogat,  
az ember költővé lesz,  
és valamilyen halott marad

könyvekben a kezelési utasítása

éhsége csahol,  
nem lát, csak szagra utál,  
félelmeit telihold sziporkázza ritkulássá

a gerinc felett

oszlopfők csípi idegeit

bénulássá szavait

# KOVÁCS T. ISTVÁN

## Mozdonycsere

A szép termetű, szőke Natasa alakja majdnem elhalványult már előttem. Csak az egyik őszi napon élénkült fel ismét a barátságunk régi emléke, amikor a temetőben járva, azt mondta a feleségem: - Keressük meg egykori kolléganője sírját, tegyünk oda is egy szál virágot.

Szerény, de finoman munkált kis műkötőábla őrzi a nevét ott, ahol ő talán most is Leningrádról álmodik, mert már nem érhetette meg, hogy ismét Szentpétervárnak hívják a szülővárosát.

Annak idején szláv akcentussal lágyította a magyar szavakat. Az üzemben dolgozó kollégák eleinte sokat mulattak nyelvi botlásain, de a szorgalma, szerénysége és humorérzéke miatt megszerették.

Kint végzett magyar diák hozta feleségnek, de tönkrement a házasságuk. Itt maradt egyedül, a számára idegen világban. Néha elhívtuk hozzánk. Ne legyen olyan magányos. Ilyenkor a feleségemmel süteményeket sütöttek. Megmutatta, miféle finomságokat lehet készíteni kukoricadarából. Süteményeit élvezettel majszolgattuk és dicsértük, mert valóban finomak voltak. Munkatársai a válása után még figyelmesebbek lettek iránta. A szovjet katonák kivonulása után is csak azok hidegültek el tőle, akiket az a tévhit tartott a hatalmában, hogy a változás után már vele sem illik barátkozni. Mintha a kisember is felelős lett volna egy nagy hatalom politikusainak viselt dolgai miatt!

Amikor végre a szülei, a kellemes modorú Irina asszony és a jovialis külsejű papa, Vladimir bácsi, eljöhettek hozzá látogatóba, Natasa a reumájával küszködő apja kedvéért szobát bérelt Hajdúszoboszlón, hogy az, a híres fürdőben gyógyíttassa magát. A magánház másik helyiségét mi foglaltuk le a feleségemmel. Így aztán velük együtt utaztunk oda mi is, a Hajdú-eszpresszen.

A bemutatkozásban és a lassanként kibontakozó társalgásban Natasa segített. Én, ahogy oldódott a hangulat, még egy-két viccet is igyekeztem kipróbálni. Lássuk, mennyire hatásosak azok így, nyers fordításban.

A vonat késve indult. Szolnoknál is sokáig vesztegelt. Gyakran néztünk az óráinkra.

-Tudok ám én egy alkalomhoz illő orosz történetet is- jelentettem ki gyanútlanul, és mondani kezdtem azt a közismert viccet, ami szerint:

-A transz-szibériai vasútvonalon másfél órája áll a vonat.

-Iván Ivanovics, miért állunk? -kiált előre a kalauz.

-Szemjon Szemjonovics, mozdonyt cserélünk.

Újabb másfél óra telik el, a kalauz megint odakiált.

-Iván Ivanovics, miért cserélünk mozdonyt?

-Szemjon Szemjonovics, Vodkáért!

A poén nem csattant. A levegő megfagyott. Vladimir bácsi elkomorult.

Natasa elsápadt. Talán már bánta is, hogy a viccet lefordította. Én is akkor kaptam észbe, hogy ostobaságot követtem el.

-A papa nyugdíjas vasutas- közölte később, megtörve a kínossá vált csendet.

Az önérzetes vasutas csak Püspökladánynál szólalt meg egyszer, az órájára nézve.

-Viszont, a szovjet vonatok sohasem késnek-jelentette ki nyomatékkal és rámnézett.

-Ajajaj!- villant össze a szemünk életem párjával, s mindkettőnk tekintetéből az a kétség volt kiolvasható, hogy vajon az én idéltlen viccemmel végleg elrontottuk-e ezt a két hétre tervezett nyaralást?

Az üdülőbe érve, alig vártam, hogy következzen az ebédidő. A közös asztalnál felbontottam a különleges alkalomra szánt üveg Tokajit.

-Na Zdarovje!-mondtam a teletöltött poharak fölött.

-Zdarovje -mormolta röviden az öreg és ő is megbillentette a poharát.

A második koccintás után már oldódott és kicsit barátságosabb lett. Én meg kedélyeskedve magyaráztam neki, hogy a melegvíz milyen jól tesz majd a reumájának. Sőt, meg is fiatalítja. Még a lányokat is nézegeti majd.

Az öreg, talán a bor hatására is, elmosolyodott, és mondott erre valamit.

-Azt mondja, hogy te nagyon vicces ember vagy -fordította Natasa, megkönnyebbülve attól a sejtésétől, hogy végre enged már a fagy.

A vacsoránál Vladimir bácsi akarta viszonzni a déli gesztust.

-Vodka- mutatott a decis poharakra.

-Csak vigyázzunk vele- súgta a feleségem.

Ittunk először. Inni kellett másodszorra is.

-Nem illik visszautasítani- figyelmeztetett bennünket Natasa.

Akármilyen bőven szedtünk a marhapörköltből, hamar melegünk lett az erős italtól. Barátságot emlegettünk. Egymás kezét szorongattuk és én egyszer csak önkéntelenül rázendíttem:

-,Vadgalamb turbékol a jegenyén/ Vadgalamb búgását hallgatom én./

Vadgalamb párához sietve száll./ Legény a leánnyal karöltve jár.”

-Á!-csodálkozott Vladimir bácsi meglepetten és a második versszakot már ő is velem énekelte a maga nyelvén.

-,A folyónál áll Dunjuska, Dunjuska, de Dunjuska” - kezdtem bele aztán az ismert népdalba. Én magyarul, az öreg oroszul és ő mostmár kifényesült szemekkel, a harmadik poharat kezdte töltögetni.

-Sok lesz, sok lesz -aggódtak az asszonyok. Már én is csak éppen belenyaltam az italba, majd a "Kakalinkát" kezdtem énekelni.

A nótázás hallatára a házigazdákat is érdekelni kezdte a jókedv forrása és kijöttek a nagykonyhába. Vladimir bácsi jókedvében, meg az asszonyok öröme, hogy legalább gyorsabban elfogy a vodka, nekik is töltött.

-Na, most azt énekeljük el-ajánlottam több orosz népdal elkántálása után, hogy:” Virágzik, má-ár a-a szőlő. /Virágzik, má-ár a-a szőlő. /A szamóca, a szamóca, éppen érik.”/

Ezt a dalt már a háziak is tanulták valamikor az iskolában és velünk dúdolták.

A harmadik pohár maradékát is kihörpintve, a hatás kedvéért az iskolai orosz órák halvány emlékével nekibátorodva, oroszul ismételt meg a dalt:”

-Vinegrád, szva-adu-u szvidu/ Vinegrád, szva-aduu szvidu./ Ajagotka, ajagotka, paszbivajet.”/

Vladimir bácsi ettől teljesen oda lett. Nagy volt aztán köztünk, a barátság. Csak az nem fért a fejébe, hogy van az, hogy mi annyi orosz népdalt ismerünk, ők meg egyetlen magyart sem.

-Hm.-dünnyögött még magában nagyon sokáig. –Pedig barátok volnánk-ismételte.-Nem értem. Nem értem.

-mondogatta oroszul.

-Nem érti-fordította Natasa.

-Nem baj-legyintettem és rákezdttem egy újabb nótára, mert már nagyon jó kedvem volt.

-,/ Az erdőnek sok a fája, az erdőnek sok a fája. Sűrűjében járok. Sűrűjében járok....”

Késő délutánig dudorásztunk a kedves, orosz öregúrral, aki a nyaralás végén meghívott hozzájuk Leningrádba. Csakhogy, azóta ő is elköltözött a szentpétervári temetőbe.

# HANDÓ PÉTER

## Alagút-sztori

Amikor a négerek bementek az alagútba, a fehérek pedig nem követték a példájukat, úgy tűnt, a világból valami örökre elveszett. Habár egyes külső megfigyelők szerint nem is volt minek elvesznie, hiszen a kintmaradók közül senki sem pillantott a távozókat után. Számukra minden világossá vált, eltűnt a társadalom sötét része. Nagy volt az együvé tartozás érzése. Szinte eufórikus hangulat alakult ki az új helyzet kapcsán. Ha az idő előrehaladtával fel is ütötte a fejét némi titkolandó hiányérzet, az csupán abból származott, hogy bőrszín alapján már nem lehetett mutogatni a másikra, egyéb okok miatt meg még nem volt ildomos. Minek haragítani az egyívásút, hiszen – kimondva és kimondatlanul is – az általános vélekedés: előbb-utóbb úgyis visszaeszi őket a fene; csak a fekete koponyájuk alatti sötét agyukat játsszák ezúttal is. Bizonyára egy lépéssel állnak beljebb az alagút torkolatánál, onnan leskelődnek, az árák mire mennek nélkülük. Kis idő elteltével nézhették is, a fehérek mennyire élvezik, hogy végre maguk között lehetnek. Huszonnégy óras váltópikniket szerveztek a bejárat közelébe. Gyötörje a sötétségben tipródókat a nyavalya, mert oly mértékben tökéletesedett a világ, mióta bementek az alagútba, hogy azt egyetlen plakát se tudta méltóképpen demonstrálni, pedig napról napra növekedett a számuk, alig hagyva helyet a kilátásra, meg a belátásra is. Csakhogy, az alagútban lévő négerek arcára aszalódott kint nem lehetett látni, még a szakértők szerinti legjobb módszerek alkalmazásával sem. Hiába jött létre egy új és dinamikus fejlődő iparág, a mélységbelátás képességét fokozó készülékek gyártására, a látókat inkább a fantáziájuk, mint a szemük segítette. Aki pedig az általa észleltekről képes volt méltóképpen beszámolni, az busás jövedelemre tehetett szert. Egyesek igényét azonban az efféle előadás egy csöppet sem elégítette ki. Meggyőződésükké vált, hogy az alagútban tartózkodó négerek jóízűen vigyorognak az aktuális kihívásokra adott válaszaikon. Ugyan ez a bizonyításra fordított erőfeszítéseik ellenére is hipotézis maradt, de azért a jóhiszemű fehéreket a kelletténél is jobban ingerelte. Mert mit is akartak ők? Az elért, várt és kívánt hatást megfigyelni. Látni, mi zajlik le a sötétben tartózkodókban. Vagy legalább hallani a hangjuk, hogy a legvadabb dühroham is indokolt legyen. A cselekvésre leginkább elszántak egészen az alagút széléig merészkedtek, s onnan kiabálták a válogatott trágárságaik, hátha a mélységből visszafógnak. A négerek feltételezhetően lapítottak, hiszen egy árva lélek sem válaszolt. Ekkor mondta egy messziről jött ember – aki egyébként azt beszélt, amit akart, „bolond lyukból bolond szél fúj” minden szavával –, hogy az alagút nem barlang, s két vége van. Meglehet, a négerek nem egyszerűen eltűntek az alagútban, hanem végigmentek rajta – vetette föl általános elképedést kiváltva. Hiszen mi van akkor, ha átgyalogoltak azon a végelethatalatlan sötétségen, amely úgy elnyelte őket, mint a puli szőre a bolhát, s eljutottak valahová, az ismeretlenbe, ami azóta már nem is annyira ismeretlen előttük? Nem csak átmeneti a négerhiány? Lőttek a fekete–fehér világnak? Soha annyi egymásra mutogató fehér ember nem toporgott, tipródott még az alagút közelében, mint a felismerést és a hírverését követő napon. Aki tehetett, jelen volt. És aki nem, az is. Az idegek pattanásig feszültek. Mindenki arra várt, mikor adhatja ki a mérgét. Egy érintés, egy félresikerült fintor, egy szószikra is elegendő volt egy intenzív összezördüléshez, amiből még a rendfenntartók sem akartak kimaradni. Az időközben felgyülemlettől azonban ezúttal keveseknek sikerült megszabadulnia. A düh áradásának nem lehetett szabad utat engedni, a résztvevőknek mérsékelniük kellett a megnyilvánulásait, mert a szembenállók jogi szempontból egyenértékűek voltak. Az összeverődött körében hamarosan a gutaütés átlagon felüli számban szedte az áldozatait, amire még a legközelebbi hozzátartozóknak is csak annyi szaladt a szájára: úgy kellett neki; kaparja el magát, ha nem akarja, hogy ebek martalékává váljon; vagy importáljon néhány négert a hullája eltakarításának elvégzésére – s ezt zsigerileg is komolyan gondolták. Harmadnapra a hullabűz mégis kicsikart némi belátást, s valamivel több eltökéltséget az alagútbamentek visszaterelésére. Egymástól független bizottságok alakultak, amelyek négerkutató expedíciókhoz toboroztak önkénteseket, kecsegtető bért ígérve a jelentkezők szolgálati idejére. Ennek ellenére a tisztos polgárok között az efféle küldetésre vállalkozó szelleműek elvétve akadtak. Azokról sem lehetett tudni, komolyak-e a szándékaik, vagy csak a pénzt veszik fel, aztán lelépnek. Az alagút félelmetes sötétsége az épelméjű emberekre riasztóan hatott, mert mi van, ha elagyabugyalás várja a bemerészkedőket?

Azt se fogják látni, kitől kapják az ütések. Meg bottal verhetik az ott uralkodó nagy fekete semmi nyomát. Miért is kellene efféle kétes kimenetelű vállalkozásba bonyolódnia az árják közé tartozóknak? Az alantas munka nem az ő reszortjuk. Ennek elvégzésére valók a négerek. Csak hát egytől-egyig bementek az alagútba. Ott, vagy azon túl kúksolnak. Egyetlen utánuk küldhető se maradt.

Már-már az általános tanácstalanság kezdte kiirtani, vagy legalábbis megtizedelni a népet, amikor a messziről jött ember ismét beszélni kezdett, s kertelés nélkül azt mondta, amit akart: zsoldosokat kell toborozni, ha másképpen nem megy. Nekik nincsenek aggályaik az alagútbamenéssel kapcsolatosan. Bármit elvégeznek, amennyiben azt kellőképpen megfizetik. És akár bajuk is eshet, hiszen idegenek. Magukra vethetnek követ még azt követően is, hogy visszatér a társadalmi szolidaritás, meg a másik elhunytá iránt érzett sajnálkozókedv. A nemzetközi sajtóban közzétett apróhirdetésekkal próbálkozzanak. Ügyesen fogalmazzanak, nehogy rasszista színben tűnjenek fel, mert az semmiképpen sem vinne közelebb a végső megoldáshoz.

Kigyúltak a végső megoldás reményétől az értelem fehér lámpácskái, ugyanakkor vigyáztak arra, hogy a fellobbanó láng nehogy összekormozza a burát. Kellő óvatossággal hozták meg a stratégiai döntéseiket. Ennek ellenére hamarosan ezt olvashatták a világ minden táján a betűismerők: „Négereink elvesztek az alagútban. A keresésükre vállalkozókat kiemelt bér, és megtalálóiakat busás jutalom illeti.” Utóirat: „Kalandorok ne kíméljenek!” Eszük ágában sem volt a kalandoroknak egy ilyen lehetőséget elszalasztani. Özönlöttek délről, északról, keletről, nyugatról, hogy a helyi lakosok alig győztek az ellátásukról gondoskodni. A kialakult helyzetben még a bizottságok tagjainak is meg kellett fogni a vendéglátói munka végét, ezért a mindenféle népek zsoldbaálló fiai senkinek sem tudták feltenni azt a kérdést: „Élve vagy holtan szeretnék viszontlátni a keresett személyeket?” De jobb is volt ez így, mert mindenki kapásból az utóbbit választotta volna, s ezzel a temetetlenek számának gyarapodását idézhették volna elő. Meg egy halott négernél mégiscsak jobban dolgozik egy élő. Habár, ezt egyéb esetekben másképpen gondolták. Maradt tehát a zsoldosoknál a döntéshozatal, akik belátva, hogy könnyebb az eleveneket visszaterelni, mint a holtakat alagúthosszon általhúzni, gyilokra támadt kedvük előre visszafogták vagy mérsékeltek. Így – no meg a felfogadók által jóltápláltan – özönlöttek be az alagútba, s nyelte el őket is a sötétség.

Nem kellett sokáig várni az első szállítmány megérkezésére. Az egészszel csupán annyi baj akadt, hogy ezeket az előtereltek az alagútban fogdosták össze, s egytől-egyig a gyengébb fizikumú zsoldbanállók közül lettek begyűjtve. A hajcsárjaik előtt addig, amíg napfényre nem kerültek, az isten se moshatta volna le róluk azt, hogy nem négerek, ellenben rögvest világossá vált, hogy másmilyen rasszhoz tartozók, amint elővezették őket – nem kis derűtség közepette – a várakozástól mámoros helybeliek közé. Ez a méltánytalan fogadtatás viszont nagymértékben sértette az erősek önértetét. Kinek milyen szerszáma volt, azzal rendezett gyomorforgató vérfürdőt az elfogottak körében. Meg is fagyott a hangulat, mint mínusz húsz fokon az eperszemek. Csak akkor engedett valamennyire fel, amikor a zsoldosok maradéka ismét eltűnt az alagút sötét mélyében, s maguk között maradhattak az árja fehérek. Aztán leszegett fejjel, a négervárásban megfáradva hazatértek. Az érzelmösebbektől még egy-két könnycseppre is futotta az ajtózárást követő pillanatokra.

Nehezen aludtak el, s hamar hajnalodott. Bizonytalan ajtónkoppantások törték meg a derengésbeli csendet. Szétzúzott álmotól fátyolos szemű házigazdák néztek ki a váratlan látogatókra. Hirtelen támadt örömben kishíján a keblükre ölelték a visszaérkezőt, azt, akit korábban és később teljes szívükből tudtak gyűlölni. De azért volt annyi tartásuk, hogy ezt a végzetes hibát ne kövessék el. Inkább csak úgy tessék-lássék szitkozódtak egy keveset: semmi okuk nem volt az elmenésre, mégis ezt tették velük, pedig erre nem szolgáltak rá, hiszen mindig odaadóan bántak a négereikkel. Ettől pontosan látszott, ki az úr a háznál. Utána már a néger is beljebb jöhetett, mert tudta, miképpen húzza be a fülét és a farkát. Reggel aztán az idegen hullákkal betömötték az alagút torkolatát, hogy a zsoldosok maradjanak ott, ahol nem tőlük követelhetik a juszt, s néhány mázsa betonnal leöntették az egészet. Halottaikat méltó módon eltemették. A naptárban pedig a megbékélés napjává, azaz ünneppé nyilvánították az aznapi napot. Ám nem kellett egy évnek se eltelnie ahhoz, hogy örökre elfelejtsék ezt a pirosbetűset. Az élet meg visszaállt a régi kerékvágásába. Csak a négerek legendái között lehetett efféléket hallani: Volt egyszer egy alagút...



*VÉGH JÓZSEF*

# Szokolya

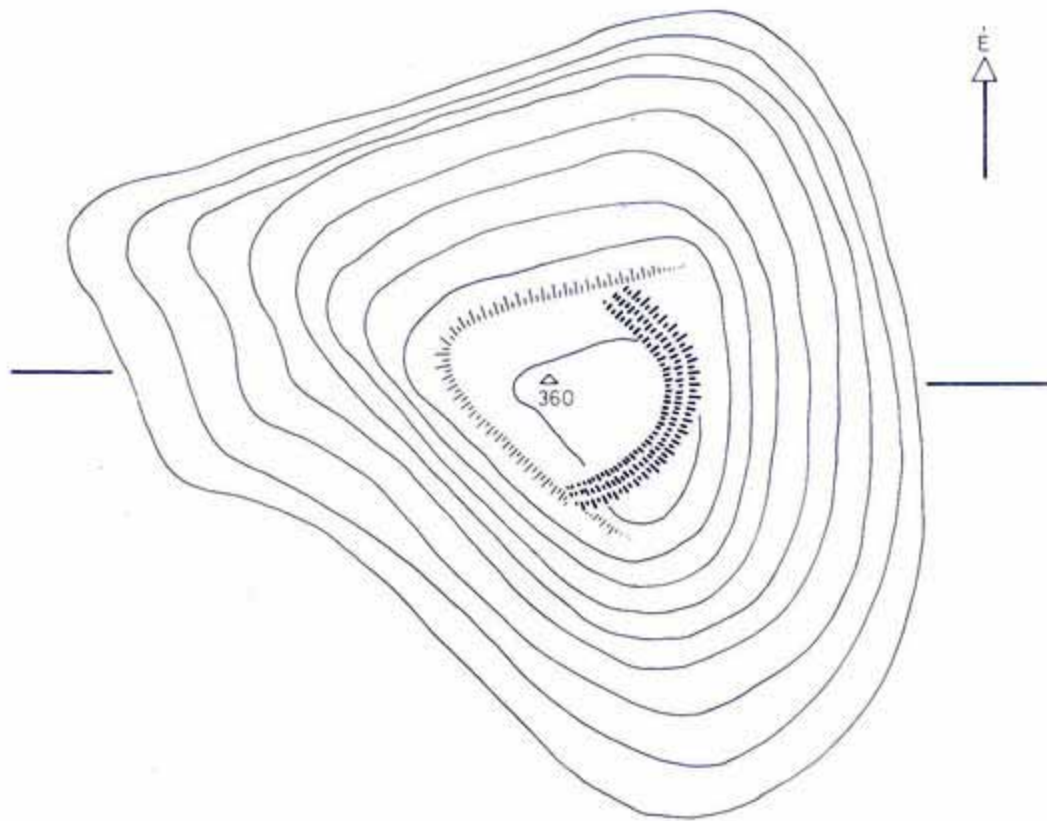


**Egy ősi falu a Börzsöny közepén**

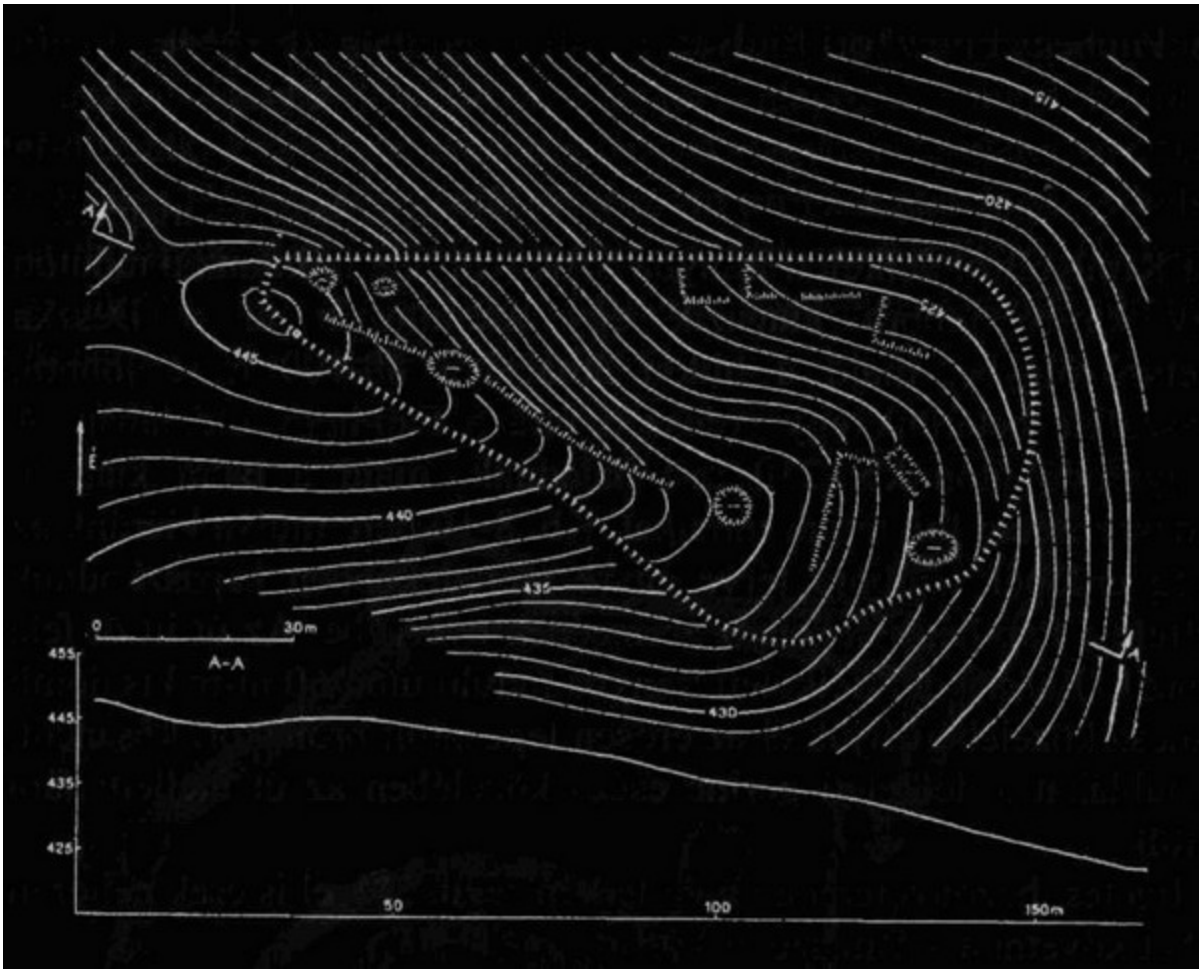


A Börzsöny, Magyarország legérintetlenebb hegysége.

A térség mindig is lakott hely volt. A Börzsöny menedéket, megélhetést jelentett az ősembernek, s a közeli Királyrét mellett, a Várhegyen ismerünk egy bronzkori település nyomait. A domború hegytető keleti oldalát a fennsík felől félkörívben egy nyolcvan méter hosszú alacsony sánc védi, egy belső árokkal. Ma az egész területet erdő fedi. Az egykori vár területe 0,23 hektár. A felszínen egy bronzkori kés pengetőredékét, s néhány edénytöredéket találtak meg.



A közeli Paphegyen egy másik bronzkori földvárat is találtak. Az erődített telep nagysága itt 110x10x60 méter. Az itt talált cserépleletek alapján a régészek azokat a kyjatice kultúrából származóként határozták meg. Genthon szerint a paphegyi falmaradványok egy XIV. századi pálos kolostor maradványai. Már 1265-ben oklevél említi a szokolyai monostort.



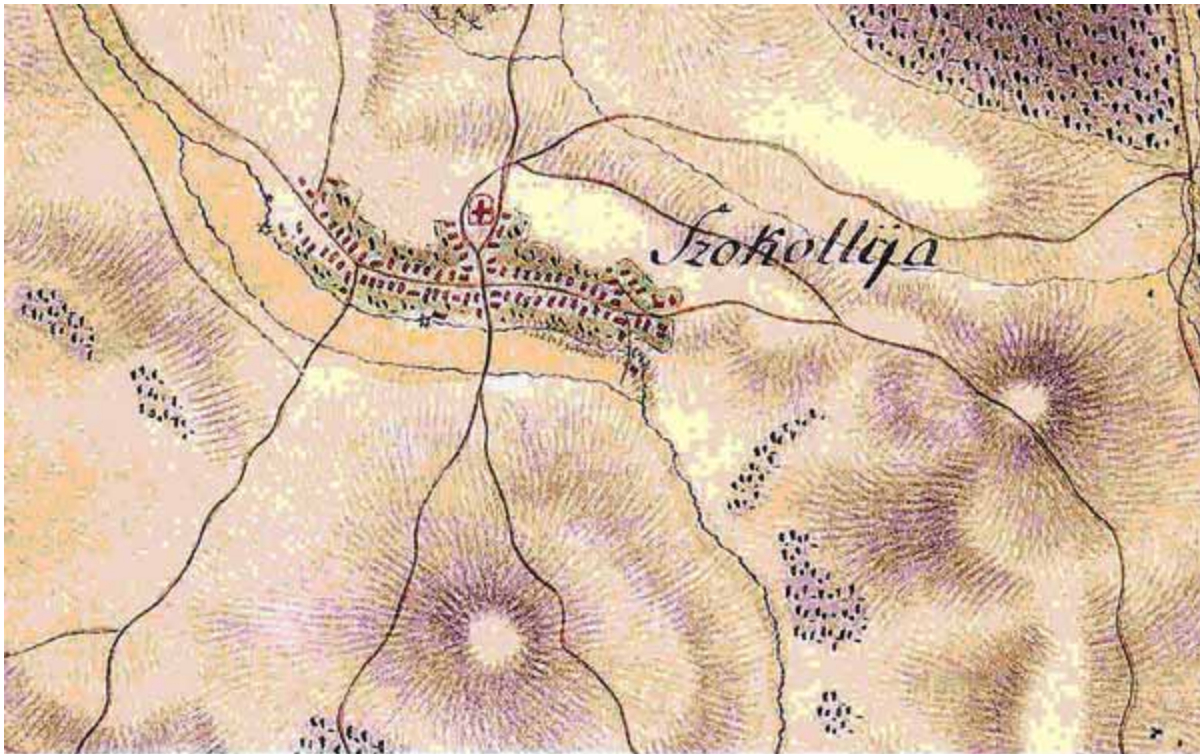
A települést korábban Martnaunak nevezték. Ezen elnevezése a bányaműveléssel függ össze, mikor a vasbányák kiaknázása megkövetelte a képzett szakember alkalmazását, letelepítését. A Szokolya név Kiss Lajos szerint szláv eredetű, jelentése: Sokol nevezetű ember faluja, azaz Sólyomfalva. Némely forrás egyenesen arra következtet ebből, hogy itt laktak a királyi udvar solymászai. Középkori okleveleken Szakolya, Zakolya, Zakalya, Zakola, illetve Zokola néven szerepel.





Borovszky így ír a falu történetéről: „A hagyomány szerint Hunt vezér telepítette ide az első lakosokat; erről azonban, valamint a község legrégebb történetéről, kevés hiteles adat világosít fel. 1263-ban IV. Béla király bizonyos Szokol nevű templárius kolostorban békült ki a fiával, Istvánnal, László honti főesperes közbenjárására; azt azonban nem bizonyítja semmiféle följegyzés, hogy ez a Szokol a hontmegyei községgel azonos volna. A falu határában találtak ugyan régi kolostor nyomaira, ez azonban kétségkívül a pálosoké volt, mert ez a szerzet egy időben itt birtokos volt, a mit igazol a község régi pálos eredetű temploma is, mely ma az ev. református hívéké. A hagyomány szerint a tatárjárás idején a lakosok itt pincéket vájtak rejtekhelyül és ezek ma is láthatók még, közülök némelyik igen terjedelmes.” Az újabb kutatások szerint az említett kolostor, hol a békülés megtörtént, nem Szokolya határában, hanem a Szabolcs megyei Szakolymonostoron volt. A pincék minden bizonnyal a bányászat emlékeiként fennmaradt váratok.

Az 1400-as évek első évtizedeiben vámoshelyként is szerepel az oklevelekben. 1423-ban az esztergomi káptalan jobbágysága tiltakozott a szokolyai vám ellen. 1433-ban Zsigmond király engedélyt kért a pápától arra, hogy a váci egyházmegyében, ott, ahol a Szent Zsigmond egyház van, egy monostort alapíthasson a Szent Pál remete rendje számára. Ez a tény a pálos kolostor szokolyai jelenlétét igazolja.



A falu birtokosa 1473-ig a salgói vár, ettől kezdve Léva várának tartozéka. 1437-ben Zsigmond király, a Szécsényi családhoz tartozó Salgói Miklós birtokait – köztük Szokolyát – Lévai Cseh Péternek adományozta. 1442-ben Erzsébet királyné Lévai László hűtlensége következtében Fedemesi Zobony Imre és Deed-i Farkas László drégelyi várnagyoknak adja. A Nagyendrédi és fődemesi Szobony család Bars vármegye egyik legrégebb nemes családja volt, a deedi vagy lábatlani Farkas család pedig Esztergom vármegyéből ered.

A Györgyi Bodó-család már a XV. század első felében az ismertebb családok sorában állott. Bodó Gergely előbb 1446-ban erdélyi alvajda, majd 1452-ben budai várnagy, 1458-ban kinevezett tárnok-mester. Testvére Miklós bécsi prépost és a veszprémi püspök segéde, 1453-ban erdélyi püspök, majd fehérvári prépost és Mátyás király titkos kancellárja. Gergelynek fia Gáspár volt, aki 1464-ben pert indított lévai Cseh Péter erdélyi vajdának László fia ellen azért, mert ettől Bodó Gergely még 1443-ban megvette az akkor Nógrád vármegyéhez tartozott Szokolya falut ezerkétszáz forintért; azonban a pénz felvétele után sem adta át a helységet, a per következtében tehát a budai káptalan Cseh Lászlót a törvény elé idézte. A lévai Csehek azonban hatalmas urak és ami azzal járt, hatalmaskodók is voltak, a per tehát sokáig folyt. Már Bodó Gáspár is meghalt, a per még folyt az unokák között egyrésztől Gáspárnak fia Ferencz fölperes, másrésztől néhai Cseh Péternek fiától Lászlótól származott néhai fia János utóda Cseh Zsigmond között.

Cseh Péter László barsi főispán volt, s innen intézhette a közeli Verőcénél azt a fosztogatást, mely szerint Rozgonyi György országbírónak csallóközi jobbágyait a nagy-hatvani vásárról hazafelé mentükben Verőce városa mellett az országúton a Duna-partján fegyveres embereivel megtámadtatta. Elvettek tőlük kétszáz ökröt, hat lovat és egyéb marhákat és barmot, ruháikat és egyéb javaikat, fegyvereiket több mint kétszáz aranyforint értékben. Még ezzel sem elégedett meg, hanem még magukat a panaszos cselédjeit és jobbágyait is elhajtotta, vasra verette és letartóztatta. A panaszos országbíró 1444. október 26-án emelt vádat lévai Cseh László ellen a király előtt, aki Nógrád vármegyét bízta meg annak megvizsgálásával. A vármegye kiküldte egyik szolgabíróját Herencsényi Bálintot a vizsgálatra, aki a panasz valóságáról megtette jelentését. Hogy mi lett a vizsgálat eredménye, arról nem szólnak a feljegyzések.

A falu időközben zálogbirtokként több kézen is átment. 1456-ban Axamit N. cseh zsoldosvezér tulajdonában volt. A jenői vár tartozékaiként sorolták fel ekkor Szokolyát, Pásztót, Mikolát, Szakállost, Lontót, Peröcsényt és Orsányt. A cseh zsoldosvezér az év tavaszán vette birtokba Jenő várát, s 1456. május 28-án 2200 aranyforintért átengedte Újlaki Miklós erdélyi vajdának, ki a zálogösszeg lefizetése fejében visszabocsátotta jogos tulajdonosának, Lévai Cseh Lászlónak. Ő azonban még ugyanezen évben, ki azonnal továbbadta a Lossonczy családnak. Alsólindvai Pál azonban tiltakozott az ellen, hogy Lossonczy Albert a birtokot megvehesse.

1459-ben immár a guthi Országh család birtokában találjuk. Az Országh család Hont megyei birtokosságát az alapozta meg, hogy 1442-ben egy egyezséget kötött Lévai Cseh László, valamint Guthi Országh Mihály – a későbbi nádor – mely szerint birtokaikra nézve kölcsönösen örökösöknek ismerik el egymást, amennyiben fiági utód nélkül halna el valamelyikük. 1459-ben Lévai László feleségül vette Országh Borbálát, s ekkor engedte át több falu birtokossága mellett Szokolyát is Országh Mihálynak.

A birtokosok sorrendjében őt Tarcsai János követte 1461-ben, ám Lévai László Országh Mihállyal együtt vállalta, hogy tőle ismét visszaváltja Szokolyát.

1464-ben a birtokos kettős közösen elzálogosította a falut, melyet ez alkalommal Szánthó Ambrus esztergomi kanonok vett át, s csak 1474-ben került sor arra, hogy Országh Mihály Tarcsai Jánostól visszavette Szokolyát.

Thárnok János, feleségének Annának és Gáspár, Dorkó és Erzsébet nevű gyermekeinek nevében is 1470-ben Szokolya és Jenő és egyéb Zala megyei jószágok zálogosítása miatt lévai Cseh Jánossal pereskedett, ennek részéről guthi Országh Mihály nádorral kiegyezett.

1478-ban Podmaniczky László birtoka volt, kinek Országh László és testvérei: Zsófia, Krisztina és Katalin zálogosították el a vám felével együtt. A Podmaniczkyak – vagy mint legrégebben nevezettek: Podmaniniek, Trencsény vármegye egy legrégebbi törzscsaládjává vált. Podmaniczkit Péter mester követte 1479-ben, ki a falu felét vette zálogba.

A Podmaniczkyeket a Haraszty család követte, mely a nagy múltú Balassa család egyik ága volt. Haraszty Ferenc úgy került rokonságba a Lévai Cseh családdal, hogy feleségül vette Lévai János harmadik feleségét, özvegyét, így szállt rá a lévai vár uradalmának birtoka. Ő lett ettől fogva Lévai Zsigmond gyámja is, s nevelt fia érdekeit védve perbe szállt az Országh családdal Szokolya visszaszerzése érdekében.

1481-ben Mátyás király újra megerősíti birtokaiban Országh Mihályt, aki Szokolyát visszabocsátotta Lévai Jánosnak úgy, hogy a falut azonnal ismét zálogba vette. Mátyás király gyakorta vadászott e tájon, sőt Beatrix királynő is sűrűn megfordult e tájon udvarhölgyeivel. Csak a Dunán kellett áthajózniuk. A földrajzi nevek – Királyrét, Királyné tava, Királyné pallya – máig megőrzik számunkra ennek emlékét. 1490-ben Lévai János vissza akarja váltani a falut az Országh családtól, ám László fia, Zsigmond csak 1502-ben bocsátja azt vissza Lévai Zsigmondnak. Az ipolysági konvent előtt néhai guthi Országh Mihály nádor fiai, Zsigmond és László és özvegyanyjuk, Maróthy Magdolna elismerik, hogy a Nógrád megyei Diósjenő és Szokolya helység zálogdíját Lévai Wajdaffy János fiától Zsigmondtól megkapták.

A Lévai Cseh család 1553-ban történt kihalása után a lévai uradalomhoz tartozó Szokolya is többször gazdát cserélt. Volt birtokosa – több más faluval együtt – Dobó István, az egri hős várvédő, majd a fia, s ezt követően Kolonich Sigfridé volt. A birtokosváltások közti időben visszaszállt a királyra.

A Kóspallag határában egykoron volt, és „S. Michael de Tornallya” néven nevezett toronyaljai pálos kolostornak, egy 1538-ban kelt oklevél tanúsítása szerint Zápolyai János egy kúriát adományozott Szokolyán.

A budai szandzsák 1559. évi összeírása szerint Szokol község a váci nájhéhez tartozott a nógrádi mirliva, Szinán bég hász-birtokaként. A nógrádi szandzsák 1559. évi timár-deftere szerint javadalma 16.643 akce volt. Az összeírás név szerint felsorolja a családfőket. A következő családnevekkel találkozunk: Miklós, Gáspár, Kódul, Nyeregjártó, Penc,

Kovács, Karancs, Istráb, Lóról, Hegedűs, Imre, Hartol, Fekető, Lózs, Anbrus, Tomás, Hátán, Hajnal, Magyar, Stóber, Kardal, Simon, Andrikó, Ördög, Kodály, Szaniszló, Varga, Bus, Kis, Pintér, Szugor, Kiliter, Garonc, Rándul, Sebestyén, Lakat, Pásztor, Gyöngyfűző, Istobor, Tód, Lantos, Rostás, Surányi, Szabó, Mészáros. A nevek mellett ritkán találjuk a foglalkozás megjelölését. Ezek közül Miklós pap (ki 1559-ben már meghalt), Gáspár diák, Anbrus diák és Simon kovács szerepel, valamint külön megemlíti Simon Pál malmát. A névsor jelöli a rokonsági kapcsolatokat is, feltüntetve azt, hogy ki a fia, veje, testvére, valamint azt, hogy nő, vagy nőtlen az illető. Feltünteti azt is, hogy a korábbi összeíráshoz viszonyítva, meghalt, vagy éppen elszökött a név viselője.

1567-ben nem vetettek ki a falura adót, mert a tatárok felégették. Csak lassan indult újra az élet a tragédiát követően. 1569-ben és 70-ben is portaszám nélkül szerepel. 1574-ben 15 porta után vetettek ki adót.

Az 1589. évi urbáriumban 8 egész, 11 fél telket, 28 telket művelő zsellért és egy pusztatelket írtak össze a faluban, s említenek ezen kívül négy malmot is.

Az 1627-28-as fejadódefterben Szokolya 27, 1633-34-ben pedig már 30 házzal szerepel. 1640-ben gróf Csáky László kapta meg a lévai várat és vele együtt Szokolyát.

A falu 1508-ból való pecsétje a sárkányölő szent György lovag alakját tünteti föl ezzel a korirattal: Sigilum S. Georgii de P(ago) Martnau. A pecsétet 1770-ig használták, s ekkor vésették újra. A vésés során elvették az eredeti évszámot, így az 1598 került immár reá. Mi sem természetesebb ezek után, hogy ugyanezen motívum szerepel a község mai címerében is. A IV. században élt lovag egy előkelő kappadókiai család sarja volt. A császári sereg tribunusa volt, aki vértanúságot szenvedett keresztény hitéért. A lovagok, lovagrendek védelmezője, Anglia védőszentje. A legenda szerint legyőzte a Silena városa közelében lévő tóban lakó, a népet sanyargató mérges sárkányt. Noha a sárkányviadal motívuma csak a későbbi évszázadokban épült a György-legendába, kifejezi a keresztény meggyőződést, hogy a hit megszünteti a démonok uralmát, és a gonoszt minden alakjában legyőzi.





A XVIII. század elején Jánoky Zsigmond volt a falu földbirtokosa.

A Rákóczi szabadságharc hatását a falvak népe azonnal érezte, oly módon, hogy mikor Rákóczi közelgő hadai ellen Budán Szolnok megerősítését határozták el, ahhoz 1703 július 19-én négyezer, majd augusztus elején 7500 gerendát kért az alhadbiztosság Nógrád vármegyétől. A faanyag egy részét minden biztonnal a Börzsönyből termelték ki.

A szabadságharc kitörésekor a Dunakanyar vidéke a császáriak és a rác segédcsapataik kezén volt. Esztergom volt a fő székhelyük, báró Kuckländer Ferdinánd császári tábornok, Esztergom városparancsnoka vezénylete alatt, ahonnan kiindulva rettegésben tartották a környéket. A rác martalócok apró sajkáikkal gyakorta áteveztek a Dunán, s fosztogatva, öldökölve pusztítottak mindent és mindenkit. A Börzsönyi falvak félelmét jól jellemzi a diósjenőiek II. Rákóczi Ferenchez 1704. április 12-én írt védelmet kérő levele:

*“Nagyságodnak istenes föltett szándékában segítse elő. Kivánunk Nagy-ságodnak jó egészséget, boldog előmenetelt szívünk szerint egész falustul kivánunk Nagyságodnak.*

*Ez alázatos írásunkkal kölletik Nagyságod gráciájához folyamodnunk. Nagyságodat alázatosan kérjük, hogy nehézségire ne lenne Nagyságodnak, hogy búsítsuk úri méltóságában. Kintelenek vagyunk Nagyságod gráciájában folyamodnunk. Méltóságodnak ezt akarjuk értésére adnunk: az Duna melléke elpusztul az mi kicsiny tartományokon, úgy Esztergomtól fogván Vácig egy falu nincsen, mind elpusztultanak, az népe eloszlott szerte-szével, hanem Szokolya, Nógrád, Nőtincs, Kosd az karajsó helyek és így nagy félelemben vagyunk. Éjjel sem merünk bátran az házunkban maradni, hanem kérjük méltóságosi és nagyságosi úri személyiben az hatalmas Istennek szent haláláért Nagyságodnak hosszas életéért és föltett szándékjáért, méltóztassék szeginy hazánkot oltalma alá venni és félelmes hazánkat megorvosolni Nagyságodnak jó istenes reánk és hazánkra nézve, mert az esztergomi hatalmasoktól félünk leginkább, jóllehet a budai rácoktól is. Éjjel és nappal rettegésben vagyunk, mert ha Nagyságod oltalommal nem védelmez bennünket, ha Szokolya elfut, Nógrád-Jenőnek is köll pusztulni és azután Oroszi, Berinke sem merik lakni és így elpusztul Nógrád vármegye. Hanem Isten után az Nagyságodnak jó gondviselésiben bizunk, hogy Nagyságod respekcióban veszi alázatos kívánságunkat. Ezzel az Istennek jó gonviselése alatt hagyjuk Nagyságodat az több nagyságosi és Nemesi Nagyságodnak táborával együtt, szívünk szerint kívánjuk.”*

A háborúkkal, katonai problémákkal terhes időszak azonban ritkán tette lehetővé, hogy a fejedelem a panaszos ügyekben érdemi intézkedést tehessen, ezért a várt segítség úgy látszik nem érkezett meg, hiszen a rácok 1706 augusztusában újra rátörtek vidékünkre. Ezúttal Borsosberény volt a célpontjuk. A támadás után zsákmánnyal bőségesen megrakodva indultak vissza. A rablóhadjárat híre azonban gyorsan terjedt. A visszavonuló ellenséges rácokat már várták a Szokolya és Verőce közötti Csömölye-völgyben a Nógrád várában állomásozó és a palotási hajdúk. Az eredményes hadjárat sikerével eltelt rácok elmulasztották a csapat előtt járó felderítést. Így fordulhatott elő, hogy a magyarok támadása teljesen váratlanul érte őket. A szemtanúk szerint egy rabló sem maradt életben. A győztes kurucok a visszaszerzett javakból aztán Nagyorosziban rendeztek kótyavetyét, azaz osztozkodást és vásárt. A pórul járt rácok tetemei sokáig ott heverték még a csata színhelyén, hiszen Verőce és Szokolya népe nem tudott megegyezni, hogy melyik falu határhoz tartozik a rajtaütés színhelye, kinek a dolga az eltemetésük.

Talán csak akkor volt kisebb a rác veszedelem fenyegető hatása, mikor a fejedelem seregei vonultak át vidékünkön. Ezt igazolja Dobos Jánosnak Rákóczi egyik lovas serege főhadnagyának és tisztjeinek – Ujvári Lőrincnek és a szokolyai születésű Mányoki Sámuelnek Nógrád megyéhez 1704. augusztus 19-én írt levele, melyben leírják, hogy míg Szokolyán és az Ipoly vidékén állomásoztak, az ellenség nem okozott kárt, de amint levezényelték őket Hatvanhoz, azonnal elfoglalták Diósjenőt. Rákóczi serege több ízben is érintette a térséget. Így például 1705 júliusában is, mikor e hó 9-én a kuruc sereg Vácnál ütött tábor, majd onnan 10 és 13 között a gyalogság a Duna völgyén vonult fölfelé, a lovasság pedig a társzekerekkel együtt a hegyek között haladt. Rákóczi maga a lovassággal tartott. A szokolyai Nagypatak (Morgó) völgyében haladt keresztül a fejedelmi sereg, s 13-án már Bénynél táboroztak.

Tolvay Ferenc 1704-ben, a Nógrád megye által állított paraszthad kapitánya volt. Nagykőrösön kelt levelében jelzi a megye felé, hogy hajdúi közül többen elszöktek. Közöttük volt a szokolyai bányász fia, János, ki nógrádi hajdúként került a seregbe. Azt is hozzáfűzte, hogy Dióssy Ferenc hadnagy máris mást fogadott fel helyette, éppen ezért kéri a megyét, hogy a fizetést küldje el.

A szabadságharc során többször is érintették a hadak a Börzsöny vidékét. A muzslai táborból 1705. augusztus 31-én jelentette Károlyi Sándor a fejedelemnek, hogy a németek hajói egész éjjel mentek lefelé a Dunán. Ő is megindult reggel

az egész táborral. Az útirányt a Börzsöny felé vették, de a további út a németek mozgásától függ. Bottyán Jánost Esztergom felé indította seregével.

A Rákóczi szabadságharc nem csupán a csatározásokban részt vevő átvonuló csapatok fosztogatásait hozta el a vidék számára. I. Józsefnek Bécsben 1709. november 23-án kelt, s Nógrád vármegyéhez intézet levelében szerepel Szokolya. Ebben közli a császár, hogy a pestis Buda alatt a Dunán túl, Budán a Tabánig, a Garamon innen Szokolyáig terjed. A vármegyéknek esküdt hadbiztosokat kell küldeniük a császári küldöttek mellé, hogy a hadsereg bevonásával ellenőrizzék az úton járókat. Az érintett területeket vesztegzár alá kell vonni, s a fertőzött területekről érkezőket büntetés terhe mellett vegyék vesztegzár alá.

Egy történet maradt fenn az 1848-49-es szabadságharc idejéből. E szerint a szokolyaiak a kóspallagiakkal együtt egy szabadcsapatot szerveztek, s elvették egy osztrák futártól az általa szállított kincses ládikát. A ládikát és annak tartalmát a szokolyai lelkésznél rejtették el. A csapat vezetőjét, a kóspallagi születésű Fekete Imrét és Árkay Kontsur Andrást, a szokolyai református lelképásztort a szabadságharcot követően halálra ítélték és ki is végezték.

A község földesurai a 19. század elején az Esterházyak voltak. Esterházy Páltól 1862-ben megvette Schmidt Ferenc kreamsi börgyáros, majd 1892-től gróf Francken Sierstorpf Henrik és Sándor porosz nagybirtokosok voltak a nagyobb tulajdonosai. Ezt követően, 1893-ban épült fel a Királyréttől Kismarosig vezető kisvasút.



A Vasárnapi Újság 1854. május 14-i száma egy a faluban megtörtént tragédiát ad hírül. „Ismét tűzvész! Hont megyében Szokolya helység három negyedrészre hamuvá és porrá égett. Nem csak valami 140 lakház, számtalan gazdasági épület, sok marha s eleség, ispáni lak, kath. iskola, hanem 5 emberélet is esett áldozatul, 16-tan pedig súlyosan betegek lettek. A tűz támadását kétféleképpen adják elő; némellyek azt állítják, hogy a pajtában gyermekek gyufával játszottak s ezek okozták volna a kigyulladás, mások pedig azt mondják, hogy egy asszony pampuskát (fánkot) sütött és húsvét hétfője levén, épen akkor jöttek a férfiak őt leönteni, az asszony félre ugortában feldönté a zsírt, mi meggyúlván, a fentebbi nyomor következett be. Biztosítva csak Esterházy herczeg épületei valának.”

Az egykori Eszterházy birtok erdőségében már a 18-19. század fordulóján olyan intenzív erdőkitermelés folyt, hogy a hegyi patakok felduzzasztásával, úsztatásos módszerrel szállították a fát egészen a Dunáig.

A 19. század folyamán az uradalom a hét két napján szabad fahordást engedélyezett. A hazahordott fát el is lehetett adni. A favágás, faközéltés fortélyait a fiúgyermek apjuktól tanulták. 13–14 éves koruktól jártak az erdőre, először mint vízfordók és gallyazók. 16–18 évesen már apjukkal, idősebb testvérükkel dolgoztak egy párban. Önálló, megfelelő munkaerőnek a 18. évet már betöltött fiú számított. A Börzsönyben 19. században, rudas szánkóval, gyalogszánkóval jártak az erdőre fáért. Két orrára hámnak való kötelet kötöztek, középen álló rúdja szolgált fékezésre és irányításra. Ezt azonban főként havon használták. Nyáron egy sajátos nyári szánkót ismertek. Jellegzetessége a szánkó talpából elől félkörívben visszahajló két káva és az azt rögzítő járomszerkezet. Román szánkónak nevezték, mert az 1910 körül ott dolgozó Bihar megyei románoktól vették át ezt a típust.

A nyári szánkó feltűnő sajátossága az elején félkörben visszahajló két káva, s az azt rögzítő járomszerkezet. Maguk az erdőmukások készítették, vasszög és fémalkatrész nélkül. Összesen 11 darabból állt, s minden alkatrésznek neve volt. Méretei folytán a gyalog- és a fogatos szánok között van a helye. Talpa 200–210 cm, eplínye 90–95 cm, az eplényekre hosszában fektetett levél 160–170 cm hosszú. Minden alkatrésze szívós, erős fafajtából készült (bükk, gyertyán, som). Az új szánkó súlya 30 kg, a kiszáradt, öreg szánkóé 27–28 kg. Ennek azért volt jelentősége, mert visszaúton nem csúsztatták, hanem a szánkó jármát a tarkójuk mögé helyezve, nyakba véve, hátukon cipeték fel a hegyre. Egy alkalommal 3–5 q ölfát húztak le vele. Minthogy rúdja egyáltalán nem volt, a két erős kávába kapaszkodva húzták a szánkót maguk után. Minden munkás egyedül végezte munkáját, s vonszolta a nehéz rakományt.

A kézi szánok irányítása rendkívül nagy ügyességet kívánt, sokszor ettől függött a közelítő élete. Nyáron a szántalpat szalonnával vagy szappannal is bekenték, illetve zöld lombot vagy szénát raktak alá, hogy gyorsabban haladjon. Nagy gondot fordítottak a szánkóutak kiválasztására, karbantartására is. Ahol a terepnek nem volt elég esése, ott dorongutat, rönkutat építettek. A mesterséges szánutak hossza olykor több száz méter volt. Télen a szánkónyomba vizet öntöttek, s ez jéggé fagyva tette könnyebbé a szánkó haladását. Meredek hegyoldalon a szán megemelésével lassították a mozgását, illetve láncot tettek a talpak alá. A szánkót rendszerint háton vagy vállon vitték fel ismét a hegyre. A rönkfát lóval és ökörrel is közelítették. A rönk végére egyszerűen ráhurkolták a láncot, amit hámfával húzott az állat. A vastag rönk alá rönkkorcsolyát is tettek, hogy ne túrja a földet. A fuvarozás hagyományos foglalkozás volt a faluban. 1935-ben a lófogatok száma 79, ökörfogat pedig 86 volt.



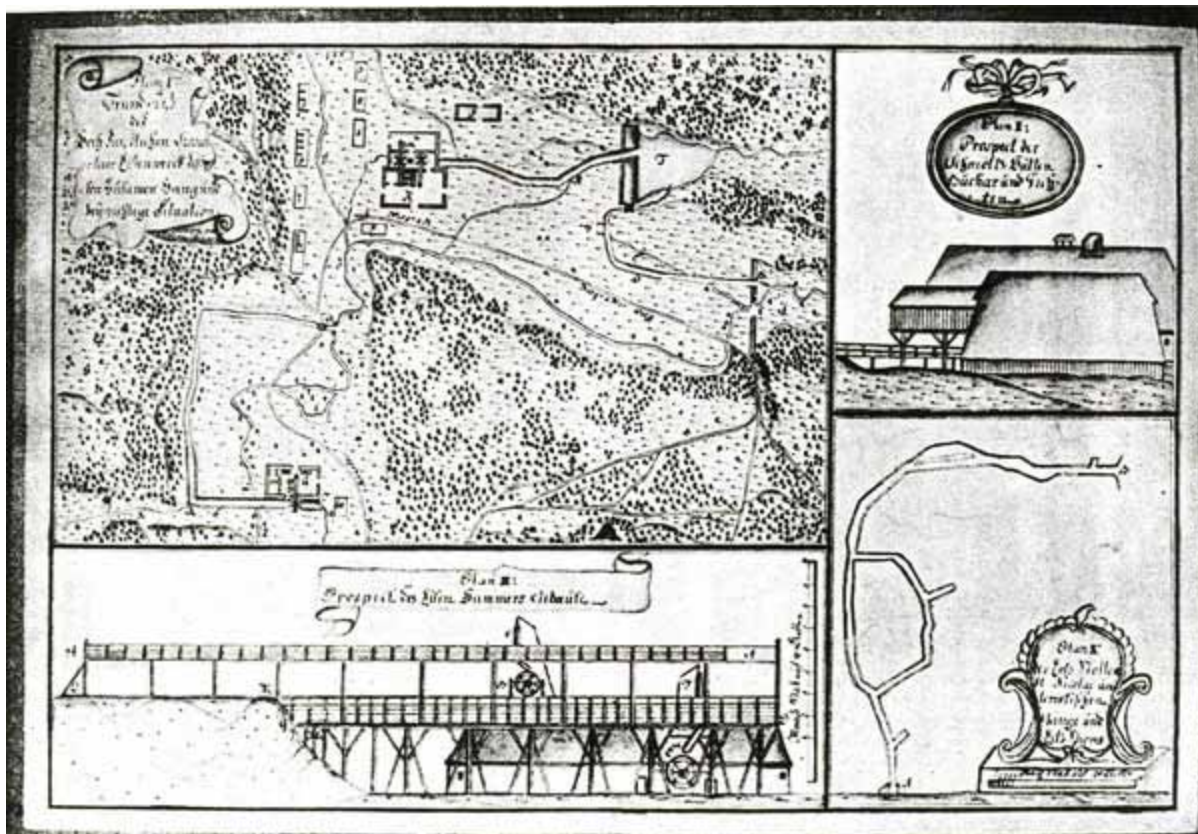
Máig emlegetik, hogy a nagy hatalmú Sierstorf gróf-testvérek nemigen túrték meg a kirándulókat a birtokukon. Őket gróf Almássy Imre követte a birtoklásban.

Az 1900-as évek elején megjelent monográfia az alábbiakat írja róla: „Szokolya a nógrádi határhoz közel fekvő magyar nagyközség, 321 házzal és 1777 ev. ref. vallású lakossal; vasúti állomása és távírója Verőcze, postája helyben van. A község határában fekszenek a Hideghegy, Kismorgó és Nagymorgó erdőlakok, továbbá a Szokolyahuta-tanya.”

A név arról árulkodik, hogy régi, kimerített vasbányákat is láthatunk a falu határában. A földrajzi nevek németes csengése is jelzi, hogy a bányákban egykoron német anyanyelvű bányászok dolgoztak. A vasérc felfedezésének időpontját nem ismerjük pontosan, az azonban tudott, hogy egy Kollbacher Mátyás nevezetű vállalkozó, a budai adminisztráció tanácsosa kapott 1700. április 23-án kiváltságlevelet a bánya megnyitására és művelésére. A mesészerű története szerint jól beindult a kitermelés Szokolyán. 1714-ig megnyitotta a Szent Miklós és a Szent István tárnákat. A baj egyedül az volt, hogy ugyanezen időben jelent meg a nemzetközi piacon a stájer vas. A stájerek konkurenciát láttak a szokolyai vasöntőben



is, ezért pénzt – 300 forint évi nyugdíjat - kínáltak Kollbacher mesternek, ha feladja a vállalkozását. Kollbacher tovább próbálkozott, bár rentábilis bányüzemet nem sikerült Szokolyán megvalósítania. Minden vagyonát a bányákba ölte, s végül szegényen hunyt el.



Nem egyedül a vasérc vonzotta ide a bányászattól hasznot remélőket. A gránát a Börzsönyi hegység andezitjében helyenként eléggé gyakori, a szokolya-hutai Várhegyet pedig egyenesen Gránáthegynek is nevezték. Szokolya határában, nagybörzsönyhöz és Peröcsényhez hasonlóan voltak arany- és ezüsbányák is, de a területen feltártak barnaszén lelőhelyet is. A nógrád-vármegyei barnaszéntelepek ugyanis Hontba is átnyúlnak és Márianosztra, Szokolya, Börzsöny, Középpalajta határában voltak ismeretesek kisebb széntelepek. A szokolyhutai szén Kalecsinszky elemzése szerint, 87.31% éghető anyagot tartalmazott.

Szokolya-hutát ma ismét Királyréznek nevezik. A Királyréti uradalom és ipartelepek Rt. 1916-ban alakult. Ekkor kapta a Jánospuszta nevet. Az uradalomban 6616 h. erdő, 448 katasztrális hold mezőgazdasági terület, kőbánya és ipartelepek voltak. Az ipartelepeket bérlők kezelték. 1918-ban Czezcoviczka Emil tulajdonába került. Az uradalomban egy vezető igazgató-erdőmérnök, pénztáros, tanító; 9 erdőőr, sofőr és kocsis volt állandó alkalmazásban. A felsorolásból kitűnhet a tanító jelenléte. A Szokolyahutai iskola fenntartója a grófi uradalom volt. A feljegyzések szerint a lakosság magyar-német volt, s ennek megfelelően ilyen volt az oktatási nyelv is. Az iskolába járók száma 38 volt.

A birtok valamikor az Eszterházy uradalomhoz tartozott. Az erdőben a vadászatnak, amelyet „házilag” űztek, igen tág tere volt. Egy 1934-es forrás szerint „az utolsó tíz év alatt 65 szarvasbikát, 37 vadmacskát, 11 borzot, 81 őzbakot, 14 vaddisznót stb. lőttek. A királyréti uradalom főbérője illetve főrésztvényesei Charles és Marcel Hoffer, akiknek édesatyjuk Kunó Hoffer földbirtokos és író. 1931-ben Svájcban szerencsétlenül járt és meghalt.” A részvénytársasághoz tartozott a XIX. század közepe óta működő Bajdázói bánya, a századforduló idején nyílt Inóci- és Paphegyi bánya, valamint az 1938-ban megnyitott Ilona bánya is. Az üzem zúzóművel és sodronypályával is rendelkezett, s volt olyan év, mikor 400 dolgozót is foglalkoztatott. Elsősorban út és vasútépítésre szállítottak követ az ország minden részébe. A bánya 1941-ben zárt be véglegesen.

## Látnivalók:

### A római katolikus templom

Az esztergomi káptalan 1397. évi Visitatiojában olvashatjuk, hogy Szokolyán ekkor már plébánia volt. „A Zakolyai plébános régi rendelkezésekből kifolyólag tartozik minden évben – Szent Márton püspök és hitvalló ünnepén – egy tiszta ezüst márkát fizetni az olvasókanonoknak.” Az egyházi tizedjegyzék szerint 1542-ben Lévai János szokolyai plébános már 2 forintot fizetett. A török hódoltság korában nem volt könnyű a katolikus vallást követő papok élete. 1599-ben, a defterjegyzékben szerepel Miklós pap neve az „elhunyt” megjegyzéssel. Görög Mátyás esztergomi érseki helynök 1562. évi összeírásában már ismét szerepel egy szokolyai plébános. A nagyszombati zsinaton azonban már nem volt jelen szokolyai plébános. Minden bizonnyal ekkor már a falu lakói nagyobbrészt áttértek a református hitre. Az itt élő katolikusok 1754-ig a nógrádi, azt követően pedig a verőcei plébániához tartoztak. Számuk olyannyira megszorodott, hogy 1894-ben felépítették templomukat a Szent Őrzőangyalok tiszteletére. A hitközség lelki épülését 1950-től egészen a nyolcvanas évek közepéig helyi lelkész szolgáltatta.



A római katolikus templom és főoltára

### A református templom

A mai helyén egykoron állt régi temploma eredetileg katolikus volt. A török hódoltság idején való a templom tönkrement. Romjaiból 1615-ben Pétsi János prédikátor építtette fel. A XIX. században még meglévő festett mennyezete felirata szerint „Ez az isten háza Pogány miatt való romlásából megépíttetett Pétsi János praedicatorságában, - Oskola Mester Egyed Lőrintz, Fő Bíró Andarkó György, Törvény Bíró Kálmán János ...idejében”





A középkori templomnak – egy 1713-ból származó esztergomi canonica visitatio szerint - boltozatos szentélye, sík mennyezete és fából épült karzata volt. 1774-ben renoválták, s akkor lebontották a középkori oldalkápolnát és sekrestyét. Az 1615-ben romjaiból felépített templom 1856-ig állt. Ekkor Ehman Károly lévai építész a templom hajóját lebontotta, alapfalait kiásta, *“s az új arányokban a mai modern hajót kiépítette”*. A régi templom rajzát Varsányi János rajza alapján ismerjük. E rajz szerint a templomot nagy körívben övezett egy támpillérekkel megerősített fal. Az újabb kori hajó előtt áll a középkori, homlokzat előtti torony. Földszintjén egy-egy támpillér áll, vasajtós bejárata felett tölcsérelakot láthatunk. A torony hagymasisakban végződik. Berendezései közt találunk egy 1598-as feliratú régi kelyhet, és egy 1718-ból való úrvacsora kannát.

A református parókia a XVII. századból való, azonban időközben többször átalakították. Oromzatos utcai homlokzatán három ablak, udvari oldaltornácán négy pillér látható. A parókia falán egy Kisfaludy Stróbl Zsigmond alkotta emléktábla tudatja az arra járókkal, hogy ezen épületben született Mányoki Ádám.



Mányoki Ádám szülőháza

## A baptista templom

A Szokolyai Baptista Gyülekezet megalakulása 1890-re datálható. Az első években különböző magánházaknál működött. Az 1948. január 4-én kelt gyülekezeti jegyzőkönyv már arról beszélt, hogy a gyülekezet új imaház építési tervéről gondolkodik, s megegyeztek abban, hogy annak tornya is lesz. Lakati Ádám testvér egy telket ajánlott fel, amit el is fogadtak. A találékony testvérek egy része kukorica- és krumplitermésüket ajánlották fel az ügy érdekében, aminek megművelését az asszonyok el is vállalták. A gyűjtés tovább folyt. Mivel a költségek előre láthatóan is nagyobbak voltak, mint amit ez a ki gyülekezet anyagi ereje elbírt, hitpróba is volt számukra ez az építkezés. Az imaház ilyen hozzáállással még az évben elkészült és átadása október 17-én történt meg. Később a szükségletek kielégítése végett 1960-ban bemelegítő medencét terveztek az imaház nagytermébe, mondván hogy a bemelegítést, ezt a kedves missziós alkalmat többet nem engedik máshova vinni. Így került sor 1960. július 10-én az első szokolyai bemelegítésre, ahol hat fiatal tehetett bizonyosságot hitéről 350 fős tömeg előtt a kétszáz személyes imaházban.



A gyülekezet hőskorára emlékező tábla a templommal szemben lévő épület falán.



## A Viski-Mányoki emlékszoba

A falu két híres festőművész szülőttére emlékező kiállítás a polgármesteri hivatal épületében található. A kiállítás Viski János emléktárgyait, képeit és Mányoki Ádám reprodukcióit tartalmazza.



Viski János szobra, Bory Jenő alkotása

## Emlékműnéző séta a faluban

A Szokolyára érkező könnyen rátalált a falu híres szülőttének, Mányoki Ádámnak mellszobrára. A szobrot Mikus Sándor Kossuth-díjas szobrászművész alkotta 1975-ben. A Mányoki szobor mögött máris felfedezhetjük az államiságunk ezer éves története emlékművét. A három kőből álló emlékmű-együttesen az állami címeren kívül a falu címere is látható. Tovább sétálva, az iskolával szemben láthatjuk az 1956-os forradalom félszáz éves évfordulóján emelt emlékfalat. Az emlékmű alkotója – Saxon Szász János képzőművész – úgy fogalmazott, hogy a mára fogalommá vált 56-os számot, az ötvenhat téglá, szimbolizálja. Az út végén láthatjuk a falu címerében is szereplő védőszentjének, sárkányölő Szent Györgynek a stilizált ábrázolását. Visszakanyarodva a polgármesteri hivatal elé megtekinthetjük az I. és II. világháború áldozatainak emlékművét, s a hivatal bejárata mellett az 1848-as szabadságharc századik évfordulója alkalmából állított emléktáblát.





## A Kacár tanya

Szokolya új keletű látnivalója a Kacár tanya. Egy magánvállalkozás, melyben a népi mesterségek praktikáival úgy ismerkedhetünk meg, hogy magunk is megpróbálkozhatunk velük. A feledésbe merült kézműves technikákkal, a népszokások, hagyományok szépségeivel, a föld népe olykor egyáltalán nem könnyű életének munkaműveleteivel ismerkedhet meg itt a látogató. Megélheti, hogy mint sült a kemencében a friss kenyér, amit az imént még ő dagasztott, kipróbálhatja a lovas ekével való szántást, részt vehet az év teendőinek munkaműveleteiben. Egy élő, működő múzeum, hol a látogató is aktív részese a folyamatnak. Az egész év folyamán kínál látnivalót az ide látogatóknak, de kiemelkedő rendezvénye a Szent György napjához fűződő népszokások felelevenítésének áprilisi ünnepe.



### A falu híres szülöttei:

#### Szokolyai Anderko István

1620-ban született Szokolyán. Hollandiában tanulta a belga nyelvről fordított könyveket magyarra. Az egyik ilyen, a „A Szent Bibliának Ó Testamentomi Könyveiből egybe szedegettetett áhítatos Könyörgések. Mellyeket Belgiomi nyelvből, Magyar nyelvre fordított.” E könyvnek az első kiadása 1648-ban jelent meg Leydenben. Az első kiadást ajánlotta „Németi Jánosnak, mint a’ ki a maga pénzével küldötte volt akadémiákra, a második kiadása pedig 1672-ben jelent meg Kolozsvárott. Ezt a kiadást Bethlen János erdélyi kancelláriusnak ajánlotta. A másik könyv a „Sérelmes lelkeket gyógyító balzsamom: az Istent-féltő embernek szívére ötlő nehézségeket igyekezi elhárítani”. Ez utóbbi Leydenben jelent meg 1648-ban első ízben, s azt követően még sokszor.

#### Mányoki Ádám, Rákóczi festője

Szokolyán született 1673-ban. Korának legjelentősebb magyar festője. A szokolyai református pap fia. Édesapja, Mányoki János 1645 körül született. Debrecenben, majd Leidenben és Franeckerben tanult. 1670-ben került Szokolyára lelképásztornak. Itt vette feleségül Deli Katalint. Házasságuk gazdag volt gyermekáldásban. Az elsőszülött Ádámot Sámuel követte, ki apja nyomdokait követve prédikátor lett Tahitótfaluban. Utánuk négy leány következett: Zsuzsanna, Mária, Judit és Erzsébet.





Mányoki János 1680-ig maradhatott Szokolyán, hiszen a pozsonyi véstörvényszék időszakában menekülni kényszerült. Komáromban éltek, s csak harminc év múltán találkozunk ismét a családdal. Ekkor szervezték újjá a drégelypalánki egyházmegyét, melynek esperese, és diósjenői prédikátora az akkor már 66 éves lelkipásztor lett. Nyolcvan évén túl tette le végleg a talárt. A diósjenői temetőben nyugszik. Fia, már Európa-szerte ismert festőként is gyakorta felkereste őt a Börzsöny lábánál nyugvó faluban.

A komáromi évek alatt ismerkedett meg a család Johann Anton Doelfer hadbíró tábornokkal. A magas rangú katonatiszt segíteni akart a nehéz sorsra jutott családon, ezért örökbe fogadta a legidősebb gyermeket, azzal az ígérettel, hogy taníttatni fogja. A lüneburgi tartományban lévő Cellébe vitte, hol a helyi iskolába járatta. A nevelőapa észrevette a fiú rendkívüli rajzkészségét, s egy helybeli rajzmesterhez íratta be. Mányoki Ádám előbb Hamburgban, majd Hannoverben tanult festeni Andreas Scheitz híres német festőtől. A francia arcképfestők közül különösen Largilliere stílusa volt hatással fejlődésére. Porosz udvari szolgálatban ismerkedett meg II. Rákóczi Ferenc feleségével, majd magával a fejedelemmel is, aki csakhamar udvari festőjévé nevezte ki. 1709-ben diplomáciai megbízatással Hollandiába küldte, később Rákóczi ajánlására 1712-ben Erős Ágost szász választófejedelem és lengyel király fogadta szolgálatába. Így 1713-ban Varsóban, 1714-ben Drezdában, aztán Berlinben főként az udvar tagjait és híres szépségeit festette. 1724-ben végleges letelepedési szándékkal visszatért Magyarországra, de bár néhány főnemesi család több arcképrendeléssel látta el, biztos megélhetést ez nem jelentett. Abban reménykedett, hogy sikerül visszazereznie a család egykoron volt birtokait, de ebben csalatkoznia kellett. Még 1732-ben írta Ráday Pálnak: „*Magamnak pedig, hogy igazán megvalljam, nagyon igen nagy kedvem s szándékom Magyarországra visszatérnem, de mire mennek? A bizonytalanra senki sem javallhat.*” 1732-től Berlinben és Lipcsében működött, majd 1757. augusztus 6-án bekövetkezett haláláig Drezdában élt visszavonultan. Nyolcvannégy éves volt. A barokk arcképfestészet kiemelkedő tehetségű mestere volt. Korai művei közül kiemelkedik a Szépművészeti Múzeum tulajdonában levő Önarcképe, II. Rákóczi Ferenc magyarországi (1708) és danzigi (1712) arcképe, az ismeretlen helyen lappangó Bercsényiné-portré (1712), valamint Flemming gróf (1713) és egy Ismeretlen magyar főúr Varsóban őrzött arcképe. Kiemelkedő alkotásai még az anhalti hercegi családot, valamint a királyi kegyencnöket ábrázoló képei (Montmorency hercegnő, 1714; Cosel grófnő, 1715; Dönhoff grófnő, 1713, 1716). A Habsburg udvarban VI. Károly császárt, a gyermek Mária Teréziát s Mária Annát festette meg (1723). Hazai tartózkodásának emlékei a Ráday, Podmaniczky stb. család tagjait ábrázoló, a magyar családi képsorozatokhoz alkalmazkodó, provinciálisabb kivitelű arcképei. Késői korszakának kiemelkedő alkotásai Rechberg jogtanár, Blendinger ötvös (1731) és Knebelstorff G. W. (1732) portréja, a Sulkowski gyermekeket (1734) s egy Jelmezes kisfiát és Kisleányt ábrázoló képek stb. E korszak egyik legértetesebb, legegységesebb alkotása Thiele A. festő arcképe (1737).





### **Mányoki Sámuel, Rákóczi tisztje**

Mányoki Sámuel, Ádám testvéröccse szintén Szokolyán született a református parókián. Apja nyomdokait követve ő prédikátor lett. A Rákóczi szabadságharc során tisztként szolgálta a vezérlő fejedelmet. Ismeretes egy levél, amelyben több tisztársával kér bizonyáglevelet Nógrád megyétől, hogy az éppen Szokolyán és az Ipoly mentén állomásozó lovas seregük számára igazolják a kvártélyozás iránti igényüket. Mányoki Sámuel a Rákóczi szabadságharc után kegyelmet kapott, s így lehetett a tahitótfalusi hívek lelkipásztora.

### **Árkai Kantsur András református lelkipásztor, az 1848-as szabadságharc mártírja**

Meglehetősen keveset tudunk Kantsúr András szokolyai lelkész ügyéről, akit a császáriak az újépületben lőttek főbe 1849. augusztus 27-én. Letartóztatását a később elbocsátott Tár András bíróval egyetemben Wiederkehr császári királyi hadnagy fogatosította augusztus 26-án. A református lelkész magas, széles vállú, szakállas ember volt, aki utolsó éjszakáját nyugtalanul töltötte. Rabtársával, Kőnig Mór káplánnal közölte egy porkoláb, hogy a fogoly földije egy orosz futárt agyonverték, de a tanácsára elásták. Vesztére azonban az orosz tiszt földi maradványait és táskáját megtalálták a református lelkész házában.

A helyi hagyomány úgy emlékezik, hogy az elfogott futár a Vác és Rétság közötti postakocsi járaton utazott, s egy pénzzel teli kincses ládikát vitt magával. Ez lett az igazi hadizsákmány. A történet szerint az 1800-as évek végén favágók dolgoztak a Darabosban, hová egy erdei fa odvába rejtette el a kőspallagi Fekete Imre a kincsesládikát. Az erdőnek 1892-től gróf Francken Sierstorpf Henrik és Sándor porosz nagybirtokosok voltak a tulajdonosai. Egy ízben a munkások nem jelentkeztek a hét végén a fizetésért. Úgy tartják, hogy ekkor találhatták meg a kincseket.

A hevenyészett hadbírói előterjesztés szerint Kantsúr egy lázadó, „rabló hordától” kapott pénz birtoklásában volt vétkes, amelyet egy császári futártól erőszakos úton tulajdonítottak el augusztus első napjaiban. Kempen altábornagy naplójából is csak annyit tudhatunk meg, hogy a rögtönítélő katonai bíróság összeült Kantsúr ügyében, aki „...egy császári futártól elorzott pénz rejtegetésében segédkezett”. Az egész eljárás, illetve az ítélet végrehajtása egyetlen nap alatt lezajlott. Jellemző, hogy a hadbírói előterjesztés és Kempen megerősítő záradéka jóval az ítélet végrehajtását követően, 1849. szeptember 24-én született meg.



A mártír lelkész emléktáblája

### Viski János festőművész

Szokolyán született 1891-ben. A Budapesti Képzőművészeti Főiskola rajztanárképző szakán végzett Zemplényi Tivadar növendékeként. 1912-ben a kecskeméti művésztelep nyári tanfolyamán Olgyay Ferenc és Iványi Grünwald Béla csiszolta tehetségét.



Tanulmányúton járt Franciaországban. 1913-tól főleg naturalista állatképeket állított ki a Budapesti Múcsarnokban és a Nemzeti Szalonban. Számos tájképet is festett. A háború után több évig Dél-Amerikában dolgozott. 1929-től Budapesten tevékenykedett. 1930-ban a Független Művészek Társasága klubjában volt egy gyűjteményes tárlata. Elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Halmos Izor zsánerdíját. Terelés a Hortobágyon című képének mása az 1934-es 50 pengős bankjegyet díszíti. Az állatok – főleg a ló - mozgása, a szabadtéri világítás színhatásai foglalkoztatták.

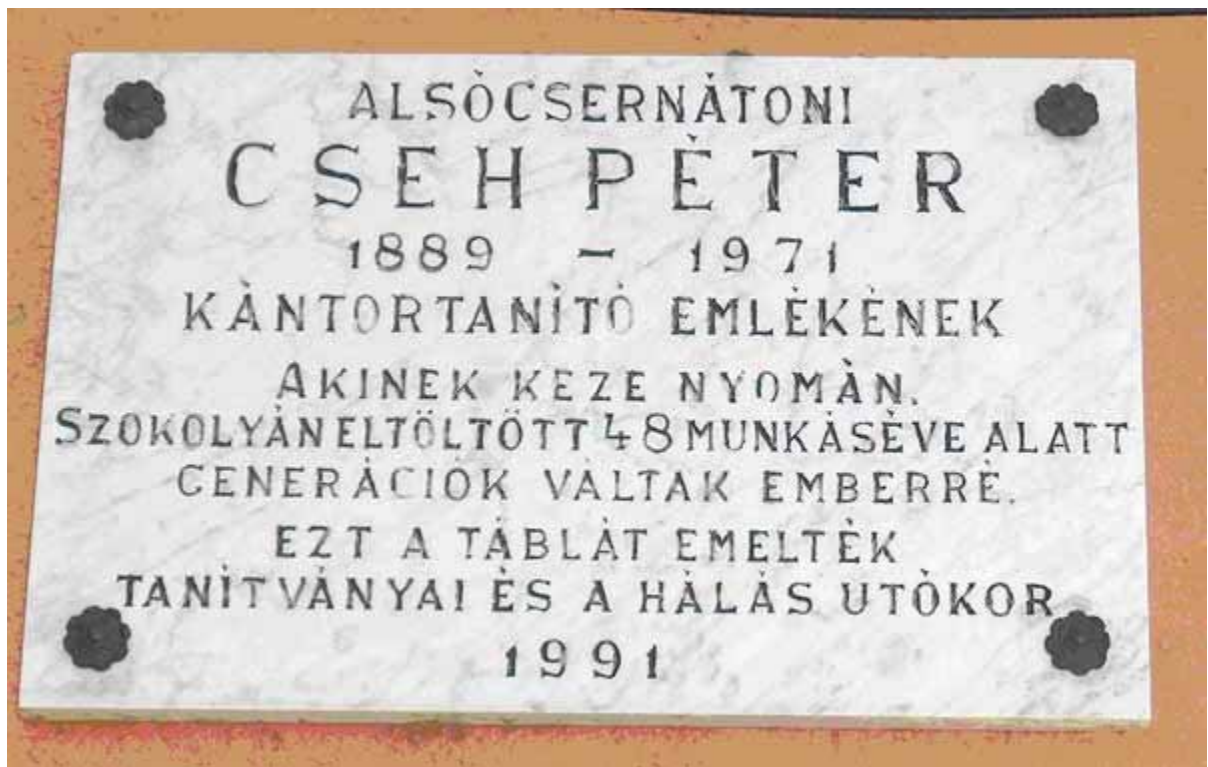


Impresszionista festőként leggyakoribb modellje a ló. Művészete a természetből indul ki, annak formáihoz hú marad. Képeiből mégis érezhetők az egyéni temperamentum formáló ereje. 1987-ben hunyt el.

### **Cseh Péter kántortanító, az iskola névadója**

Cseh Péter kántortanító Alsócsernátonban, Erdélyben, Kovászna megyében született 1889. július 13-án. Nyugdíjba vonulásáig – 1957-ig – Szokolyán tanított. Generációk sorát tanította írásra, számolásra, beszédre, de emberségre, következetességre, tartásra és törekvésre is. Óriási erőfeszítéseket tett a mindennapi iskolába járás biztosítása, az egyenlő esélyek megteremtése érdekében. Közéleti ember volt. Együtt élt a falusiakkal jóban és rosszban egyaránt. Az iskolateremtő pedagógusként lerakta azokat az eredményeket, melyek gyümölcsei a mai generációkban is tovább élnek.





Emléktábla az általános iskola falán

### Felhasznált irodalom

- Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.
- Borovszky Samu /szerk./ Hont vármegye, Budapest é.n.
- Csáky Károly: A Dunától a Szitnyáig, KT Könyv- és Lapkiadó, Révkomárom, 2003.
- Hála József: a Börzsöny-vidéki kőbányászat és kőhasznosítás a XIX-XX. Században, Budapest, 1987.
- Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1559. évi összeírása, Budapest, 1977.
- Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.
- Magyar Életrajzi Lexikon
- Dr. Mészáros Kálmán: A szokolyai baptista gyülekezet és körzetének története, Budapest, 1992.
- Nagy Zoltán: Gyökerek, Diósjenői Helytörténet I., Diósjenő, 1993.
- Nováki-Sándorfi-Miklós: A Börzsöny hegység őskori és középkori várai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
- Pest megye régészeti topográfiája, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.
- Pesty Frigyes: Hont vármegye és kiegészítések, Szentendre, 1984.
- Dr. Szabó Ákos András: Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikon, MPA Kiadó, 2002.
- Szabó Sándor: Mátyóki Ádám, a fejedelem képírója, Szokolya, 1976.
- Szirácsik Éva: „Rákóczi levelek”, Salgótarján, 2005.
- Varga Lajos: A váci egyházmegye történeti földrajza, Vác, 1997.
- Vasvári Zoltán: Szokolya erdőgazdálkodása, In.: Börzsönyvidék, Szob, 1993.
- Végh József: Diósjenő, Mikszáth Kiadó, Horpács, 1994.
- Végvári Lajos: Mátyóki Ádám, a fejedelem festője, In.: Dunakanyar, 1987/4.





# PETROZSÉNYI NAGY PÁL

## Egy tiszta lelkű ember 2.

### ZSEBKENDŐM NÉGY SARKA...

A paplakban nagy sírás-rívás fogadta.

– Istenem, kidobott, már megint kidobott! Mondd, drága Arankám, meddig ver az Úr ezzel a bivallyal?

– Halkabban, Mátyusné! Meghallják a szomszédok! – kapcsolt egyből Jánoska; jól ismerte az asszonyt, mindig idemenekült, valahányszor beszszelt a férje, és kirúgta otthonról.

– Igenis, tiszteletes úr.

Mátyusné egy darabig csendben szipogott, aztán csak leborult az asztalra, és elbőgte magát, mint egy kisgyerek.

– Ne sírjon, kérem, ne sírjon! – kérlelte a lelkész, és szégyenkezve törölte meg a szeméit; sohasem bírta, ha zokognak, noha pap létére hozzászokhatott volna már a könnyekhez. – Imádkozzék Istenhez, és meglátja, minden jóra fordul, ha hisz benne.

– Hiszek, tiszteletes úr, és fohászkodom is mindennap, csak úgy látszik, nem minden ima hallatszik a mennyekbe.

– Ne beszélj zöldséget! – szólt rá szigorúan a lelkész házvezetőnője, Aranka. – Még megharagszik rád a tiszteletes úr.

– Meg bizony, Mátyusné. Isten mindenkit meghallgat. Ha többször járna templomba, nem is állítana soha effélét.

– Lehet, de akkor is. Mégis csak függ attól, ki mondja: tolvaj, gyilkos, csaló vagy szentember, mint... mint például maga tiszteletes úr.

– Elég, elég, ne folytassa! Ezt már meg sem hallottam – pirosodott el a fiatal, alig harminc éves tiszteletes. – Először is nem vagyok szentember, másodsor: Isten előtt mindenki egyenlő, úgyhogy imádkozzék csak nyugodtan.

– Istenem, szerető, mindenható jó Atyám, könyörgöm, szoktasd le az uramat az italról! – mormolta a középkorú, vékony hangú asszonyság. – Régen olyan rendes volt. Egyedül vasárnap ivott egy-két kortyocskát. Most szinte mindennap, mióta megdőglött a tehenünk. Még jobb volna, ha helyette adnál egy másikat, és esküszöm, azontúl minden vasárnap eljárak a templomba.

– Látja, így kell ezt csinálni. Most pedig menjen, és főzzön egy jó ebédet a férjének!

– Hazaküld? De hiszen megöl, tiszteletes úr. Nem maradhatnék itt éjjelre, amíg lecsihad az a vaddisznó.

– Nem bánom, maradjon – egyezett bele megértően Jánoska, bár az utóbbi időben egyre sűrűbben hált náluk Mátyusné. Nos, mellékes! Azért pap, hogy segítsen azokon, akik bezörgetnek hozzájuk. Bár valamennyi pap, mit pap, *mindenki* így tenne, akkor nem volna annyi éhes és összetört szívű ember a világon. Az is igaz, hogy ilyenformán bajosan lesz kocsija, sőt, felesége sem sokáig, miután a nők egész más férfiakra hajtanak. De hát mit tegyen? Aki Istent szolgálja, az az emberről sem feledkezhet meg, ugyebár, kiváltképp, ha ránk szorul, mint ez a boldogtalan Mátyusné.

– Amúgy mi újság? Történt-e valami említésre méltó, mióta átugortam Vadkertre?

– Mi történt volna? Szélvihar nem volt, se árvíz, se földrengés, csupán egy kutyát dobtak be az udvarra.

– Mire maga?

– Befogadtam. Olyan aranyos kiskölyök, na és a tiszteletes úr is azt mondta, senkit se küldjünk el, még egy kutyát, macskát sem.

– Helyes, Aranka néni, máskor is tegyen! Látom, lassacskán maga is megtanulja, mi nálunk a „házi rend”.

Az öregasszony elmélázott. Úgy jó éve még ott lakott kinn az alvégen egy kidőlt-bedőlt kunyhóban. Férje meghalt, rokonai, gyermekei nem voltak, így a kutya sem törődött a keszeg, hosszúállú és orrú özvegygel. Vagyona, pénze nem lévén, leszámítva pár ezer forintnyi nyugdíját, elég nehezen tengődött, különösen a múlt télen, amikor szokatlanul hideg tél szakadt a

falura. Ráadásul olyan beteg volt, hogy már tűzifáért sem tudott kimenni. Meg is fagyott volna bizony, ha az őrangyala oda nem küldi neki isten szolgáját. Azóta itt lakik, rendben tartja a paplakot, főz, mos, takarít, már amennyire az erejéből futja még. Ezzel tartozik ennek az aranyszívű lelkésznek, s még ennél is többet tett volna azzal, hogy megvédi a haszonlesők és kéregetők hadától. Csakhogy a tiszteletes nem hagyta, itt más volt a „házirend”, s ma már ő is tudja, hogy... Na, de ezt, legjobban, ha már most íziben kertelés nélkül kimondja.

– Igen, megtanultam, mert igaza van, helyes rend, annyira, hogy az egész országnak is ilyenre volna szüksége.

– Nocsak, maga politizál is titokban? – nevetett a fiatalember derűsen.

– Miért titokban, és miért ne politizálnék, amikor az egész ország politizál? Hanem tiszteletes úr, bocsásson meg, amiért megint csak megkérdem, mikor nősül meg már maga is?

– Ez most hogy jön ide, Aranka?

– Nem hogy, hanem mikor? A katolikus papokat még megértem. Nekik tilos, de magának...?

– Ugyan, nagyon jól teszi! – szólt közbe lenézően Mátyusné. – Hacsak nem akar ő is úgy járn, mint én jártam az urammal.

– Te te vagy, a tiszteletes meg a tiszteletes úr. Már ne is haragudj, de ti külön súlycsoportban tartoztok.

– Hát aztán! A tiszteletes úr hány kiló?

– Hetven! – kuncogott Madaras tiszteletes. – Mellesleg ajánlanék, helyesebben kérdeznék én is valamit.

– Tőlem? – nézett nagyot ezúttal Aranka.

– Igen. Arról van szó, hogy... Tulajdonképp hány éves?

– Hatvanöt.

– Isten éltesse! Korához képest elég jó erőben van, de hatvanöt év mégiscsak hatvanöt év, ezért ha nem bírja...?

– Micsodát nem bírok?

– Hát a munkát, elvégre reggeltől estig talpon van, bevásárol, főz, mos, takarít. Még a kertet is maga gondozza.

– Valakinek ezt is meg kell csinálni. De ha azt hiszi, nem bírom, el is küldhet a tiszteletes úr.

– Tessék, most megsértődött! Dehogyan küldöm el, legfeljebb idevennék még valakit, ha úgy érzi, elkelne egy kis...

– Fiatalítás?

– Segítség.

– Győzőm én egyedül is. Persze, ha más a baj... – bizonytalanodott el az özvegyasszony. – Mostanában elég sokat susmusolnak a faluban: a cigányok így, a zsidók úgy. Van köztük egy-két provokátor is, vagy minek nevezik. Ezek arra biztatnak, fogjunk össze, és állítsunk össze egy új faluőrséget Tázláron.

– Tudom, Aranka, tudom. Majd szóvá teszem a templomban. Különben számárság! Mit árthat ez minekünk?

– Árthat, tiszteletes úr, nagyon is, merthogy én is izraelita vagyok, úgy bizony. Én zsidó, a tiszteletes úr protestáns, és ki tudja, talán nincs is jogom itt dolgozni.

– Te zsidó vagy? – esett le az álla Mátyusnének.

– Ja, nem tudtad?

– Gyere, Bözsi, nézzük meg azt a kutyakölyköt! – tért ki a válasz elől Mátyusné. – Hátha azóta már kettő is van belőle. Utána segítek neked a konyhában. Mit főzzünk ebédre, tiszteletes úr?

– Mákos téstát. Sok cukorral, ha lehetne – tűnt el az irodájában Jánoska.

Hanem délben megint csak ketten ültek asztalhoz, ugyanis Mátyusné jobbat gondolt, hazament, s még csak el sem köszönt a lelkésztől. Madaras úr homlokán elmélyültek a barázdák, de nem kommentálta az esetet. Aranka néni sem. Csak a tekintete vádolt, és sírt egyszerre.

Este, szokás szerint a számítógép elé telepedett a tiszteletes. Megnézte a postáját. Semmi. Akkor máris telefonálhat. Többnyire Skype-on vagy MSN-en szokott beszélni. Nézzük, ki érhető el ma este! Lili, Béla, Elek, Ottó, Amy. Ez az, Amyt fogja felhívni! Ennek a lánynak úgy vág az esze, mint a borotva, emellett csinos és talpraesett is. Pont az Olga ellentéte. Az egyik szőke, a másik barna.

"Zsebkendőm négy sarka simára van vasalva,

Mind a négy sarkába a babám neve van varrva.

Egyik szőke, a másik barna, a harmadik csudaszép,

Megállj te csudaszép, majd eszedbe jutok még."

– dúdolta el a közismert dalocskát. Egészen találó, bár a harmadik még hiányzik. Olga szelíd, mint egy barika, Amy tüzes, mint egy arab telivér. A vadkerti anyáskodó, érzelmes, a debreceni szuper-intelligens, röviden: ami az egyikből

hiányzik, az megvan a másikban. Csak az a bökkenő, hogy így nehéz választani közülük. Holott kellene, mert az idő rohan, és ha nem igyekeznek eléggé, két szék között a földre huppanhat.

– Szia, Amy! Zavarok?

– Szia! Ellenkezőleg! – tűnt fel a monitoron Amy bájos pofija. – Már alig vártam, hogy felhívjál. Bekrepált a géped, vagy mi történt, hogy csak úgy, ukmukfukk, eltűntél?

– Beteg az apám. Meglátogattam Vadkerten.

– Súlyos?

– Szerencsére nem. Isten vigyáz az apámra. Nemsokára fel is gyógyul állítólag.

– Fel hát. Csalánba nem üt a mennykő, ne izgulj!

– Te nem nagyon szereted, ugye, az apámat.

– Ezt a kőszívű vén skótot? Ilyen embert csak egy gyermek szerethet, az is csak mértékkel.

– Én mérték nélkül szeretem. Amilyen olyan, végül is egy gyermek sem választhatja meg a szüleit.

– Nagy szíved van, annyi szent, hogy abba ilyen apa is belefér.

– A szeretetnek nincs határa, és minél többet, jobban szeretünk, annál kedvesebbek vagyunk az Úr szemében.

– Vagy úgy! Így mindjárt érthető, protestáns létedre, hogy szerethetsz egyszerre két vagy még több nőt is, mint az arabok.

– Két nőt? Kire célozol, kedvesem? – lepődött meg a lelkipásztor.

– Tudod te azt nagyon jól. Amy - Olga. Vagy mondjam fordítva?

– Micsoda tájékozottság! Fel sem tételeztem, hogy ismered.

– Nem ismerem, csak hallottam egyet-mást róla.

– Debrecenben. Különös! Ilyen kicsi lenne Magyarország?

– Lefeküdtél vele?

– Kérlek, kérlek! Effélet, már megbocsáss, nem illik kérdezni egy lelkésztől.

– Nono, láttam én már karón varjút, akarom mondani, papot is. Szóval igen vagy nem? – fúrta tekintetét Amy a fiatalember szemébe.

– Nem – válaszolta János halkán, szemérmesen.

– Oké, neked elhiszem. Hát fura srác vagy te, szentember. Mondhatnám, anakronisztikus jelenség. Nem is igen értem, miért estem beléd úgy, mint Mici mackó a mézes csuportba.

– Ezek szerint szeretsz még?

– Jó kérdés. Gyere Debrecenbe, és megtudod.

Egyelőre azonban más irányba kacsintott, tudniillik alig kapcsolta ki MSN-jén a mikrofont, Ákos, egyik régi barátja hívta föl a hirös városból. Elcseverésztek vagy fél órát, utána a férfi meghívta Jánuskát Kecskemétre nyaralni. Remek, miért is ne, hiszen éppen most készül kivenni a szabiját. Megnyugodva feküdt ágyba, és egy hét múlva már Ákos házában élvezte az édes semmittevés napjait.

Kecskemét. Bács-Kiskun megye székhelye, területileg az ország harmadik, népesség szempontjából nyolcadik leglakottabb városa. A város címere csücskös talpú, hatszögletű pajzs. Középső részén egy harciasnak tűnő kecskebak ágaskodik. A pajzs fölött a magyar Szent Korona látható. A címer alatt félkörívben elhelyezett, díszesen redőzött szalagon a város jelmondata: Sem magasság, sem mélység nem rettent. Sokatmondó mottó. Vajon tényleg ilyen bátrak a kecskeméti polgárok? A fiatalember ráérősen sétált végig a központi utcákon. Kívül-belül ismerte is, szerette is ezt a soktornyú, viszonylag nyugis települést. Kecskét ugyan nem látott, de annál több múzeumba, üzletbe és bankba botlott szinte minden lépésre. Viszont ahol bank és bolt is van, ott pénznek is kell ám lennie, vagyis korántsem olyan tragikus a helyzetünk, mint ahogyan lefestenek bennünket – vont a következtetését a tiszteletes. Nosza, ugorjunk be néhány percre a Malomba! Ez a plaza volt a város legkiemelkedőbb, s egyúttal legvitatottabb létesítménye. Érdekes, a fővárosi Westend City Centerhez hasonló színfolt a szecessziós stílusú építmények palettáján. Mindig ide tért be, valahányszor dolga akadt a megyénél. Miután sorra járta a boltokat, leült egy padra, és a magasból alácsorgó zuhatagba tekintett. Milyen kiismerhetetlen is a sors, Teremtőm! Ha nem utasítja vissza azt a segédtanári állást a Károli Gáspár Egyetemen, ma a Westend City Centerben bámulhatja a vízesést. De hát őt a falu vonzotta. Azt hitte, itt tehet az emberekért a legtöbbet. Mekkora tévedés: sehol sincs szükség reája. Se falun, se városon, mert az emberek nemhogy Istenben, már magukban sem bíznak lassanként. Ezt elég hamar megtapasztalta Tázlaron, ha viszont így van, legalább ott éljen, ahol normális körülmények közt dolgozhat. Félreértés ne essék, nem



idegenkedett ő a falutól. De hol van már az a falu, ahol gyermekként terelgette a libákat!

A városháza homlokzatán hirtelen megszólalt az időt jelző harangjáték. Kodály Zoltán Hány-szvitje – állapította meg Madaras tiszteletes. Menjünk ebédelni, Jánoska!

– Hol csámborogtál, öregfiú? Szereted a mákos gubát? – kacsintott Ákos a feleségére cinkosan.

– Nem, imádom.

– Akkor jó, mert éppen az van ebédre. Az unokatestvérem – mutatott egy inkább alacsony, mint középtermetű leányra. – Emlékszel még Margitra?

A fiatalember közönyösen fordult a nagy szemű, feltűnően csinos lány felé.

– Ő lenne Margitka? Nahát! Rózsa lett a bimbóból! Méghozzá milyen! A legszebbek közt is a legszebbik.

A lány elpirult, tetszett neki a dicséret.

– Akkor együnk! Kész az ebéd, gyerekek! – invitálta asztalhoz vendégeit a kihúzott szemöldökű, platinaszőke háziasszony. – Te is, Margó! Ebédelj velünk, légy szíves!

– Kösz, de vár a mama, nem lehet. Sajnos kikapok, ha nem leszek otthon a szokott időben.

– Kikapsz? – mulatott Jánoska Margiton. – Ez jó! Aztán mondd, virgáccsal vagy ostorral szokott megverni?

Ákos és a neje jelentőségteljesen néztek össze egymással.

– Rendben van, maradok – szökött ráncba a kis rokon homloka, felhívta anyját a mobilján, s a következő percekben mindenről megfeledkezve csacsogott a lelkésszel.

– Maga... De számár vagyok, te melyik városban prédikálsz?

– Egyikben sem. Tázláron, az meg egyelőre falu, ugyebár?

– Falun? – biggyesztette le ajkát a szép leány. – Részvétem. Még jó, hogy csak pap vagy, nem vasutas, tanító, postás vagy ilyesmi.

– Mert?

– Úgy hírlík, velük kezdik, illetve folytatják a falu kapitalista átalakítását.

– Hát bizony rájár a rúd mostanában a falura – sóhajtott fel Madaras tiszteletes. – Aki teheti, otthagyja, még az olyan magamfajta falusi fiú is, mint én vagyok.

– Jánoska! Nem ismerek rád! Mi történt? – húzta fel szemöldökét intelligens arcú, arisztokrata modorú barátja.

– Nem tudom – simított végig homlokán a fiatalember. – Kérdezd inkább azokat, akik miatt idejutottunk. Én csak azt érzem, valami nagyon nem stimmel abban a faluban.

– Biztosítalak, nálunk sem, sőt... Miután elég sokat járok külföldre, határozottan állítom, ott is történt valami, ami miatt olyan a világ, mint egy felbolygatott hangyaboly, próbálkozik ezzel, próbálkozik azzal, keres, kutat, könyököl, anélkül hogy tudná, mit akar.

– Ákos!

– Scusi! – mentegődött a házigazda. – Már be is fejeztem! Nyuszika nem szereti, ha politizálok – tette hozzá magyarázóan.

– Parancsolsz még egy kis Martinit? Személyesen hoztam olaszból.

– Van egy kollégám a suliban – szólalt meg váratlanul Margitka. – Szerinte közeledik a világvége, igen, így mondta, ezért olyan idegesek az emberek. Valamiféle megézés, telepátia, mint amikor az állatok is előre jelzik a földrengést.

– Érdekes elmélet! Tiszteletes úr?

– Nem szeretném megsérteni Margitkát – kezdte óvatosan Madaras –, de a Biblia sehol sem beszél arról, hogy a világnak valaha is vége lesz. A mi Atyánk úgy teremtette meg a földünket, hogy örökké fennmaradjon. És az ember is, mert aki hisz őbenne, az ítélet napján feltámad, és halál nélkül, boldogan élhet tovább a Paradicsomban.

– Na ne! Csakugyan? Hogy a világegyetem örök, már hallottam, kivéve azt, ami benne van. Milliárd galaxis, csillag, bolygó születik, akár ebben a percben is. Aztán megsemmisül, köztük a Föld és rajta valamennyi élőlény. A mi életünk például szorosan a Naphoz kötődik – ellenkezett Ákos Jánossal. – Ha annak vége, a Földnek is vége, ebben minden tudós egyetért.

– Ki kér kávét? – kérdezte gyorsan Györffy Ákosné, mielőtt olyan témán kapnak össze ezek a buta férfiak, amibe náluk külön elméknél is beletört már a bicskájuk. – Margitka?

– Nem, köszönöm. A mama szerint...

– Oké, tudom: megemeli a vérnyomásod.

– Szóval? Hol is tartottunk? – ugrott vissza a témára a diplomata modorú házigazda. – Figyelsz te rám egyáltalán?

– Hogyne, érdeklődéssel hallgatlak – válaszolta János Margitka ibolyakék szemébe feledkezve.  
Hajszálra olyan a szeme, mint Olgának – hasonlította össze a két leányt. Csak éppen tíz évvel fiatalabb. Amy 30, Olga 33, Margit 23. Hopp, a harmadik! – villant eszébe az a bizonyos zsebkendő a népdalból: Zsebkendőm négy sarka/  
Simára van vasalva...  
– Igazam van?  
– Fogjuk rá! – vágta rá szórakozottan.  
Valójában nem sok kedve volt vitatkozni. Inkább azon töprengett, miként kerüljön közelebb ehhez a kedves, kissé naiv, ábrándozó tekintetű tanítónőhöz. Hívja moziba? Nem is olyan rossz ötlet! A Malomban van egy multiplex mozi is. Ha kávézni nem is, ide biztosan eljön vele Margitka.  
– Ímhol a kávé! Meg egy kis házi fagyí desszertnek.  
– Mit szólnátok ahhoz, ha este kiugranánk a főtérré? – rukkolt ki javaslatával a házigazda. – Tudod, nálunk tavasztól ősziig fesztivál van a főtéren – magyarázta Jánosnak. – Kecskeméti Tavasz Napok, Csiperó Nemzetközi Gyermek és ifjúsági Találkozó, Bohém Ragtime és Jazz Fesztivál. Tánc, zene, ének, kirakodó vásár. Akad itt minden, ami szem, fülnek ingere.  
– Boldog Kecskemét! – fakadt ki Madaras tiszteletes. – És még ti filozofáltok a világ végéről?  
– Filozofál a fene! – tiltakozott Ákoska. – Én megelégszem azzal, amit elértem, mert csak addig nyújtózkodom, amíg a takaróm ér, barátom. Majd, ha nem lesz semmim – remélem, erre sohasem kerül sor –, ráérek ilyesmiről tünődni. Akkor elmegyünk?  
– Margitka?  
– Szívesen. Annyira imádom ezeket a műsoros estéket! Föltéve, hogy a mama is elenged.  
És láss csodát, elengedte! Csakhogy nem egyedül. Ezt úgy kell érteni, hogy fogta magát, és estefelé lányával együtt maga is belibbent a főtérré.  
– A mamám – mutatta be az anyját Margitka.  
János elámulva tekintett a fess, fehér hajú asszonyra.  
Nem lehetett több negyvenöt évesnél.



# BARNA KRISZTINA

## Az elátkozott királyfi

Egyszer volt, régen volt, talán nem is volt, volt egyszer egy gonosz boszorkány, akinek megtetszett a szomszéd király fia, s azt akarta, hogy a királyfi vegye el őt feleségül. Egy nap el is ment a királyhoz, és elmondta akaratát, de a királyfinak semmi kedve nem volt hozzá, hogy egy rút banya legyen a felesége, úgyhogy ellentmondott a csúfságnak. A boszorkány éktelen haragra lobbant, s megátkozta a királyfit. Olyan átkot bocsátott rá, hogy elvette a királyfi emlékezetét. Királykék szeméből eltűnt a ragyogás, hamvas orcája fehérré vált, délceg tartása megrogyott, és dallamos, kedves hangja elnémult. A boszorkány a tehetetlen királyfival együtt eltűnt.

A király szörnyű bűnnek adta a fejét, hogy egyetlen kedves fia elveszett. Az egész országgal kerestette égre-földre, de hiába. Az öreg király kétségbe esett, hogy kire hagyja a birodalmát, mert már érezte a közeledő véget. Elhatározta, hogy ha a királyfi pontosan az eltűnésétől számított három évre rá sem tér haza, akkor a kancellárra hagyja vagyonát.

E közben a boszorkány visszatért saját házába a hegyek közé, s onnantól kezdve a királyfinak kellett elvégeznie a ház nehéz munkáit. Fát vágott az erdőben, vizet hordott a kútról. A boszorkány azt tehette vele, amit csak akart. Az elátkozott királyfi a rabszolgájává vált.

Egy délután a boszorkány előbb jött haza útjáról. A királyfi éppen akkor tért vissza két vödör vízzel. A banya rákiáltott: - Gyorsabban dolgozz, te léhűtő! Ha ilyen lassan hozod azt a vizet, akkor holnapra sem leszel kész! Nesze, hoztam neked segítséget. Azzal a királyfi elé lökött egy ifjú leányt - Aztán ne hogy elbeszéljétek az időt! - mondta, s nagyot kacagott, majd kirúgta az ifjú kezéből a vödörket, amikből a víz mind kiömlött. - Látod, milyen ügyetlen vagy?! - rivallt rá - Gyerünk, hozz másikat. - azzal otthagya őket.

A királyfi felvette a vödörket, s visszaindult a kúthoz. A leány követte.

- Ki vagy te? - kérdezte a lány - Miért hagyod, hogy így bánjon veled?

De az ifjú semmit sem felelt, még a lányra sem nézett, csak követte a boszorkány utasításait. A leány hiába beszélt neki, ő csak tette a dolgát. Mikor a házba értek, a lánynak ebédet kellett főznie, ruhákat mosni, s rendet rakni. Szegényke véresre dolgozta a kezeit. A fizetsége este az volt, hogy a boszorkány két nagy pofont adott neki

- Nézz csak körül! - rikácsolta - Az egész ház mocskos!

Amikor pedig megkóstolta a levest, hiába, hogy az finoman el volt készítve, kiöntötte a padlóra, hogy a leánynak fel kelljen mosnia. A lány nekilátott, de a boszorkány meghúzgálta a haját.

- Gyorsabban te naplopó! Olyan lassú vagy, mint egy csiga! Ha kész vagy, még a kéményt ki kell kormoznod!

De mikor a lány készen volt, s le akart feküdni, a boszorkány kizavarta az állatokhoz. A leány sírva teljesítette a parancsot. Ám ekkor meglátta a királyfit, aki az erdőről hozta a fát, majd leült a ház sarkára. A lány odament hozzá, és megszólította: - Én Anna vagyok. Téged hogy hívnak?

A királyfi nem felelt semmit, csak a messzeségbe bámult. Anna az ifjú elé térdelt, de azon nyomban fel is pattant, annyira megijedt a királyfi üveges tekintetétől. Ekkor értette meg, hogy az ifjú a boszorkány bábja, akivel azt tehet, amit csak akar. Ám a lány ezek után is, ha tehette, vele volt, s beszélt hozzá.

Egyszer aztán a királyfi vérző karral tért haza, mert az erdőben megtámadták őt a farkasok. A boszorkány ezt meglátva lekorholta:

- Miért nem tudtál magadra jobban vigyázni? - azzal otthagya.

Anna mindent látott, és odasietett az ifjúhoz. Szétbontotta fonatban lévő haját, s az hömpölygő arany zuhatagban bomlott szét, betakarva az egész lányt. Akkor fogta selymesen csillogó haját, és azzal törölte meg a királyfi sebeit. S halljatok csudát! A sebek egykettőre begyógyultak. Mert úgy képzeljétek el, hogy Anna nem volt más, mint a tündérek legkisebb hercegleánya. Őt is azért rabolta el a gonosz banya, hogy bosszút álljon a hercegleány egész családján.



Másnap Anna elment a kúthoz megmosdani. Kibontotta haját, felgyúrte ruhája ujját, s a kút vizéből mosakodni kezdett. És képzeljétek el, hogy amint a por és korom lekerült arcáról és kezéről, azok olyan szépek és hamvasak lettek, mint az alma, s tengerkék szemei vakítottak. Amikor pedig megmosta arany haját, az még hétszerte szebb volt, mint annak előtte, és úgy csillogott, hogy a Nap sugarai elbújhatnának mellette. Akkor ismét a kút fölé hajolt, s ott meglátott egy tündérszép ifjút, akinek barna hajában megcsillan a napfény, hamvas arcából királykék szemei csillagként ragyogtak elő, és formás, piros szája mosolyra húzódott.

Anna felnézett, s még a szava is elállt. Mellette állt szürke szemeivel és fehér arcával a királyfi, akit ismét vízért küldött a boszorkány, s az ő tükörképét, valódi alakját látta a kútban a hercegleány.

Mikor Anna az ifjú felé fordult, a Nap sugara éppen ráesett arany hajára, és annak fénye a királyfi szemébe tükröződött. Az ifjú rögtön a szeméhez kapott, úgy elvakította a ragyogó fényesség. S hallgassatok ide, mi történt! Amint a királyfi levette kezeit szeme elől, s Annára nézett, azokba már visszatért az élet, s királykék szemei úgy ragyogtak, mintha csillagok lettek volna. Ám tudatát még nem nyerte vissza. Megtöltötte vödreit vízzel, s elment.

Aznap éjjel Anna nyomtalanul eltűnt. Megszökött, és elment segítséget kérni keresztanyjától, aki a hegyen túl lakott. Csak harmadnap este ért oda. Hej, volt ott öröm! Hiszen már azt hitték a királykisasszonyról, hogy örökre elvesztették.

- Édes gyermekem, mi járatban vagy erre, miért nem mész most rögtön haza a szüleidhez? – kérdezte tőle keresztanyja.  
- Keresztanyám, segítened kell nekem! – kezdte Anna – A boszorkány nemcsak engem tartott fogságban, hanem egy ifjút is, aki el van átkozva.

Azzal elbeszélte, hogyan viselkedik a királyfi, és hogyan látta őt a kút tükörében. A keresztanyja végighallgatta, s a végén azt mondta neki:

- Igazad van, az az ifjú tényleg el van átkozva, de ezt a varázslatot még én sem tudom feloldani, hanem mondok neked valamit. A szeme világát már visszaadtad neki, ám az arca színének visszanyerésére meg kell ennie egy aranyalmát a nagynénéd fájáról, s az emlékezete visszanyerésére meg kell itatni az élet vizével, ami a másik nagynénédnél van. De ha ezeket meg akarod szerezni, vigyázz, hogy senki meg ne lásson, még nagynénéid se, és ne is beszélj senkivel. Ha pedig nálad vannak, akkor vidd egyenesen az ifjúnak, és hozzám se térj be!

Anna megköszönte keresztanyja segítségét, s máris indult. Szerencsére jól tudta, hogy nagynénjei hol tartják az említett dolgokat. Először az almafához ment. Éjjel átmászott a kerítésen és a földhöz lapulva eljutott az aranyalmafaig. Akkor körülmélt, s mivel senki nem volt a közelben, leszakasztott egy almát. Hej, de megcsendült erre a fa! A királykisasszony úgy megrémült, hogy először arra gondolt, hogy otthagyja az almát és elmenekül, de aztán eszébe jutott neki az egész nap dolgozó királyfi, így aztán zsebébe dugta az almát, gyorsan átmászott a kerítésen, és elbújt az árok bokrai között. Éppen időben, mert akkor jöttek elő az almafát őrző sárkányok, és elkezdték a kutatást a betolakodó után. Anna mindaddig a bokrok között lapult, amíg a sárkányok vissza nem mentek őrhelyükre. Akkor előbújt az árok sűrűjéből, s úgy elszaladt, mintha szemét vették volna.

Másnap éjszaka a másik nagynénjének a palotájához ment el. Óvatosan végigcsúszott a palota gyertyafényben úszó folyosóján, majd megállt az utolsó szoba ajtaja előtt. Az volt a nagynénje hálószobája. Halkan benyitott. Szerencsére mind a nagynénje, mind a felette lévő pintyőke mélyen aludtak. Akkor elővette apró kis korsócskáját, és teletöltötte az élet vizével. Utána pedig még egy korsócskát vett elő, azt pedig a halál vizével töltötte tele. Mikor éppen az ajtót készült becsukni, a huzat nagy robajjal bevágta. Na, most mit csináljon a hercegleány? Szaladt kifelé, mint a sebes szél. Kifutott a palotából, és a legelső odvas fába belebujt. Éppen jókor, mert akkorra ért oda az őrég, és átkutattak minden szobát, de mivel senkit sem találtak, ismét szétszéledtek. Anna csak erre várt. Gyorsan kibújt az odúból, és elszaladt.

Másnap hajnalra már megközelítette keresztanyja házáat. Nagyon szívesen bement volna hozzá, de még neki sem szabadott Annát látnia, ezért továbbállt. Futott, ahogyan csak tőle telt. Mindig a szegény ifjú lebegett a szeme előtt, és aznap éjjelre elérte a boszorkány kunyhóját. Ekkor elhagyta minden ereje, a földre roskadt, és elaludt.

Reggel ébredt fel. Felmászott egy nagylombú fára, és meghúzódott a levelei között. Nem telt bele sok idő, s látta, amint a boszorkány elmegy otthonról. Akkor lemászott a fáról és bement a házba. A királyfi éppen a padlót súrolta. Anna odament hozzá.

- Gyere. – mondta neki kedvesen, de az ifjú rá se hederített.

- Kérlek gyere, segítek neked. – mondta ismét a királykisasszony.

Az ifjú, ki tudja miért, de felállt, s követte Annát. Az leültette egy székre, és a kezébe adta neki az almát.

- Ha ezt megeszed, sokkal jobban leszel. – mondta a leány.

A királyfi beleharapott az aranyalmába, és máris elkezdett visszatérni arcába a pír. Mikor pedig végzett vele, az arca hamvas volt és selymes, keze puha, akár a bársonypárna, és eddig halottsápadt ajkai piroslottak, akár a legszebb vörös rózsa.

Akkor Anna az első ámulatából magához térve, elővette az élet vizével telt kis korsócskát.

- Tessék, ezt idd meg. – nyújtotta át a királyfinak.

Az egy hajtással kiitta. Szeme tele lett értelemmel és kedvességgel, és hálásan nézett Annára.

- Ezt mind miattam csináltad, kedves Anna? – szólalt meg.

Most a királylány nem tudott megszólalni a csodálkozástól. Most hallotta először a királyfi hangját, ami olyan dallamos és kedves volt, hogy nem tudott neki válaszolni. Nagyon örült neki, hogy az ifjú emlékezett rá.

A királyfi felállt, és Anna megláthatta délceg termetét. Ilyen szép ifjút még nem látott. A királyfi észrevette Anna csodálkozását. Kézen fogta, és felemelte a székről.

- Ez a gonosz boszorkány azt akarta, hogy vegyem el feleségül, de akaratát megtagadtam, ezért elátkozott, és élőholtként kellett őt szolgálnom, amíg te fel nem szabadítottál engem. – mesélte - És ezt nagyon szépen köszönöm neked. Most azonban meg akarok neki fizetni mindazért a gázságaiért, amiket ellened és ellenem elkövetett.

Anna elővette a másik kiskorsót, amiben a halál vize volt, és odaadta a királyfinak. Az a tűzhelyhez lépett, ahol egy kis kondérban főtt a leves. A korsó tartalmát beleöntötte a levesbe, és jól elkeverte.

- Most pedig bújj el hamar. – mondta Annának – Én pedig visszamegyek padlót sikálni.

Így is tettek. Alig telt el egy fertály óra, jött haza a boszorkány. A királyfira rá sem nézett, aki még mindig a padlót súrolta, hanem levette a tűzről a levest, és enni kezdett. Mikor aztán a felét megette, hirtelen nagyon rosszul érezte magát.

- Mit tettél te ebbe a levesbe, hogy ilyen rossz? – fordult a királyfi felé, de az már ott állt mellette, s azt mondta:

- Csak magának rossz, maga ördögös banya. Nekünk, nagyon is jó. – azzal intett Annának, hogy előjöhet.

A banya ezt látva rájött, hogy mi történhetett, de már megszólalni sem bírt, és nemsokára kiköltözött belőle rút lelke. Akkor a konyhó elkezdett remegni, és halljatok csudát! Mikor a királyfi és Anna körültekintettek, már nem a kis házikóban voltak, hanem egy csodaszép, száztermes gyémántpalotában. Amikor pedig kimentek a palota elé, már nem egy sötét erdő tárult szemük elé, hanem egy csodaszép, madárcsiviteléstől hangos arany és ezüsterdő.

Ekkor a királyfinak eszébe jutott, hogy vajon mi lehet az ő öreg édesapjával, ezért hát fölnyergelt egy lovat, és széleseben hazavágtattak.

Éppen jókor érkeztek. Aznap telt le a három év, és éppen folyt a koronázási szertartás a palotában. Mikor az öreg király a kancellár fejére akarta tenni a koronát, akkor nyitott be a királyfi. Minden szem rá szegeződött. Ő végigment a termen, és azt mondta:

- Visszatértem apám, és várom királyi döntésedet, kit akarsz a trónra ültetni.

Az öreg király mindjárt el is döntötte. A királyfira azon nyomban átkerült a palást, kezébe a jogar és az országalma, s apja az ifjú fejére helyezte a koronát, így ő lett az ország királya.

A ceremónia után a királyfi feleségül vette Annát. A lakodalomba meghívták a királykisasszony egész családját. Akkor csaptak hét országra szóló lakodalmat, olyan nagyot, hogy akkorát még a világ nem látott. Utána pedig beköltöztek a gyémántpalotába, s még ma is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

**Szeptember 3.-án Gyulán, a „Dévai pályázat” eredményhirdetésén szerzőnk, Barna Krisztina *A hűséges kisharang* c. meséjével a 17. lett, meséje bekerült a „Kárpátok kincse – magyar mesék” című kötetbe, aminek kiadója a Corvin Déva Kiadó. Ugyancsak bekerült a kötetbe a *Pislog mint a rimóci nyúl* című meséje is. Ehhez a nagyszerű sikerhez szívből gratulálok, és további sok szép eredményt és sok megszülető mesét kívánok!**  
**A Szerk.**



# *KŐ-SZABÓ IMRE*

## **Az a fránya „baloldal”!**

Tamás hatvanöt éves lett. Ebben a korban az ember többször gondol a betegségekre, meg a halálára. Ez egyértelmű, mert apja hatvannégy évesen halt meg. Akkor még negyven éves volt és arra gondolt, vajon ő megéri-e ezt az időt? És íme, már egy évvel túl is élte.

Mégis a betegségek jutottak az eszébe. Először is a fürdőszobában az elzáró csapot kellett megszerelnie. Nem nagy kedvvel fogott hozzá, de a felesége, már hetek óta szidalmazta tétlenségét. Vett egy nagy levegőt és hozzáfogott. Órákig babrált vele, a bal kézfeje is megsérült. A vérzés alig akart elállni. Felesége bekötötte a kezét, folytatta a munkát. Egy nagyobb kombináltfogós húzásnál a kulcs leugrott, ő pedig elvágódott, nekiesett bal oldalával a fürdőkád szélének. Megrepedt egy bordája. Hetekig otthon ült a szobában és gondolkodott.

Eszébe jutott, hogy a katonaságnál szerveztek egyszer egy focimeccset a zászlóaljak között. Vehemens, túlfűtött fiatalok találkoztak a pályán, ennek aztán az lett az eredménye, hogy egy támadás során felrúgták. Sérült a bal térde, egy jó tenyéryi darabon lejtött a bőr. Szerencsétlenségére a pálya salakos volt, a salakdarabok bennmaradtak a sebben, mert az ügyeletes felcsernek fogalma sem volt, mit lehet ezzel kezdeni. Éveken keresztül olyan volt a bal térde alatt a sérült rész, mintha tetoválták volna, de semmiféle ábrát ez a kép nem mutatott.

Teltek az évek, minden ment a megszokott kerékvágásban, annak rendje szerint. Egy őszi napon, az egyik kollégája meghívta új borának kóstolására. Poharazgattak, csendben beszélgettek, aztán arra eszmélt fel, hogy az utolsó busz is elmegy, mert annyi az idő, tehát sietni kell. Szedte is a lábát, hogy még időben, a megállóban elérje, mert a busz nem vár. Az a fránya jármű pontosan érkezett. Ő csak a buszra koncentrált, az útjában került padot nem vette észre. Átesett rajta, elterült a placcon. Csak a távolodó féklámpák világítottak, nyögését kísérvé. A bal alsó lábszára sérült. Egy nagy vérömleny keletkezett, amelynek nyomai ma is jól látszanak.

Pár év múlva a felesége arra kérte, a ház előtti kiskertben sövénynek ültessen cserjéket. A kiskert egy vastag zsineggel volt körülhatárolva, hogy a szomszédok lássák, meddig az övék. Megásta a fészkeket, a cserjéket egyenként a járdáról hordta be. Már a negyediket akarta elültetni, amikor a madzagkerítésen fennakadt a bal lába. Elvágódott a frissen ásott kertben. Vágódás közben tudta, az esés ívén már nem tud korrigálni, tehetetlen volt. A bal könyökére esett, onnan leszakadt a tartó izom. Műtét, kórház, gipsz, gyógytorna, de nem lett tökéletes. Az időváltozást már pár nappal korábban megérzi.

Aztán egyszer a család úgy határozott, hogy megnézik a Keszthelyi Festetics Kastélyt. A kirándulással nem is volt gond, csak útban hazafelé Tamást arra kérte a felesége, hogy az autó csomagtartójából vegye ki az üdítőt. A lánya volt a sofőr, ő az anyósülésen nézelődött, de amikor kiszállt a kocsiból, az esti szürkületben nem látta, hogy éppen egy mély árok partján állnak. Csak egy lépést tudott tenni, nagy zuhanással a mély árokba pottyant. A kórházban megállapították, hogy a bal vállából kitört egy darab csont. Mivel műteni ezt nem lehet, így hat hétre a felső testére egy szoros, neccelt hálót kapott. Ebben bénázta végig ezt az időt, azóta a könyöke mellett a válla sem mozog eredeti pályáján.

Egyszer apja mondta neki, hogy a férfiasságát a baloldalon kell hordania a nadrágban. A mondás szerint kardnak, csatnak, meg annak bal felől a helye. Ezt a balosságot ő úgy érzi, többszörösen megszenvedte.

## **Osztrák körút**

Kovács József és felesége, pontosan 1969-ben ült fel egy IBUSZ buszra az Engels téren. Osztrák körutazás volt a cél. Állomások: Salzburg, Salzkammergut, Stájer Alpok, Semmering, Graz, Bécs és vissza Budapestre. Az elsők között lépték át a vasfüggönyt, amikor Hruscsov politikáját követően Kádárék is lazábbra fogták a gyeplőt. Kovácsék csak annyit tudtak, hiányos iskolai ismereteik alapján, hogy Ausztria semleges ország, mi is szeretünk volna egyszer azok lenni, mint a



mesében, meg a lakóival valahogyan sógorságban keveredtünk. Meg aztán, ez már igazából nyugat, ott van nejlon ing, olcsó karóra, orkánkabát, kvarcóra, narancs, füge. Ez utóbbit mutatták nekik még pár évig, amikor visszatértek. Szóval a busz megérkezett Hegyeshalomra, alapos útlevel és vámvizsgálat. Szinte félelmet keltő tortúra volt ez. Kovács József nem is tudta megmagyarázni magának, hogy miért ilyen bizalmatlanok vele? Ő ugyan semmi jogszabályellenes dolgot életében nem tett, de itt úgy tekintettek rá, mintha a koronázási ékszereket szeretné barna bőrdíjében kisíbolni az országból. Aztán továbbengedték a buszt. Egy sorompó felhúzása jelentette a határt, a vasfüggönyt. Kovács észrevette, legalább is így érezte amikor átértek, elhagyták a sorompót, mintha a fű is zöldebb lenne. Nickelsdorfnál álltak az osztrák határőrök. Ők feltűnő lezserséggel végignézték az útleveleket és intettek, mehetnek tovább! A lehúzott ablakokon olyan levegő áradt be, melyet Kovács és felesége még soha életében nem szippantott. – Ez a nyugat illata! – jegyezte meg feleségének. Pedig nem volt más, csak egy, már akkor tudatos környezetvédelemmel megvédett, fás, füves, erdős táj egészséges lélegzete. Az utazás annak rendje és módja szerint zajlott. Első megálló Salzburgban volt. Itt két napot töltöttek. Kovács és felesége azt tapasztalta, hogy az a szálló melyben laktak, a város szélén volt. Az ellátás félpanziós. Aztán arra lett figyelmes, hogy a tulajdonos, egy férfi, az állítólagos sógor, amikor megérkeztek, a recepción fogadta a vendégeket. Este a vacsoránál pincérkedett, másnap a szálló melletti vegyes boltban ő volt az eladó, délután egy kis traktorral vitte a tehénistállóból a trágyát, a tehének pedig a zöld pázsiton, békésen legeltek a szálló körül. Beleillettek a tájba, nem úgy mint esetleg Kalocsa környékén. Reggel padig kirakta rozsdamentes fém kannákba a tejet, hogy egy autó elvigye.

Ott volt a felesége, lánya, még az anyósa is. Ez volt – akkor még számukra ismeretlen fogalomként – egy családi vállalkozás, több lábon állva! Ő csak eddig kisiparost ismert, akinek vastagon fogó ceruzája van. Akit irigyel a szomszédja, mert annak jól megy, már akkor külföldi autóval furikált. Az utazás során azt azonban pozitívan tapasztalta, hogy az osztrákok udvariasak, figyelmesek voltak velük. Németül beszéltek, de az utazás végére Kovács egyértelműen regisztrálta kuruc ősi koponyájába, hogy az osztrákok nem azonosak a németekkel. Az útjuk során mindenfelé tapasztalták, hogy a sógorok szeretik a virágokat. Olyan muskátlis erkélyek köszöntöttek rájuk, amit még életükben nem láttak. Kovács fejében csak az motoszkált, amit anyjától hallott még gyerekkorában: - Aki a virágot szereti, rossz embert nem lehet! A buszból kitekintve nem csak a táj, a hegyek, az Alpok nyúlványai voltak szépek, hanem az elszórtan, vagy éppen egy kis településen tömörülő házak, kertek rendeztsége is. Az utazás óta pontosan negyvenkét év telt el. Sok víz lefolyt a közös Dunán, a Rába is habokat vert a kertek alatt, az oroszok is visszavonulást trombitáltak, rendszert is megpróbáltunk váltani, mint más kabátot. Az osztrák levegő – függetlenül az Alpoktól – ózondús még ma is. Itt nálunk eléggé fertőzött. Sokszor nehéz még lélegzetet is venni. Betegek vagyunk, erkölcsileg, fizikailag. Most megyünk a MŰCSŐ elé és hamarosan kiderül, hogy átmenetileg, vagy véglegesen leszünk rokkantak és továbbra is irigykedhetünk a sógorokra, mert ez a rokonsági viszony ilyen!

# KOVÁCS T. ISTVÁN

## KÜLÖNLEGES OLVASMÁNYAIM

### Szeghalomtól-Verőcéig

Irodalomtörténet, történelem, költősors. Ady-rajongóról szólna ez az írás, de sokféle ágaznak a szálak.

Egy Nil nevezetű hölgy munkásságáról és Ady Endrével való barátságáról szóló könyvet lapozgatva el kellett gondolkodnom azon, hogy vajon ki emlékszik még rá manapság, amikor csak nagyon kevesen olvasnak verseket?

No, de ki is volt Nil? A sírját valahol a verőcei temetőben kellene keresni, úgy mint a férje nyughelyét, ha még megtalálható egyáltalán. Ide temették az 1885.-ben, Losoncon született Dapsy Gizellát 1940 április 30-án, akinek írásai Nil szerzői néven jelentek meg. Ide követte férje, az 1872-ben Aradon született Rozsnyay Kálmán, színész, író, 1948-ban. A házasságukat 1910-ben kötötték a Békés megyei Szeghalmon, ahol Dapsy Gizella óvónői állásban volt.

Rozsnyay korábban bejárta Nyugat-Európa nagyvárosait. Londonban nagy színészi sikerei is voltak. Sidney Carton írói néven irodalommal foglalkozott, Oskar Wilde közeli barátja volt. 1905-ben feleségül vette Prielle Kornéliát, Petőfi első menyasszonyát, de az egy másik történet, hogy a színésznő sohasem lett nemzeti költőnk felesége. Rozsnyay házassága is csak fél évig tartott, az idős feleség halála miatt.

Miklya Jenő könyvének a kézbe vételekor már lapozgatás első perceiben is érzékelhető, hogy sokféle futó szálakat kell bogozni, ha a fő témát, Nil, Adyval való barátságát akarjuk megismerni, a huszadik század első harmadának viszontagságos történelem tükrében.

Miklya Jenő könyve, a Szeghalomtól-Verőcéig Dapsy Gizella élete című, (*Szeghalom 1984. Sárréti füzetek 5-6. Szerkesztette: U. Nagy István. Lektorálta Czine Mihály.*) a szerző ajándéka volt számomra. Őt is ez a mai kisváros, régebben járási székhely- nagyközség- vonzotta oda a Berettyó partjára. 1927-ben született Tótkomlóson. 1947-ben szerzett tanítói oklevelet Egerben. Első tanítói állása Kesztölc. Egy beszélgetésünkre úgy emlékszem vissza, hogy valamедdig Bánkon is tanított. Lázasan munkálkodó helytörténeti kutató volt. Ő alapozta meg az alföldi Sárrét, Szeghalmon található helytörténeti múzeumának létrejöttét. Miklya Jenő 2001-ben hunyt el Győrben.

Dapsy Gizella korában az óvónői állásáért is sok pártfogóval támogatott pályázó harcolt. Így történt az ő esetében is, de végül a családi helyzete sokat nyomott a latban. Édesapja halála után édesanyja súlyos betegsége mellett a testvére is ő neveli, tartja el. Hivatása a gyermeknevelés, de örök szomorúságára, hogy egy baleset miatt neki sohasem lehetett gyermeke. Első írásait 1901-ben adta közre a Szeghalom-Vidéki Hírlap hasábjain. Novellái a századeleji kispolgári világ társasági életét, annak belső világát mutatják be, s ebből sok kellemetlensége származik. Művelt, jószándékú emberként, később a fiatal irogatók útját is egyengeti. Imádság című verse, amely az Egyetértés c. lapban jelent meg, az 1906 évi parlamenti botrány hatására íródott, amikor a király feloszlatta az országgyűlést és katonaság szállta meg a házat.

*"/ Mert megtagadlak, Atyám, Istenem, / Ha megtagadnád szép Magyarországot, / Ha megtagadnád árva nemzetem... "/*

Bodor Aladár, Dutka Ákos, Gyóni Géza, Csáth Géza, Tevan Andor, a békéscsabai nyomdász sorolható nemsokára a baráti körébe. Az első világháború kezdetén még hazafias versekkel búcsúztatja a frontra induló katonákat, ám később már pacifista versekkel tiltakozik a háború ellen. Katonafiú című versének néhány sora így szól:

*„ Most nemcsak anyák sírnak és temetnek- / A fiak is, kik néha messze járnak / Kopár mesgyéjén az életnek-halálnak: / Ők siratnak, ők is vesztenek... / Hisz olyan könnyen megszakad a szív most! / Az anyaszív, mely évek óta reszket / És túrve hord nagy, véres kinkeresztet- / Egyszer csak vége, -többet nem dobog. /*

Miklya Jenő a könyvbe szerkesztette Nil : Első találkozásom Ady Endrével című, Ady születésének ötvenedik évfordulójára írt visszaemlékezését. Tulajdonképpen ez, és a kötetbe szerkesztett levelek jelentik a könyv fő témáját.

Ady 1909 júliusában a kolozsvári Lechner klinikán töltött néhány hetet, idegeinek gyógyítása végett. Orbók Attila készítette elő Nil látogatását, aki rég szerette volna már megismerni a magyar géniust. Orbók expressz levélben sürgette, hogy üljön vonatra. Nil nagy izgalommal készült a találkozásra. Istenségednek szólította a költőt, amit az később ugyanígy viszonzott, máskor meg költő testvéremnek szólította látogatóját. Dicsérte is a verseit, mire Dapsy Gizella azt mondta: -Nem akartam udvariassági válaszra kényszeríteni. Aztán szóvá tette, hogy valaha korántsem volt jó véleménye róla. Retiküljéből kihúzta és átadta Adynak a Budapesti Naplóban megjelent, 1906-ban írt kritikáját az első verseskötetéről, melynek leglényegesebb részlete így szól:

*”Okvetlenül gyönyörű, meglepő, nagyszerű, sok mondanivalójuk lehet a nőknek. És ők nem tudnak nekünk semmitsem mondani, főképpen a magyarok. Itt van Nil, kinek polgári neve D.G., ha igaz. A lihegő, a nyihorászó nőpoéták után örömmel vettük kezünkbe a könyvét. Ha már nem kaphatunk őszinte tobzódást, fűrödjünk egy kis leányos, ártatlan derűben. És Nil, aki „, lelkével kívánja a csókot, nem ajkával”, ezt unalmasan tudatja, mikor nagyot akar dalolni, csalja, könyörgi vissza a kékszemű Adonisz csodavágyó ajkait.”*

-Hát... Isten tudja, kire és miért voltam akkor dühös, de igazam nem volt, no persze, hogy nem!- mentegetőzött Ady és visszaadva a cikket, dicsérettel folytatta a társalgást. Nil pedig őszinte hódolattal beszélt a költő nagyságáról, s boldognak érezte magát, hogy láthatta. Pár napot töltöttek még rövid kolozsvári találkozókkal. Vendégül látták mindkettőjüket az Orbók családnál, ahol élénk és kedélyes vitákat folytattak a költészetéről, a népdalról, művészetéről. Így kezdődött sok-sok levéllel, meghívással folytatódott, évekig tartó, kettejük barátsága.

A hosszú elbeszélésben Nil, Ady korabeli állapotát jelző intimitásokat is felmutat. A klinikai látogatáskor folyó társalgás közben Ady néha elnézést kér egy-egy pillanatra a szobájába megy, ahonnan borszagúan tér vissza.

Poszthumusz találkozásom Ady Endrével című írásában, a költő 50. születésnapjára emlékeztetve panaszolja Dapsy Gizella: „...mindössze két szál árva krizantém pihent a költő sírdombján.”

Másnap is kilátogatott oda, akkor is így találta. Ezért egy újabb bekezdésben ezt kérdezi: *”Kit marjak meg lelkem lázongó fájdalmaival azok közül, akiket örökreéllökké verselt, akiket tulajdon stigmái gyanánt vérzett és szenvedett életében, akik jól élnek abból, hogy Ő volt és nincs, akik állítólag szerették, megírták, megverselték, megszobrozták, megfestették, dalolták, szavalták, szemináriumozták? Hol maradt az ő „, bélyeges serege”, - hol az ő” hadserege”, - az ifjúság, a magyar fiatalság, miért nem állította körül égigzengő zsolozsmás ünneppel Ady Endre sírját?...”*

Dapsy Gizella Szociális érzelmű, a szegények szószólója és segítője volt. Így sodródott bele 1918-19-ben jóhiszeműleg a politikába. A Károlyi-kormány és a Tanácsköztársaság idején közéleti szerepet vállalt. Jószándékú szociális intézkedésekben vett részt, s ezért őt és Rozsnyayt is meghurcolták. Egy évig a románok brassói várbörtönében raboskodtak. Szabadulása után az óvónői állását felmondták, végkielégítést nem kapott. Szeghalomról nemsokára Verőcén, (Akkor még Nógrádverőcén) teremtettek új otthon maguknak. Ott is irodalommal foglalkozva, művészek látogatásait fogadva. Nekik is részük volt abban, hogy a dunamenti kis település akkor az irodalmárok, művészek gyakori nyaraló, kiránduló és találkozási helye volt. Afféle kis szellemi központ. Rozsnyay Kálmán Ady Lajosnak küldött levelében arról arról ír 1931-ben:

*” Vasárnap kint voltak Móriczék, Tersánszky és Ascher. Új lakásba költöztek... Legszerényebb a tényérnyi Ady szobánk és mégis azzal van mindenki elragadtatva. Csak M.Zs.fintorgatta egy kicsit az orrát, láthatóan bosszantotta a kultusz.”*

Rozsnyay 1942-ben az Adyra vonatkozó érdekes könyv és rajzgyűjteményét eladta Nagyváradnak. Ám egy alföldi kirándulás keretében érdemes betérni Szeghalom város múzeumába és könyvtárába is, ahol bizonyára található még az irodalomtörténetnek ide vonatkozó dokumentumai. Lehet, hogy valakik még Verőcén is emlékeznek erre a hányatott életű, literátus házaspárra? Kár, hogy a múlt idő feledtet.

Forrás: Miklya Jenő: -Szeghalomtól Verőcéig. Dapsy Gizella élete.

Magyar Életrajzi lexikon

Balogh Tamás írása Rozsnyay Kálmánról. Bárka c. folyóirat

# NIL

## Orgona virága

Orgona virága,  
Fürtös, fehér ága,  
Ne fájdítsd szívemet!  
Esti harmattal  
Suttogó szavaddal  
Ne csald ki könnyemet...

Hányszor ültem én itt,  
Hallgatván meséit  
Rámboruló ágadnak!  
...Most az esti szélben  
Zizzenő levélen  
Kósza árnyak támadnak.

Kergetőznek, szállnak.  
Holdsugárrá válnak,  
Ködfoszlányon lejtének...  
Csöndes, méla gyásztól,  
Titkos néma vádtól  
Orgonafa megremeg.

Emlékszel-e rája,  
Orgona virága?  
Itt ült ő is mellettem...  
Sápadt homlokára,  
Hideg ajakára  
Lopva csókot égettem.

Csapodár szívére  
Szívének sebére  
Forró könnyet hullattam.  
Szomorú sejtéssel,  
Szótlan esküvéssel  
A lelkembe fogadtam.

S fekete hajára,  
Simogatva, áldva  
Halvány szirmod pergetted.  
...Ne haragudj rája,  
Orgona virága,  
Te is, te is szeretted!

## A szobám

*Brassó hölgyeinek*

Egy ölnyi fal. Vasrács az ablakon.  
Rossz kecskelábú asztal. Béna pad  
És Ady Endre képe a falon.

A kép alatt, az örökmécs helyén  
Pirosbogyós fagyalfagally viraszt,  
Amelyre néha könnyet ejtek én...

Hajszolt testvérem, költő-istenem,  
Igaz próféta, halott messiás:  
Szent fáklialelked itt lakik velem!

Kitágítja bús börtönöm falát,  
Zöld lombot hajt a vasrostély nekem  
S a Cenk beküldi ősziszél - dalát.

Rozsdás, rezes, borostás arca szól:  
Bár sose jártál tölgyeim alatt,  
Találkoznunk már kellett valahol!

Sziklaszívemnek nem vagy idegen-  
Fajtád volt ugye, ősed, rokonod,  
Kit én uraltam egykor, idefenn?

Költő volt Ő is: álmodó magyar...  
Ezer éves csudákat álmodott,  
Emléke most csak rom és rőt avar...

A cenktetőnek vissza intek én:  
-Költő emléke ne kőből legyen!  
Asszonyszív óvja bársonyrejtékén.

Asszonyszív álljon őrt holtighíven  
Mindennél, ami féltett, drága, szent-  
S minden asszonyszív legyen egy hiten!

Pirosbogyós fagyalfally rámhajol-  
Költőkirályom holt keze simít?  
Puska ropog az éjben valahol.

*Szómagyarázat: A Cenk, Brassó- körüli hegy*



## Szólok az Úrhoz

Te voltál bölcs és végtelen kegyelmű  
S én balga bűnös, mikor lázadoztam,  
Hogy nincs fiam, gyümölcsöm, gyermekem...  
Meghallod-é, hogy megköszönöm mostan,  
Míg földig hajtom könnypatakos orcám  
És vezekelve porba temetem?

Aki már nincs, mert oda kellett adni,  
Aki elment mosolygón, ifjan, szépen-  
Nem a csókomból, ölemből fakadt...  
De szent vérével közös volt a vérem  
S bár itt maradtam testben változatlan,  
A lelkem mégis utánaszakadt.

Ha fiam volna s őt is elindítanák  
Borzalomfertőn, Átokhídon által,  
A Te neveddel emberölni még:  
Két anyakezem tíz karvalykarmával  
-Hogy ne fájhasson neki semmi már-  
Előbb kitepném gyermekem szívét.

# CSÁKY KÁROLY

## A nagycsalomjai egyházashely említése az oklevelekben, a visitatiókban s az egyéb kiadványokban

Nagycsalomja község egykori krónikása, Pöhlös Vince írta kéziratot munkájában, hogy „a honti főesperesség legrégebb plébániái már 1070-ben fennállottak, s ezek közt található Csalomja is“. (Pöhlös, 1955:11) A krónikás valószínűleg Hont vármegye monográfiájából vette az 1070-es évszámot. Ott Ortvy Tivadarra hivatkozva (Magyarország egyházi földleírása) valóban megemlíti, hogy a Honti Főesperesség legrégebb plébániája volt a csalomjai is, de a felsorolt 70 plébánia közül (Csalomja itt a 42. szám alatt szerepel) csak a Batinál van feltüntetve az 1070-es évszám, jelezve, hogy ekkor ez már fennállott. (Borovszky, összeáll., 1906:303) Csalomja egyébként nem szerepel ama 10 honti plébánia közt sem, melyek tizedét 1156-ban Martyrius esztergomi érsek átengedte az esztergomi káptalannak.

A település honlapjának egyháztörténeti fejezetében (<http://cms.lweb.sk>) szintén azt olvassuk (hivatkozás nélkül), hogy a község plébániáját már 1070-ben említik, amiből arra is következtethetünk, hogy itt ekkor már templom is állt. De szerepel eme dátum a Wikipédia-lexikon Csalomja-címszavában is, ahol az alábbiakat olvashatjuk: „A régészeti leletek tanúsága szerint a falu területén a kőkorszak óta éltek emberek. Előkerültek itt a kőkor emberének fekete-sárga díszes kerámiái éppúgy, mint a pilini kultúra, valamint a kvádok és az avarok településeinek nyomai. Nagycsalomja plébániáját már 1070-ben említik, és ekkor már biztosan állt temploma is. Ettől /.../ délkeletre állt a falu, melyet /.../ Egyház-Csalomjának neveztek. Ezt a tatárok 1241-ben rombolták le. A falut magát 1244-ben említik először Egyház Csalomija alakban az oklevélben, melyben IV. Béla király Kóvár várát egy bizonyos Szügy fiának, Miklósnak adja.“ (<http://209.85.129>) Az 1070-es évszám aztán gyakran felbukkan a sajtóbeli cikkekben is. A Pokrok című szlovák lapban írják, hogy a Nagymorva Birodalom ősi pogány temetkezési helyén már a XI. században állt a csalomjai templom, melyet 1075-ben szenteltek fel. / Debnárová, 2008:10/2) A pozsonyi Új Szóban pedig az alábbiakat olvashatjuk: „Bizonyított tény, hogy Nagycsalomja parókiájáról az első írásos emlék 1070-ből származik, ezért feltételezhető, hogy ebben az időben a templom vagy annak elődje – egy fából épített templom – már létezett“. (Szászi, 2011: 02/02. Internetes változat)

Mindenesetre a Nagycsalomja régi templomáról készült szakjelentés szerzői (Matejka-Šimkovic, 2010:24) óvatosabbak az építés dátumát illetően. Ők az 1244-es oklevelet említik, melyben Csalomja egyházashelyként szerepel. Feltételezik, hogy a templomot a XIII. század elején építhették. Balassa Gézára hivatkozva ők az 1231. évet is megemlítik, mint az építés időpontját, ám Balassa írásában (Zpravodaj, 1963:1/20) az 1291. évről van szó, amikor is a falu így szerepelt az okiratban: „...Sclesia de Chalamya...“. A templomalapító meg így bukkan fel: „... Comes de Egyházas-Chalomja /.../ frater Lamberti Eposcopi Agriensis“.

Az Esztergomi Főegyházmegye című kiadványban azt írják, hogy Csalomja 1787-ig Kőkeszi filiája volt. (Hegedűs – Tóth, 2000:59) Ez a megállapítás is némi kiegészítésre szorul, hisz Csalomja ez előtt már önálló plébániaként működött, s tartozott a terbegeci anyaegyházhoz is. A Magyar Katolikus Lexikonban arról olvashatunk, hogy Nagycsalomja „plébánia a valamikori esztergomi főegyházmegye vadkerti esperességi kerületében“, s már 1291-ben létezett. A reformáció és a török kor valószínűleg megingatta (megsemmisítette) az itteni egyházközséget, amely aztán kőkeszi filiájából 1795-ben lett helyi káplánság, majd 1810-ben plébánia. Anyakönyveit 1788-tól vezették, kegyura pedig 1880-ban a Vallásalap volt. (Diós, 2004:285)

Magyarország XIV. század eleji egyházi földleírásában is olvashatunk Nagycsalomjáról, mégpedig az alábbiakat: „Salonua (Salomia)= Csalomja. Van Hont megyében Kis- és Nagy-Csalomja. Nagy-Csalomja, melyet Pázmány jegyzéke is tartalmaz, ma is plébánia a nógrádi főesperesség vadkerti kerületében s Kis-Csalomja ennek fiókja“. (Ortvy, 1891 – 1892:33) Ugyancsak az Ortvy-féle kiadvány tizedjegyzéket tárgyaló fejezetében találjuk a következő adatokat: „1244-ben Yghazaschalamia (=Egyházas-Csalomja). Idevaló pap volt János 1291-ben“. (Ortvy, 1891 – 1892:XLI)

Bakács István a Mohács előtti Hont vármegye történetét tárgyaló könyvében több Csalomjára vonatkozó forrást is közöl. Említ ő is egy 1244-es oklevelet, melyben a falu Eghazaschalamia-ként szerepel. 1281-ben Eghazos Cholomyának, illetve Eghazas Chalomya-nak írják. 1285-ben Scalanya-, 1332/37-ben Solomia-ként emlegetik. Itt jegyezzük meg, hogy a község Salomia-ként szerepel Mikoviny Sámul 1742-es Hont megyei térképén is. (Közli: Purgina, 1958)

A nagycsalomjai egyház kapcsán Bakács könyvében az alábbiakat olvashatjuk még: 1291-ben Johannes presbiter a község papja, 1332/37-ben pedig Manasses sacordos s. Johannis de S.-ként említi a helységet, illetve papját. 1426-ban Johannes plebanus, 1447-ben Petrus plebanus, 1525-ben pedig Clemens plebanus a helység papja. A falut a Hontpázmán nemzetség ősi birtokaként jegyzik, s ők voltak az itteni egyház alapítói, kegyurai is. (Bakács, 1971:97-99)

Részletes Csalomjára vonatkozó anyagot találunk Györffy Györgynek az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzát tárgyaló könyvében is. Egy 1268-as okiratról közli a Paznanus de Chalomia előfordulási alakot, majd így ír a helységről: „A Hontpázmány nb. Csalomjai nemesek (+1244) birtoka; a XIII. század végére 2 faluból áll, melynek egyikét Egyházas jelzővel különböztették meg“. A család tagjai egyébként több településen is birtokjoggal rendelkeztek. 1260 és 1268 közt például Pázmány és Miklós vette vissza szelényi birtokát, majd 1285-ben, Hont fiainak osztozkodásakor a Drégely várhoz számított Csalomja Demeternek jutott. 1298-ban Pázmány és Miklós választott bírók Kóvár és Csalomja birtokosai. Ugyanezen évben Csalomjai Miklós fiai, Beke és László Miklós comesnek adják Csalomja 1/5 részét. Arról is ír Györffy, hogy a falu „Szent Jánosról nevezett egyházának papja, aki 1291-ben „bükelvi“ alesperes, 1332-ben 1 M jövedelemmel rendelkezett, s 6 gs pápai tizedet fizetett“. (Györffy, 1987:186)

Az 1697-es Canonica visitatio Terbegec filiájaként jegyzi az egyházközséget romos állapotban lévő Mindenszentek-templomával (Liber 11/1697). 1730-ban Csalomja Kőkeszi filiálisa, s temploma már ki van javítva (Liber 19-1/2, 1730). Ugyancsak Kőkeszi volt a falu anyaegyháza az 1754-es, az 1761-es, az 1766-os és az 1779-es visitatio idején is. Később önállósult a plébánia.

Az 1842/43-as schematizmus ezt közli Csalomjáról: „Tsalamia-Nagy. (Pag.) Par. Erect. 1795. Eccl. OO.SS. Ling H. Patr.Exc.R.L.H. Par. Ladislaus Zsille“. Vagyis: Nagycsalomja falu plébániája 1795-ben alapított újja Mindenszentek templomával. Kegyura a Vallásalap, plébánosa Zsille László, a hívek nyelve magyar. A faluban ekkor a 465 katolikusan kívül élt 195 evangélikus és 2 zsidó vallású lakos is. (Klimo Theca internetes könyvtár)

Ifj. Palugyay Imre monográfiája ezt írja Nagycsalomja (amely Kóvárral, Kiscsalomjával, Terbegeccel, Ipolykeszivel, Dejtárral, Ribával és Lőrincivel határos) „egyházügyéről“: „A r.k. anyaegyház mindenszentek tiszteletére 1795-ben keletkezett; anyakönyvei 1787 óta. Egyházbiztos a vallás alapít. 1 lelkész. Tartozik az esztergomi főegyházmegye drégelyi esperességéhez.“ A XIX. század közepéről van szó, amikor a községben a templomon kívül állt egy lelkész- és egy tanítólak is. A római katolikus egy osztályú iskolában „1 tanító alatt 16 fi és 16 leány, összesen 32 tanuló“ volt. (Palugyay, 1855:596)

Egy XIX. század végi Pongrácz-féle Hont megyei kiadványban is szerepel Csalomja, mint a Nógrádi Főesperesség Vadkerti Kerületének 1795-ben alapított plébániája, melynek 1788-tól vannak meg az anyakönyvei. Kegyura ekkor is a Vallásalap volt, plébánosa pedig Márton István, akinek ideje alatt többek közt az új templom is épült. A helység fiókegyháza volt Ipolykeszi, Kóvár és Kiscsalomja. (Pongrácz, 1893:133)

Az Esztergomi Főegyházmegye múlt század közepi Schematizmusa ugyancsak jegyzi a csalomjai plébániát, amely 1291-től áll fenn, 1795-ös újjáalapítással. Az anyakönyvek a schematizmus szerint 1787-től léteznek, új templomát pedig 1911-ben emelték a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére. Plébánosa az említett kiadvány idején Klima István volt, a katolikusok száma pedig a filiákkal együtt mintegy 1800-at tett ki. Ebből az anyaegyház katolikusainak száma 630 volt, akiken kívül élt még a faluban 138 evangélikus, 1 református és 7 zsidó lakos. A plébánia területén működött a Rózsafüzér és a Jézus Szíve Társulat; a Szívgyárda, a Kalot és a Katolikus Ifúsági Egyesület. (Budapest, 1941:69)

Az 1940-es Visitatio Canonica is közöl több értékes egyháztörténeti adatot, megemlítve szintén, hogy az új Magyarok Nagyasszonya-templom 1911-ben épült, dr. Kuzma János adminisztrátor szerint román stílusban. Hossza 27 méter, szélessége pedig 9 méter. Négy harangot jegyez a visitatio, melyek súlya 280, 170, 70, illetve 40 kg. Két mellékoltárát a Lourdes-i Szűzanya és Jézus Szíve tiszteletére szentelték. A szobrok közül említik többek közt a Feltámadt Krisztus-szobrot, Szent Antal, Szent József, Szent Teréz szobrát, a Mária Szíve-szobrot és a Fájdalmas Szűz szobrát. A templomátya ekkor Vincze Gábor volt. Az iskola 8 osztályának tanulóit Maszarovics László igazgató és Steffel Katalin tanítónő oktatta.

Nagycsalomja régi egyháza egyébként az oktatásra is mindig nagy gondot fordított. A katolikus iskola itt már a XVI. században létezett, ahol akkor a licentiatások és a helyi káplánok tanítottak. 1886-ban az akkori plébános, Tihanyi Endre „buzgalma folytán“, Simor János bíboros támogatásával épült új iskola a falu közepén. (Komlóssy, 1895:78)

A csalomjai oktatásügy történetéhez egyébként még visszatérünk a későbbiekben.

Számos egyháztörténeti adat található azokban az iratokban, levelekben is, melyeket az Érsekvadkerti Esperesség, illetve az Esztergomi Egyházmegye levéltára őriz. Az utóbbiban találjuk többek közt Trefort Ágoston Simor János bíborshoz írt levelét, melyben Tihanyi Endre nagycsalomjai plébánossá való kinevezését kéri. S itt van Márton István plébános több irata is, melyek az új templom építésével kapcsolatosak. A vadkerti levéltárban pedig megtaláljuk a nagycsalomjai iskola tanulóinak teljes névsorát az 1888/89-es tanévről Vinkovich István tanító és Dalmady Imre plébános kézjegyzével ellátva. De itt van Haniberger József kántortanító egyik tanulmányának kézírata is 1882-ből. Több levelet őriznek Vadkerten Malocsay Mihály, Tihanyi Endre csalomjai plébánosoktól is, de van itt néhány levele Schön Alajos, megyei építésznek, negyvennyolcas szabadságharcosnak is, melyekben a község egyházi építményeiről olvashatunk.

## Irodalom

BAKÁCS ISTVÁN

Hont vármegye középkori egyházas helyei. Budapest

Hont vármegye Mohács előtt. Budapest

BALAŠA, GEJZA

Nález aquamanile. Naša veda 4. 1957. 498-499.p.

Nález románskej aquamanile. Zpravodaj. 1963. I. roč. 1.č. 20.p.

BOROVŠZKY SAMU

szerk. é. n. (1906) Magyarország vármegyéi és városai. Hont megye és Selmecbánya sz. kir. város. Budapest

CSÁKY KÁROLY

Honti barangolások. Bratislava

Isten házai és szolgái. Dunaszerdahely

A Dunától a Szitnyáig. Komárom

2009a Szakrális emlékeink nyomában II. Dunaszerdahely

2009b Falu az öregtemplom alatt. Nagycsalomjai falurajzok. In: Uó:

Pribéltól Garamsallóig. Komárom

DEBNÁROVÁ, EDITA

Tu •ili ľudia pred vyše tisíc rokmi... Výskum na Pustom kostole vo Velkej Člomiji odhalí. Pokrok, 2. sptember 2008. 10.p.

DIÓS ISTVÁN, főszerk.

1993–2005 Magyar Katolikus Lexikon. Budapest

GYÖRFFY GYÖRGY

Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. Budapest

HEGEDŰS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA összeáll.

2000 Esztergom Főegyházmegye I-II. Esztergom

KOMLÓSSY FEREC dr.

Esztergom Főegyházmegyei római katolikus iskolák története. Budapest

MATEJKA, MIROSLAV – ŠIMKOVIC, MICHAL

Velká Člomija – Pustý kostol. Architektonicko-historický výskum

A návrh obnovy NKP. Velká Člomija. Kézirat

ORTVAY TIVADAR

1891–92 Magyarország egyházi földleírása a XIV. sz. elején. Budapest

PALUGYAY IMRE ifj.

Békés-Csanád, Csongrád és Hont vármegyék leírása. Pest

PONGRÁCZ ELEMÉR szerk.

1893 Hont Megyei Almanach. Ipolyság



PÖLHÖS VINCE

Obecná krónika – Községi krónika. Nagycsalomja. Kézirat

PURGINA

1958 Samuel Mikovíny. Bratislava

SCHEMATISMUS

Veneabilis cleri Archidioecesis Strigoniensis 1941. Budapestini

SZÁSZI ZOLTÁN

Idén ismét pályázna a település a műemlékre. (<http://uj szo.com>)

SZERÉNYI FERDINÁND szerk.

1933 A csehszlovákiai magyar tanítók Almanachja. Bratislava

Internetes honlapok

Antolov, Pavel: Velká Čalomija. Školstvo. Historia. Archeologický prieskum. Nagycsalomja

Honlapja. (<http://cms.l web.sk>)

Levéltárak, könyvtárak

Járási Levéltár (Štátny okresný archív) Nagykürtös

Plébániai Levéltár Nagycsalomja

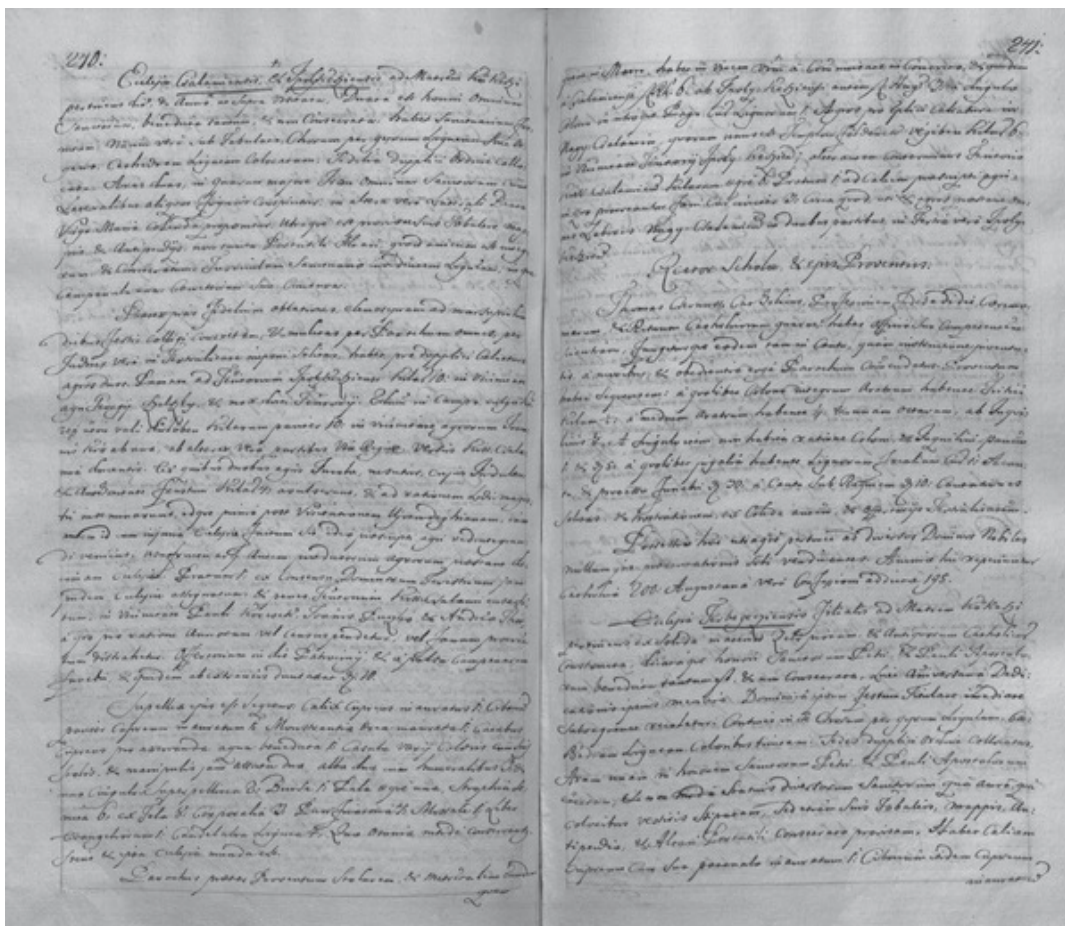
Polgármesteri Hivatal Levéltára Nagycsalomja

Érsekvadkerti Esperesi Levéltár

Prímási Levéltár Esztergom

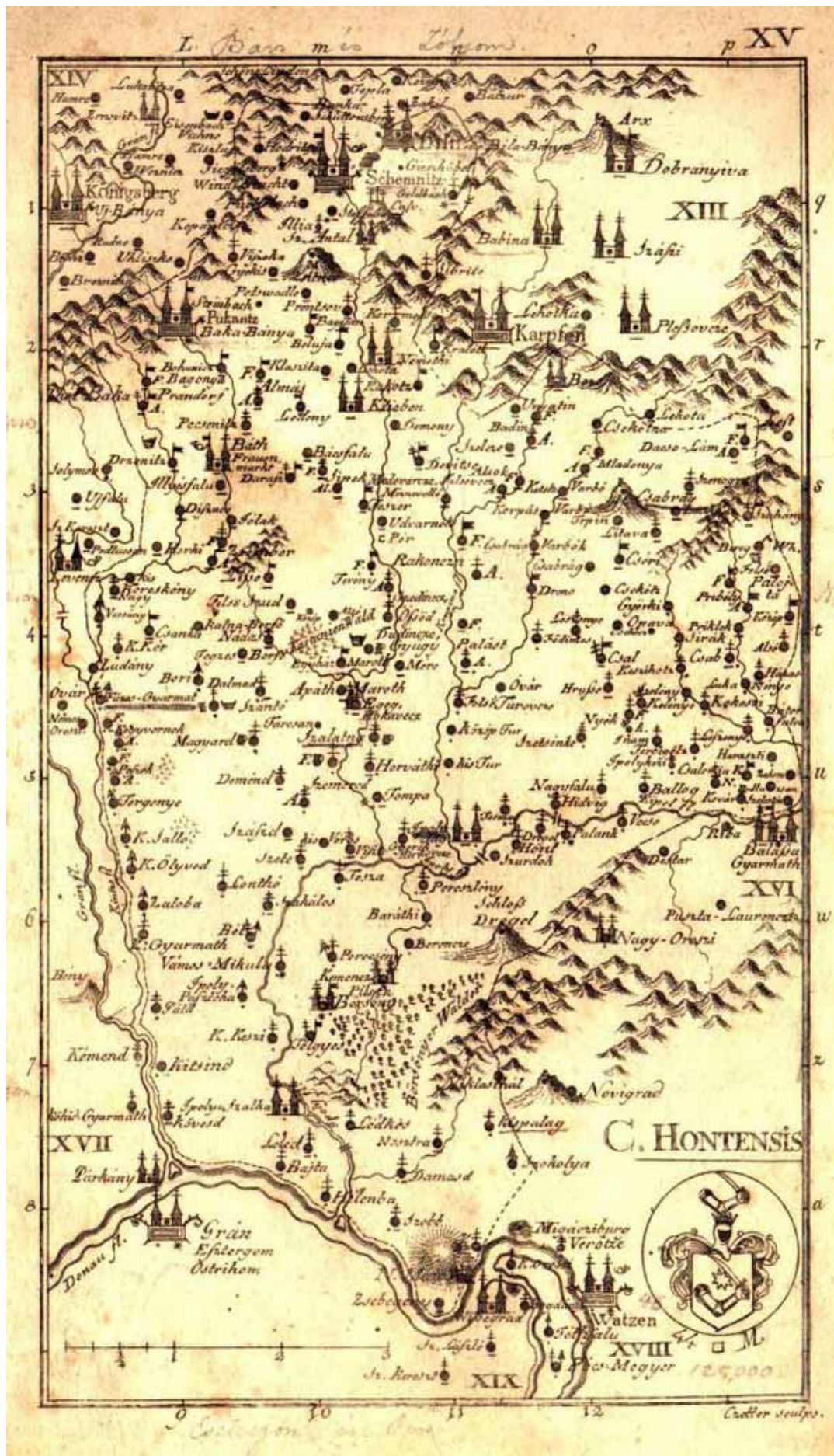
MOB-levéltár Budapest

Országos Széchenyi Könyvtár és Levéltár Budapest



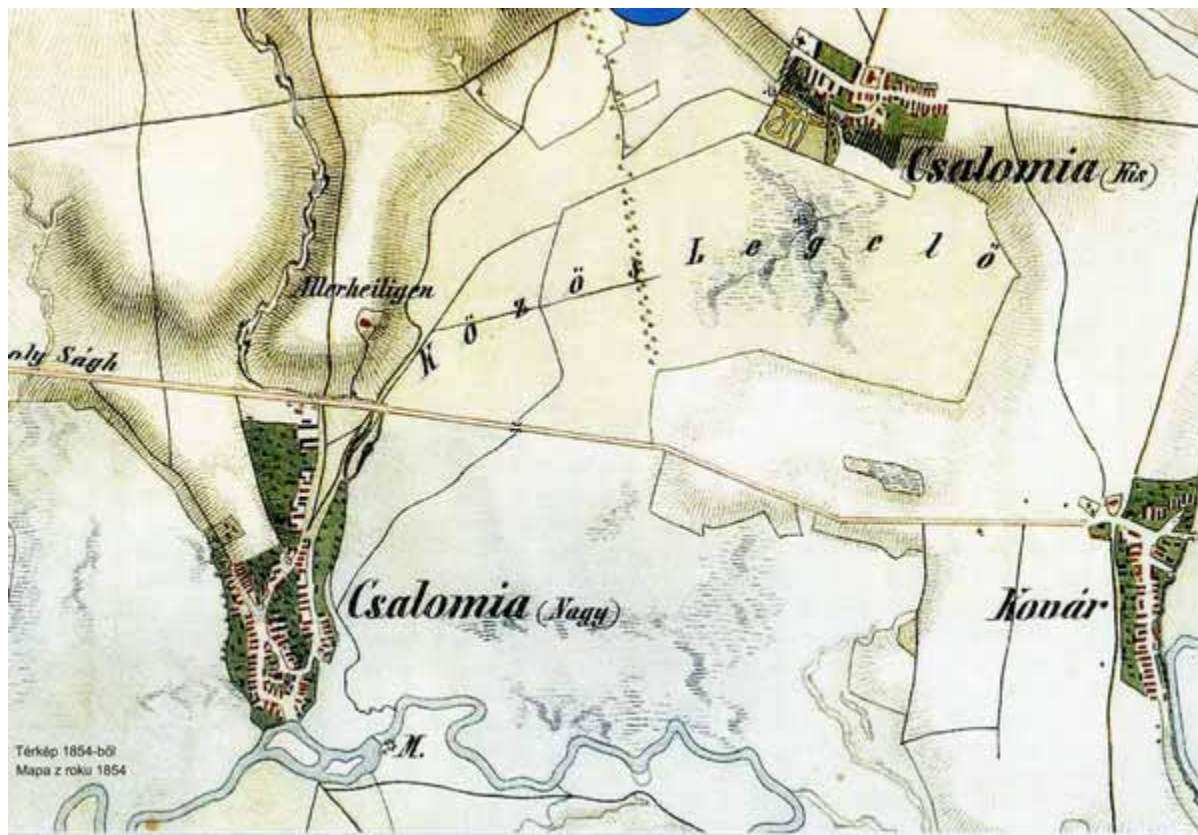
Egy régi visitatio



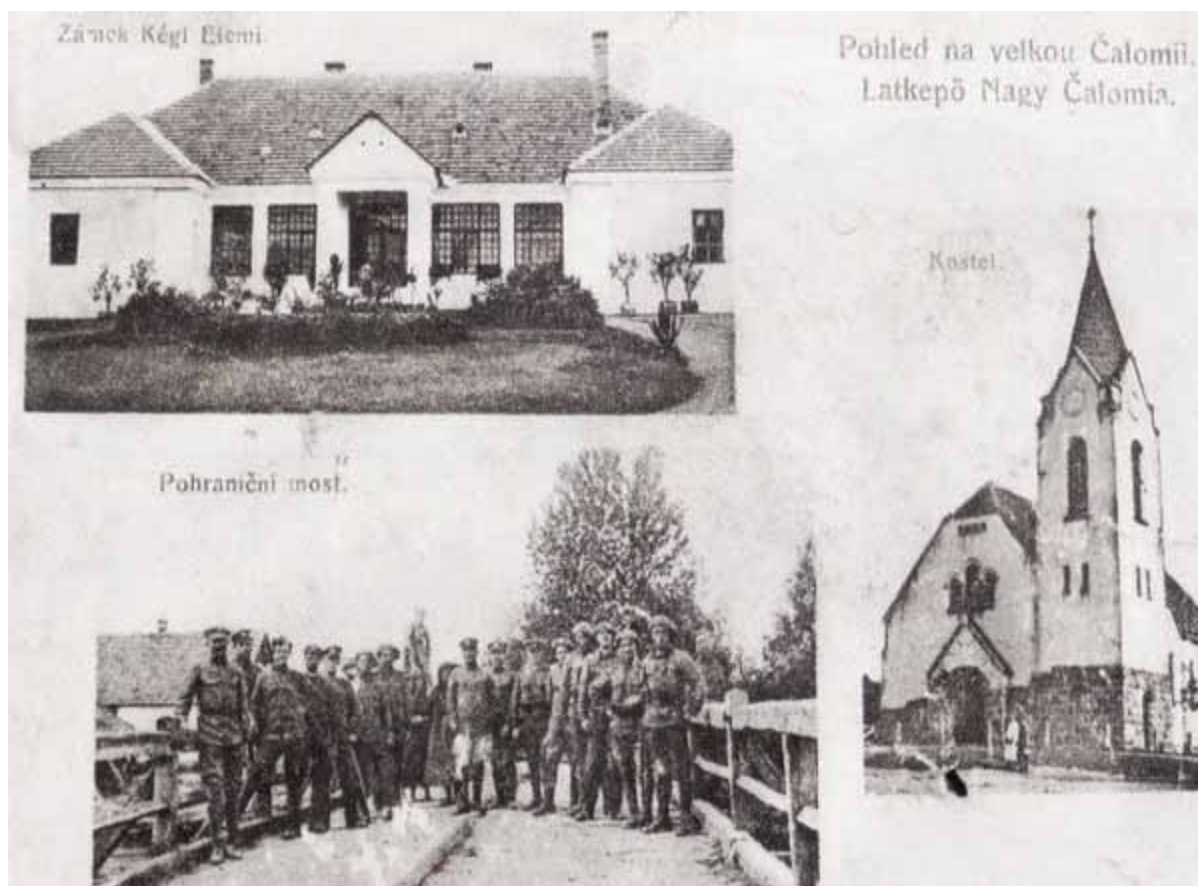


Hont megye térképe





Nagycsalomja 1854, II. katonai bemérés



Nagycsalomjai képeslap az első köztársaság idejéből

# BORSI ISTVÁN

## Virtuális robbantás

Antinak ugyanúgy indult meg a reggel, mint máskor. Májusi szombat volt. A vidéki élet egyik varázsa, hogy elmarad néha a zacskós tej, csupán házhoz kell menni a frissen fejt tejért. Hazafelé kerékpározva csöngött a mobilja, ekkor még nem tudta, hogy a parányi jelzésnek mélyebbre ható következményei lesznek. Megállt, hogy a „következmény“ ne hat hétnyi gipszelt kar legyen a kátyús falusi út miatt. A továbbit viszont nem láthatta előre.

Ismeretlen számot mutatott a kijelző, melyben ismeretlen női hang kért egy látogatásra időt, hogy Anti vételre kínált házát meglekintesse. A férfi szeretett ugyan a Börzsöny lábánál lévő településen élni, ám évek során a kialakuló külső körülmények megnehezítették a további maradását. A jó közérzethez a jó szomszédság és az itt létrejövő kapcsolatok nagymértékben hozzájárultak. Azonban elhagyta már őt az, akivel és akiért éppen ide költözött. Akivel jó volt megosztani a mindennapok örömeit, már nem simítja meg mellette elhaladtában kezét, vagy öleli át két karjával őt, már nem szorítja fejét a magas, ötvenes férjének a mellkasára. Űr maradt a megözvegyült ember keblében és otthonában. A szobai virágok gondos asszonya az ég kék kertjében öntözi már a világokat.

A megbeszélte délutáni órákban meg is jelent a közeli kisvárosból a bejelentkező nő, hogy elképzeléséhez igazíthassa az itt látottakat, a felkínált házat. Fiatalos, igényesen nőies teremtés volt, s a szokásos szertartásos üdvözlések után bejárásra indultak együtt. Az építmény szép, tágas belső terekkel rendelkezett, talán még többel is, mint az asszony elvárta volna. A házigazdával még viccelődtek azon is, hogy itt a szobakerékpár igen hasonlatos lenne az utcaihoz, mert le sem kell venni róla a kerekeket, annyi hely adott. Nem a szokásos meglekintés volt, hanem inkább egy rövid túra. Anti nem gondolta azt, hogy bármi további következményei lesznek a bemutatónak.

Teréz, a látogató, egészen más módon vizsgálódott. Lehet, hogy nem tudatosult benne, de inkább teljes lényében érzékelt, hol itt, hol ott megállva. Valamit várt, amelynek igaz titkáról a nő lélek tudhat. A megérezés piciny üzenetét kereste. Vagy talán azt, hogy miként lenne otthonosabb, melytől a saját arculatára formálhatná a környezetet. Mikor a falakon levő sokféle kézimunka eredetéről kérdezősködött, Anti felfigyelt a nő szemének kékségére és mélységére. Arra is, hogy nem irányítja a tekintetét kérdései során össze-vissza, hanem zavartalanul, de minden hivalkodástól mentesen, a férfi szemébe néz. Teréz elárulta, hogy tanárként dolgozik, s az itt lévő tárgyak akár kiállításra kerülhetnének az iskolában. Fontosnak érzi azt, hogy a művészet is nevelhesse a diákjait, mely segít, hogy ne csak a beléjük tömött adatokból, és a lelketlen anyagi halmazatokért élhessenek.

A látogatás hosszúra sikeredett, pedig alig beszéltek céltudatos dolgokról. Ez úgy tűnt, nem volt megterhelő egyikőjük számára sem. Szóba kerültek a falu kultúrkincsei, melyről Anti néhány képet mutatott be az interneten át. Aznap már Teréznek nem volt alkalmja tovább nézelődni, de úgy gondolta, hogy a férfi elmondása és előzetese szerint, ide érdemes lesz valamikor eljönni, meglekinteni egy helybéli faragó ember munkásságát. Anti - sajátos látásmódja - szerint inkább „emberfaragó“ az említett.

Miután Anti elköszönt Teréztől, az ajtóból visszatérve röviden ennyit közölt a vele élő édesanyjának: -Ebből nem lesz vétel! Valami nem volt rendben az asszonynál!

Majd még később hozzáfűzte: - Mást mondott, mint gondolt!

Nem is olyan régen, meglekintette valaki más is a házát Antinak, de az legalább őszintén az ajtónál közölte, hogy válása miatti vagyoni értékbecslést perli. E faluban lévő épülete, több, mint háromszor túlhaladta a valós forgalmi árát - a férj által fizetett becsüs szerint. Ehhez kellett Anti nyilatkozata, mely az ingatlan hirdetett árát közölte.

Azonban ebbe a rendszerbe valahogy mégsem tudta Teréz látogatását besorolni. Teljesen ellentmondásba keveredett a férfiban az, amiket érzett. Isten tudja, hogy miért, de már régen érzékeny az őszinte és a valótlan állítások közötti - nem is tudatos - jelekre. A látogató ténylegesen sugározta magából az ellentmondásokat, mégis szokatlan, sőt kellemes élmény volt az ő közelségében Antinak lenni.

Miután a nő elment, talán el is felejtődött. Mindaddig, mígnem neten írt, majd ismét hívta Antit, hogy a falu alkotójához



menne, a tárlatnézéshez csatlakozzék őhöz. A faragó férfival baráti viszonyt ápoltak, s nem esett nehezebbé hozzákísérni egy hozzá induló látogatót. Valós élmények voltak a látnivalók Teréz számára? Bizonyára. Betekinthetett az alkotó belső világába, személyes beszámolók alapján. Mikor autóval visszajöttek Terézzel a vasútállomáshoz, megegyeztek, hogy kiállítás fog készülni az ő iskolájában, mindezekből.

A sík és hétköznapi emberi kapcsolat a kísérő és a látogató között az utolsó percekben átváltozott. Teréz invitálta a férfit, hogy közösen menjenek el a városi kiállításokat megtekinteni - mintegy felkínálva mélyebb ismerkedés lehetőségét a férfinak. Anti azonban még most sem értette, avagy nem is akarta még érteni. Mikor ismét elbeszéltek egymás mellett, a nő már nem csak célzott, hanem lőtt is: - Egyedül nem esik jól! - majd alig később; - Kiadó szívet keresek!

- Hoppá ! - esett le végre még az álla is a férfinak! - Mi a fenéért nem láttam előbb ? - gondolta, s maga sem tudja miért, kissé nyersen hangoztatva szavait, már le is zárta az ígéretes történetet:

- Szívem az már Istené! - mondta, de még soha, senkinek nem jelentette ki ezt és így! Talán a félsz, vagy éretlenség volt benne akkor egy új kapcsolatra? Vagy a hitéből fakadó, de ki nem mondott meggyőződés:

- Aki vagyok, az EGY hatalmat fogad el önmaga felett!

- Az én Istenem mindenki előtt! - hangoztatta, de lehet, hogy csak a pókhálótól rendült meg, melyet szép és gondos asszonyok szönek társaik köré?

Sok évig dolgozott együtt azért hitvesével, hogy egymás mellett mindketten a szabadság élményét tapasztalhassák meg. Azt, amikor nem kell a másik fél által sugallt szereposztást játszani, hanem csupán a mindennapok természetes örömeit megosztani egymással, vagy a nehézségek megjelenésekor a Társ, önként és örömmel oszthasson segítséget a saját bőségéből. Talán a jó házasságuk egyik kiemelkedő mérföldköve ez volt. Minden napjuk szabad döntések halmaza volt hitvesével. Minden nap egyben a tisztelet és hódítás is, hogy a szeretett lény a következőben is őt, a Társat találja értékesnek és párjának maga mellé. A birtoklás - mint tudták - csak is önző emberből fakad. Az elengedés adja a legnagyobb, mindenki által vágyott szabadságot, nem pedig a szép mívű selyemháló! Lám, a Természet az előbbieket el is játssza, mint a pillangó és a pók kapcsolata. Kétség nem fér hozzá, a pók is szereti a lepkét. De a virágok is, meg a szépségre megnyíló kirándulók is. A két utóbbi sokszorta örvendezhet neki. Úgy lehet, hogy ez lenne inkább az emberi feladat. Ez a nagybetűs Szeretet.

A vonat és a vonzalom elillant, Terézzel együtt. Azonban volt a rendezvénnyel kapcsolatosan némi levelezni való kettejük között. Ezen mielőbb túl is akart lenni a férfi, s este belépett az E-mail levelezésébe. Semmi rákészülés, csak események és adatok. Levélke, csak simán. Nem állt neki fogalmazni külön dokumentumban, átolvasgatni, rendezgetni, mint a fontosabb üzeneteknél máskor, vagy másnak. Minden az egyszerűség szerint., fölülről lefelé, feladó név, címzett, beírva. Tárgy, szintűgy. Aztán a szöveg... a ... a szöveg?

Valami más fogalmazás kezdett kerekedni a monitoron. Más, mint a tervezett, de folyamatos, valami vezetés alatt lévő alkotás. Könnyed siklással haladt, mint a keményen havas lejtőnek fordított szánkó. Anti olykor már leállt volna, azonban a betűk - ha nem is kényszeresen, de szabadon - áramlottak tovább. S ahogy a történet már végre kibontakozott, az volt az írójának az élménye, mintha kinyíló karámot látna, melyből szinte repül ki a ménes, hosszú sörényük úszik a szélben. Már nem is akarta megfékezni mindezt! Jól is esett, kíváncsisága is várta a következő gondolatokat.

Úgy ahogy kezdődött, oly váratlanul ért véget mindez. Hátradőlt, s olvasgatta azt, melyet ez eddig futólag értelmezett. Hm! Érdekes! Mikor másodszorra is átfutotta mindezt, a logikus énje már döntött: - Majd csak jó lesz valamire! Semmi értelme elküldeni Teréznek, vajon hogyan reagálna, hiszen én sem értem, hogy miért is írtam mindezeket.

Talán egyszer - egyszer - egy kis novellában afféle betétként MENTENI ! Anti elméjében mind a szándék, mind a „mentés most“ gomb egyben volt, de ettől függetlenül már állította is az egér kurzort - ki tudja miért - a KÜLDÉS gombra.

BUMMMM!

- Mi ez? - a képernyő előtt ülő férfi oly önkéntelen kapkodásba kezdett, mint vagy tizenöt éve a robbantómester a kamerák előtt. Ugyanis annak fél órával későbbre volt a tervezett akciója, az emberek akkor vonultak ki a bontásra váró területről.

Csupán a felelős vezető előzetes tájékoztatás adott a TV riporternek: - Azt a drótot arra a dobozra erősítem, amazt idekötöm és MAJD emezt meg fogom nyomni, így!

BUMMMM! - óriási detonáció, por és pánik! Az indító töltet már be volt kötve, a detonátor pedig épp a kamera előtt, ám a gyakorlott mester, erre csak az óriási robaj után jött rá! Utólag már értelmetlenül, pánikból fakadó kapkodásba kezdett, lerángatva az indító vezetékeket. Hiába! Már töredék másodperc és MEGTÖRTÉNT! Nincs visszaút, akár van halott,

akár nincs! (Hála Istennek, nem volt sérült.)

Anti még mindig kaszabolt a kezével, de alig két másodperccel később, már mosollyal figyelte meg kétségbeesését. Nagyon, de nagyon vicces volt! A nyugtalanság ösztönös mozdulatai már lassulóban voltak, amikor emlékekben megjelent a robbantómesterrel való hasonlóság. Bizonyára ez a levél küldemény felver valami port, azonban talán itt sem hal bele senki!

- Na, hadd menjen! Hadd menjen! - majd legyintett és nevetve felállt a monitor elől.

Az alábbi üzenetek pedig orbitális pályára álltak, hogy átalakíthassák a szokások által irányított személyek életét.

*Kedves Teréz!*

Rendhagyó levelem küldöm, miként én is rend(el)hagyó volnék. „*Mátrix hősei választhattak a kék és a piros kapszula között. A kék mély álmodot hoz, és visszatérve a mátrixba, arra sem fogunk emlékezni, hogy valaha kívülről borzadtunk rá az egészre, a PIROS a tudás terhével fegyverez fel, annak tudásával, hogy a program szereplői vagyunk csupán.*” Küldöm e levelet azért, mert értelmezve sok felesleges kört megtakaríthatunk magunknak! De előbb olvassa az isteni sugallatból jövő alábbi idézetet, melytől tartalmasabbat ma nem fogalmazhatok: >>>*Légy ajándéka mindenkinek, aki életedbe lép, és akinek életébe te belépsz. Óvakodj attól, hogy bárki életébe lépj, ha nem lehetsz ajándéka is egyben. Mindig lehetsz ajándék, mert mindig az ajándék vagy, de néha nem veszed ezt tudomásul. Amikor valaki váratlanul lép az életedbe, mindig keresd az ajándékot, amiért eljött hozzád. Mi egyébért jönne hozzád bárki? Mondom néked: mindenki, aki hozzád jön, azért jön, hogy ajándékot kapjon tőled.*

*Miközben így tesz, ő is ad neked ajándékot, azt az ajándékot, hogy megtapasztalod és teljesíted azt, aki vagy. Amikor meglátod ezt az egyszerű igazságot, amikor megérted, meglátod a legnagyobb igazságot, ami létezik: “nem küldtem rátok semmit, csak angyalokat.” <<*

*(Neale Donald Walsch: Beszélgetések Istennel 2. kötet)*

Most visszatérek a személyes megszólításhoz. Kedves Teréz! Való igaz, hogy az első pillanatban megszületett valami vonzalom bennem is, mikor megjelent nálam! Másként élek és érzek dolgokat, s kissé nehéz ezt elmagyaráznom. A vonzalom elsőként a *testben hordozott lélek felé* történik. Másod, harmadrangú az, hogy férfi, nő, idős, fiatal az illető. Részei vagyunk azokkal egymásnak, olykor vannak közös dolgaink, néha csak ősi genetikuss emlékek sejtik az egykori összetartozásról. Mindenkihez ezeket keresem, s nekem sem egyszerű a rájuk aggodott nevek között odafigyelni. Az elmúlt években bővítem találkoztam olyanokkal, kivel pillanat alatt testvéri vonzalom, heves ölelésekkel fűszerezett örömteli összefüggés alakult ki. Mégsem szakítottam el senkit a saját családjától, csak úgy éreztük, mindegyikünk élete gyarapodott kapcsolataink által. Igen, mint Nő is vonzó volt, akkor is, tegnap is, külsőleg és az átsugárzó érzésvilágában is. Eleiben kissé úgy tűnt, mást mond a kiejtett szó és mást közölne a szavak közt megjelenő csend. Ehhez kétségtelenül hozzájárulhat a szokásrend, magázódás és egyéb felesleges etikett. Továbbá az, ha az ember sérülékeny, vagy épp gyógyuló állapotban van, de palástolni kívánja azt a világ felé. Teréz, ha a” piros kapszulát” veszi be, nem más jön, mint a soron következő stáció. Az átláthatóság, a lemeztelenedés, az ego számára a fájdalomkból álló kereszt, de az Életfa számára a bőséges termés ideje. Ezért oly szűk az a bizonyos kapu, mert senki sem “vihet át” rajta másokat, sem koloncát, hiszen csak úgy léphet oda be, miként előlépett be erre a világra. EGY-maga! Az újjászületés valós tükre a leszületésnek! Míg idefelé az Anya, a visszaútnál a Gondviselés hordozza növendékét a méhében, a lélek műhelyében. Kellő időt kell bezárva tölteni a MAGzatnak, hogy gyarapodjon annyit, hogy a másik valóságban erejéhez juthasson. Sem a túlhordás, sem a koraszülés nem veszélytelen! Sürgősen tegye fel a kérdést önmagában: - Hol tartok most? Készen állok-e, vagy csak félúton járva, csupán a közelmúltam vergődése miatt a nyakam köré tekeredett a “küldök-zsinór”, s ezért fulladok? Ettől is lehet valaki veszélyben! Kérdezze azt is, hogy a másik *feletem* keresem társamul, akivel kiegészülhetek, vagy *egészen önmagam adom*, annak a másik egésznek! Kérdezze azt mindenképpen, és sokszor, hogy a legtisztább választ kaphassa a szíven keresztül: - Segítőre és barátira van-e leginkább szükségem, vagy ajándéku kívánom adni magamat, a teljes Nőt annak, aki azt elfogadni képes?

Kedves Teréz! Sok éve már, hogy néhai párommal együtt, vagy külön is foglalkoztunk testi, avagy lelki gondokkal terhelt emberekkel. Főként azon kevesekkel, akik ténylegesen tenni is kívántak önmagukért, nem csak passzívan elvárni a csodákat. Eközben - hitvesem előtt sem volt titok – néha szerelmesek(-nek hitték magukat) lettek belém a hölgyek. Valójában arra a békességre és szeretetre, őszinteségre és átláthatóságra vágytak - sőt éheztek -, amit semmiképpen nem tud a személyem adni, vagy azt kielégíteni. Ehhez az élményhez, azaz összefoglalva a Boldogsághoz, valamennyi isteni teremtménynek nem

csak joga van, hanem minden életnek, különösen az emberinek, ez lenne a legfőbb célja! Az emberiségnek csodás tanítója volt Jézus, ki ma is példakép. Útmutató is, MA is a velünk él, Ő a bennünk élő, éltető Krisztus. Az, kinek mindenkori "főfoglalkozása", a FELTÉTEL NÉLKÜLI SZERETET! Aki megtanulja ezt befogadni ÉS áramoltatni, annak életében tapasztalattá és Tudássá válik az egykori hit!

Teréz! Ha csupán a hitből kibomló tapasztalatra, csak az Útkeresésre vágyik, megísztel, ha elfogadja a barátságomat. Nem számít, hogy a férfi bennem mit kíván, ha a magában élő lélek már ettől is elégedett. Én is örvendek! Az sem tölt el fájdalommal, ha a "kék kapszulát" választja. Rég nem hiszek abban, hogy Isten föladja akkor, amikor mi nem kívánjuk megkeresni őt! *Ez a korlátolt, férfielvű emberi elképzelésünk téveszméje, mert mindig valaminek meg kellene felelnünk a Szeretethez!* Isten akkor hajol legközelebb hozzánk, amikor a legkevésbé számíthatnánk Őrá, a legsötétebb óráinkban Ő az egyetlen kapaszkodó - bármelyik világban! Ezt minden Anya ekképpen teszi gyermekével, belső ösztönéből. A férfiaknak viszont a "szülőséget" nagyon is tanulni kell! Kérem: -Isten ennyire sem lenne képes? Ha egészen más volt az elképzelése, mások még most is az álmai, amiről ez a nyílt levél nem szól, kérem akkor, de csak is akkor nyissa meg a mellékletként küldött levelet. Ha már ez így teljes, mellékelt levelet - megnyitás nélkül! -törölje is ki!

Üdvözléssel: Anti

A melléklet ekképpen szólott:

Drága Teri! Kíváncsi voltál csak, vagy máris döntöttél? Semmit sem ígérhetek oda Neked! Nem azért, mert nem vagy rá méltó, hanem már mindened megadatott, amire valójában szükséged van!

Nem adhatok egzisztenciámból, anyagi bőségemből. Mivel nem e világot szolgálom, e világrend sem magasztal fel érte. Munkanélkülüként élek, de nem dolgoztalanul. Még mindig van elég! Nem ígérhetek a rég idejét múlt szerelemből, mert abban csak annak látnálak, amire vágyom. Ha mellettem töltöd a napjaid, felfedezni kívánom azt, aki valójában vagy. Nem kötlek magamhoz egy percig sem, mert szabadságodat mindennél jobban tisztellem. Miként én sem vagyok birtokolható, mert megízleltem a szabadságot, az áldott házasságon belül is. Minden nap tenni is kell a másikkért, hogy a társ az együttléte érezhesse a következő napon is a legjobb döntésének. Nem ígérek ráncatlan homlokot, és érzelmeiktől mentességet, hiszen a világ panasza hozzám is elér. Igyekszem, hogy az „érzés-gondolat-szó-tett“ füzére egy irányba tartson, ami néha megütközést kelt az emberekben. Mindazon részek, szokások, melyek a mulandó világot istenítik, nem férnek meg az otthonomban - és az Örökkévaló lélekkel bíró magamban. Olykor spontán riadtságot és félelmet kelt az aurám a környezetembe lépő embereknel, mikor társaságomban elveszítik a megszokott „jajderosszazélet“ madárijesztő figurájával a kapcsolatukat. Az elhivatottságom olykor szolgálattal - elszólítással is - jár, melyek néha ütközhetnek a magánélet romantikus terveivel. Van, hogy könnyeim a fájdalomtól kicsordulnak, mikor a többség nevet, és sokszor csak kacagok a tömeg gyermeked panaszain. Valójában tényleg különbözöm a sokaságtól; - Más vagyok! Nincs múltam, de emlékeim vannak! Nincs jövőm, de céljaim adódnak. A Jelennek élek, de halandó emberként. Nincs ígéret a jó egészségre, hosszú életre, de minden napomat ünnepként kívánom élni! Talán szép gondolatokat írok, de gyakorta a cselekvésekben elbukom, mert a világ mai mintái még gáncsokat vetnek. Nem a régi világot javítgatni jöttem, hanem az Új Földet megteremteni – megannyi társammal együtt! Néha ápolatlan, átizzadt ruhában, sárosan jelenek meg előtted, ki inkább vigaszra vágyik, mintsem vigaszt oszt a világnak és kedvesének. Nos, ha nyitott a szíved, talán így láthatsz EGYségben engem, aki vagyok. Sem remete, sem szent módjára nem élek, de szívem először is Istené! Az érzelmeim azok, melyek befektetőt keresnek. A férfi mivoltom csak test, az 53 év csak kor. Annak értékeit Te, a női elhivatottságból tudod felderíteni. Ha mindettől nem rettentél vissza, már ma becsöngethatsz hozzám! Ajtóm, szobám, könyvtáram, titkaim megnyitom előtted. Az Óda beteljesülés-esszenciája cseng bennem:

„Csobog a langyos víz, fürödj meg!

Ime a kendő, törülközz meg!

Sül a hús, enyhítse étvágyad!

Ahol én fekszem, az az ágyad.“

Szeretettel: Anti

Ez az írás valóban port vert fel. Nagy robbanás volt. Teréz már másnap válaszolt, s izgatottságában, a munkahelyén megfogalmazott gyors válasza Antiban legalább annyi megerősítést ébresztett, mint amennyi kétséget. Az igazán fontosnak tartott üzenetre valóságos szakértőt kért fel, hogy értelmezni tudhassa. Kedves és barátilag tisztelt nőismerőse sietett el a

férfihoz, mert a női szemek azt is látják, melyet a férfi el sem tud képzelni. A „kódolvasás“ megfejtése rövidke volt Zsuzsától: - Te hülye vagy, hogy nem látod? Ez a nő totálisan szerelmes beléd! Antinak ez a nap nem csak örömteli, hanem korszakos volt. Miután Zsuzsa elment az otthonából, szokatlan érzés kerítette hatalmába őt. Valami „felszakadás“, vagy „elengedés“. Ha kívülálló látta volna, csupán sírásnak nevezte mindezt. Ki tudja, milyen mélyről és megállíthatatlanul, de zokogás nélkül törtek elő a könnyei. Csak percekkel később fogalmazódott meg benne, hogy miért is? Rájött, hogy ez az a Pillanat, amikor a korábbi házasság, a régi élmények, az özvegyülés tapasztalata egyaránt gyönyörűséges ajándékdobozba került. Erre egyetlen, nagybetűs címkét kell csak ragasztani: MŰLT ! Ajándék, mert minden addig megélt pillanatával együtt átkerült lelkének másik polcára, melynek neve: EMLÉK !

Ha Teréz csak és kizárólag ennyit tett volna érte, már megérte a vele való találkozás! Köszönet neki, mert visszahozta a jelenbe Antit és a férfit is egyaránt. Teréz és Anti csupán két randevút szervezett ezek után egymással. Mindenki a saját lakóhelyének földrajzi varázserejét használva mutatta meg a másiknak önmagát.

A következő héten már össze is költöztek, hiszen mindketten úgy érezték, hogy az Élet értékes, minek is fecséreljék el! Egybecsengően az volt az érzésük, hogy új kapcsolatuk folytatás, nem pedig kezdés!

Özvegyember és a múltjának sérelmeitől leváló elvált asszony, emberpárt alkotott. Nem mint két FÉL, hanem mint két EGY. Nem számszerűleg költöznek Anti házába, azaz kétszer fél=egy, nem is úgy, hogy kétszer egy=kettő, hanem két EGY-ből EGY közös Egész!

Anti kezét Teréz kezébe kulcsolta, majd rájött valami borzongatóan szépre:

- Nézd kedvesem! - mutatta fel a kezét Teréznek - a hüvelykujjam és a mutató ujjam a hegyével egymáshoz illesztve, kört formálok. Ez a mutatóm, az én régi párom! De lásd - közben a mutató ujját kinyitva, majd a hüvelyket a középsőhöz illesztve folytatta -, már így vagyunk mi, ketten. A másik kör. Az előző ujj még mindig a kezemen van, de ebben a világban már az egymással összekapaszkodók tudnak csak fogást találni.

A két középkorú ember - meghazudtolva korát - szerelemben él, akár az ifjak, de mégis másként! Minden nap keresik azokat a közös pontokat, melyekben hasonlítanak egymásra. Az ifjak lángoló szerelme azt követeli a másikatól, mit róla megálmodott. A szeretettel szövődött szerelem elfogadja a másságot, hatalmas szabadságot kínálva a társnak. Egyben feladatot, gyöngéd hódítást ahhoz, hogy a másika a következő napon is csak őt válassza ismét!

Ki tudja, miből mennyi adatik meg? Percek, vagy évtizedek? Igencsak kevesen! Ezért is érdemes nekik is úgy élni, hogy minden nap mély hálával merítsék ki azt, ami elérhető. Varrják el azon szálakat, melyek felfeslettek az életükben, s kutassák fel azon titkos erőket egymásban, mely csak a szeretettel teli egymásra figyelés során található!

Az első hónap megannyi igyekezettel is telt - a másikért. Ugyanakkor mindig próbálták megbeszélni azt, ha valamelyikük túlzó módon kezdte szolgálni a társát. A szerelmi odaadás könnyedén elbizakodást, kényelmeskedést, azaz önzés léggömbjét fújja hatalmassá! Egyrészt szükségtelen, mert ha valaki már nagybetűvel Szeret, egy jottányival sem lesz ettől előrébb a kapcsolat két egységes lélek között, továbbá, a felesleges kiszolgálások, „kedvenc-kedések“ az emberi értéket, az alkotó időt nyirbálják apróra.

Tenni jó, de nem a másikért, hanem EGY a MÁS-ért, a közösért! A férfinak különösen furcsa volt az együttélés kezdete, mikor egykori hitvesének megszokott édes arca -mélyen barna szemekkel -helyett csinos, ám egy egészen más megjelenésű nő tekintett rá „az Úr kékjével“ és békéjével reggelente, a párnák közül. A szíve továbbra is kitarzott az otthonosság érzésével, s ez a nyugtalansága lassanként el is múlt:

- Ugyanaz a kéz, ugyanaz a melegség, figyelem, „Óda-adás“! - lepődött meg.

Egyik reggel korán ébredt Anti, s igen friss, tiszta gondolatok jelentek meg a fejében: „*Amit megtartasz magadnak, elveszíted, amit megosztasz másokkal, örökké megmarad neked.*” – ez a mondat, újra és újra. Feleszmélt, hogy rengeteg - korábban még fel sem fogott – üzenet teljesedett már be életében, a Nagy Könyvből! De ez a mondat akkor is felötlött sokszor, mielőtt a felesége hosszan tartó betegsége felemésztette annak testét, lezárta és befejezte téve a barátságukat és a házasságukat. Rájött, hogy nem csak tárgyi valóságokról, hanem lelki és emberi értékekről is szólhat mind, az üzenet. Ebből még a barát, feleség de még a saját testi önvalója sem kivétel!

- Hogy maradhat meg, ha már a hamvait a földedbe tettem? Hát Uram! Elengedem őt, hogy hozzád szállhasson, de HOGY MARADHAT MEG NEKEM Ő MÉGIS? A férfi számára Teréz megjelenése lett a bizonyosságtétel, maga a Válasz: - ÍGY!!!

A belsőben születő felkiáltás mellett, még egy új felismeréssel gyarapodott; az egymást érintő hüvelyk és a második, harmadik ujjak gondolat-képi mellékletével: - Láss a Forma mögé, túl a húson, láss, mint Saint-Exupéry! EZ a Valóság, ne



csak higgy, hanem itt és most tapasztald meg!!! - „Jól csak a szívével lát az ember.“

- Hát érezz! Mert érted itt van ő is aki már elment, és Ő is, aki nélkül soha sem léteztél, itt és most is veled van!!! A Szeretet bármikor és bármeddig összekapcsol, s mindig is határok nélküli; ami Volt, Lévo és Lészen!

Teréz és Anti csak jelen akar lenni a saját életében. Életük hosszát a Jóisten méri, de mindketten fel tudják használni az emberi erőiket. A mindennapok minősége csak, és kizárólag kettőjükön múlik! Az emberi szíven át egymás felé sugárzó minőség az Otthon melegsége. E melegség érleli az Élefa gyümölcsét: az Új Életet. Táplálékot hozzá a Szeretet ad. Megszületik a tudó-tapasztaló legédesebb almája: Egység EGY- MÁS-sal. Táplálékról, Szeretetről nem ábrándozni, hanem azt áramoltatni kell!

2011. 07. 16.



# VÉGH TAMÁS

## **Kimondhatatlan II.**

I.

Tudott dolgaink tudatos kimondatlansága,  
Mint feszülő íj idege pendül, s minden szó beleferdül  
E látszat örökkévalóságba, hol füst-könnytől  
Fátyolos a szem, s a testté lett gondolat,  
Halotti lepel, mely a temetetlen csöndre hull.

II.

Magamtól kérdem: miféle fura szerzet  
Szöszmötöl szíved szegleteiben?  
Miféle tulipángyilkos indulatok  
Sötétlenek az áprilisi éjben?  
Miféle szél ez, mely magába szédülten  
Őrjöng már napok óta?  
Miféle igézetre riadnánk fel holnapután?  
Mennyi szírom enyészhet még el?



## **B. TÓTH KLÁRA**

### **Csikasz**

A Reformáció ünnepére készültünk. Fülledt meleg volt, a vénasszonyok nyara abban az évben október végéig kitartott. Nyitva hagyták a presbiterek a Cintérium felőli ajtót, hadd szellőzzön a templom, még elalszanak a hívek.

Az úrasztala megterítve, úrvacsorás istentiszteletre készültünk, a kenyér és bor, a két szín alatti úrvacsoraszert a református hagyományoknak megfelelően szőlővel, kehellyel, kenyérral hímzett terítővel letakarva várta az áhítatos híveket, nem hagyva kételyt, mi rejtőzik a lepel alatt, hadd készüljenek fel lélekben az évfordulóra.

Apu már lejött a szószékről, állt az úrasztal előtt, épp kezdte volna az úrvacsoraszert liturgiáját, mi meg énekeltünk: „Az Isten bárányára letésem bűnöm én...”, mikor besétált Csikasz, a helyi tanárbarátunk zsömle színű kutyája, aki nálunk lakott, mikor Anti elutazott, éjjel-nappal ápoltuk, mikor szopornyicát kapott, de amúgy is mindennapos vendég volt a parókián gazdájával együtt. Megállt a letakart asztal előtt és áhítattal nézte aput, ahogy fekete palástjában készül felemelni a terítőt, hogy Isten kegyelmét ismét átérezzük, Jézus áldozatát, testét és véréát a kenyérral és a borral megidézhesük.

A kutya állt, merően nézte a lelkészt, mint az első az úrvacsorás sorban, szent áhítattal.

–Csikasz, menj ki– szölt rá apu, de a kutya nem mozdult. Lelépve a dobogóról megtolta hátulról, hátha a kezdő sebesség beindítja:

–Csikasz, menj haza!–De az eb tántoríthatatlanul állt, és készült az úrvacsora szentségét magához venni. Erre az erőskezű lelkész megragadta a nyakbőrénél fogva és kivezette a templomból, becsukta a Cintérium ajtaját és folytatta az úrvacsoraszert, mintha mi sem történt volna.

Egy hétre rá, november hetedikén ki kellett tenni a közintézményekre a nemzeti és vörös zászlót. Az iskola kerítésén volt a zászlórúd, lengett a szélben a két lobogó, szikrázóan süttött a nap, az erős megvilágításban a vörös szín méginkább irritálta a magyar lelket, hát még a kutyáét. Csikasz, a hű eb elkísérte gazdáját az iskolába, és amíg várakozott, fel-felugrált a szélben lengedező vörös lepel után, és minden ugrásnál kiharapott belőle egy darabkát. Az ünnepély végére a kétharmada hiányzott. Ha ember rongálta volna meg a szovjet zászlót, azonnal lecsapott volna rá a karhatalom, de a faluban mindenki ismerte, szerette a tanárt, hát csak megróttá az igazgató és persze meg kellett vennie az új zászlót. 56-ban két évet húzott le a MUPAÉRT (munkás, paraszt, értelmiségi) üdülőben, ahogy viccesen nevezte a börtönt, nem ellenkezhetett. Az iskolából egyenesen hozzánk jött, nevetve mesélte a történetet:

–Látod, Jóskám, mit tettél? Elüldözted szegény kutyámat a reformációs istentiszteletről, hát most ideológiai túlfűtöttségében úrvacsora helyett megette a vörös zászlót.

### **Rex**

Sintár bácsit nem lehetett látni a kutyája nélkül. Össze voltak nőve, mint két hű barát. Rex olyan kutya volt, hogy jobban értett magyarul, mint sok ember.

Egyszer az öreg a kertben nyomkodta a bicikli gumiját: lapos volt. Odavetette csak úgy foghegyről: - Rex, menj fel a padlásra, és hozd le a pumpát!

A kutya fölszaladt a meredek padlásletrán, és már jött is le, szájában a pumpával.

Egy nap a gazdája megbetegedett. Nem jutott el a boltig sem. Betanította a kutyát, vigye el a bevásárlókosarat a szájában, beletette a listát, és a pénztárcát. A boltvezető, Irénke rokonuk volt, ismerte őt Rex.

-Vidd Irénkének a kosarat!

Irénke benyúlt a kosárba, kivette a cédulát, betette az árut, kivette a pénztárcát, a pénzt, visszatette a visszajárót. A kutya



bárki más kezét megharapta volna. Ha a vezető nem volt ott, a kutya aznap nem vásárolt. Sajnos a jó kutyákat sem kerüli el a végzetük. Rex, az emberszabású kutya is megbetegedett, és elpusztult. Az öreg Sintár magába roskadva ment a kocsmába a harangozóhoz:

- Béla, csendíts Rexnek, megfizetem.

Béla állta a szavát, kiharangozta a kutyát, mint a férfi halottakat szokás. Egyszerre összeszaladt a falu :

- Kinek az ura hótt meg?!

A férfiaknak ugyanis hármat csendítettek, az asszonyoknak kettőt, ha meghaltak, ez volt az egyezményes jelzés. Mikor kiderült, hogy kutyának harangozott, összeült a szigorú presbitérium.

- Hát ez má mégse járja!

Kicsapták szegény harangozót, de mindenki érezte a szíve mélyén, hogy igaza volt. Ez a kutya bizony sok embernél többet ért.

## Tehéncsorda

Ahogy vonultak a tehenek, reggel hétkor, behallatszott a kolompszó a konyhába, mentek ki a legelőre, este hétkor vissza, a kolompkoncertre minden gyerek a kapuba rohant, el nem mulasztottuk volna a csordát.

– Megjöttek a tehenek, megjöttek a tehenek! – kiáltoztuk, mintha nem láttuk volna őket minden áldott nap. Dudok bácsi hajtotta őket két pulija segédletével, állat-és gyerekszerető pásztor volt, neki magának is volt 14 gyereke, egyik dudokabb, mint a másik.

Legjobban a kis borjakat szerettük, ahogy nyurga lábakkal szaladtak terjedelmes anyjuk mellett, friss, göndör szőrük fényesen csillogott a rosszul öltözött asszonyságok gyülekezetében. Nyakukban a pici rézcseggő üdítően csilingelt a harsány kolompozás-okozta hangzavarban.

Hazafelé a tehenek időnként betévedtek a parókia nyitott kapuján, körbesétálták

a fehérre meszelt kövekkel körberakott virágágyást, az öreg diófát a kerti asztallal, megbámulták a házi gyártmányú fa hintát, ahol sokszor fűrtökben lógtunk,

hisz egész gyereksereg hintázott rajta, máshol nem lévén a faluban játszótér, csak a libaszaros pázsit, sokszor felismertük a hívatlan vendégeket:

– Nézzétek, ez Böske, a Julcsa néni tehene!

– Ez meg Julcsa, a Böske néni tehene – viccelődtünk, míg a marhák bambán méregették a sok gyereket, rázogatták a fülüket és lassan keringtek a kerti körúton, amit a sánta harangozó, Borissza Pista bácsi rendszeresen felsöpört a gallyseprívél, nehogy kiüssön a gaz, ringatózott alattuk degeszre tömött tőgyük, ellentétes irányban lomha testükkel. Ez a furcsa disszonancia, hozzá a kolomp harmadik irányú mozgása mindig lebilincsel, mint a Duna izgalmas vízfelszíne, mikor egy forgónál a gőzhajó hullámai összeütkeznek a szél-korbácsolta víztarajokkal, amitől szabályos hullámszobrok keletkeztek, majd elmúltak, mint egy performance – mert a reggeli és esti csordajárás között még két fontos elfoglaltságunk akadt: minden délelőtt és délután lerohantunk a Dunára integetni a hajóknak és teli torokkal biztattuk őket a partról:

– hajrá Kossuth, hajrá Kossuth, vagy hajrá Táncsics, hajrá Rákóczi – ez a három gőzhajó járt akkoriban, válaszként hatalmasat tülkölt a fehér kémény, kifújta a gőzt, hogy zengett belé a völgy, mintha megköszönné a biztatást, az utasok meg nevetve visszaintegettek a tetőteraszról, ahol limodéjukat kavargatva üldögéltek. Így legalább ezt a három történelmi nagyságot megtanultuk már ovodás korban, a nagyobbak meséltek róluk. Aztán futottunk vissza, el ne mulasszuk a hazatérő csordát.

A hozzánk tévedt tehenek sose találták meg a kijáratot, úgy kellett hajtani őket:

-ne te,ne, hajts ki, hajts – üvöltöttük kórusban, ahogy a tehénpásztortól hallottuk a vezényszavakat – máskor bátyámék a barátokkal ráugráltak a csorda utolsó állataira, disznókra, kecskékre, bárányokra, néha a tehenekre is, versenyeztek, kit visznek messzebb. Szegények rohantak végig a falun a rakoncátlan terhekkal, a csengők, kolompok eszeveszetten hirdették

a hadiállapotot, míg levetették őket valamelyik útszéli árokba, és így megzavarva a beidegződött útvonalat, más portán kötöttek ki, bemenekültek az első nyitott nagykapun, amiből mindig nagy ribillió kerekedett. A gazdák futkoshattak faluszerre jószágaik után, mások meg tanakodtak, kié a tehén, melyik istállóból való, hova hajtsa? Aztán csak kitesékelték a nagykapun, hátha hazatalál.

Nyaranta odajárunk a festőtáborosaimmal, el nem mulasztanánk a csordát, belefestjük őket a tájba, ahogy békésen legelésznek a réten, visszaidézve egy letűnt kort, amikor az emberek még közösségben éltek, bár mára már alig maradt néhány tehén, és a pásztor azóta biciklivel jár a nyomukban.

## Mr. Bean

Hétfő van. Találkozót beszélünk meg egy kedves barátommal a Török Szerájban. Nem késhetek el, ő rendkívül pontos, sőt az a típus, aki inkább előbb érkezik. Mindig elegáns, visszafogott férfiparfüm lengi körül, tengernyi elfoglaltsága mellett mégis szakít egy órát a verseimre. Érzem, fejmosás következik, de olyan diszkrét és empatikus, hogy nem akarja levélre bízni a kritikát, személyesen azonnal leolvashatja arcomról a reakciót, jobban tud balanszírozni a szavakkal, hogy ne hasson bántónak, ami valójában komoly segítség az ilyen öreg kezdőnek, mint én vagyok. Szóval kivételesen pontosnak kell lennem.

Már 11-kor elkezdek készülni. Szép komótosan, átgondolva minden lépést, a legjobb ruhámat készítem ki, ne kelljen kapkodni. Közben eszembe jut, hogy gyorsan kirántom a húst, tegnap vettem, meg ne romoljon. A kés persze nem vág, elő a fenőkövet, megfenem. Vigyázok, nehogy elvágjam a kezem. Sikerül is, egész addig, amíg a krumplit nem kezdem el kockázni. Akkor szalad bele a hüvelykujjamba. Mélyen hasít a húsbba az éles penge, előbb csak vékony rózsaszín csík jelenik meg, mintha gondolkozna, folyjon-e, aztán dönt. Egész délelőtt nem áll el a vérzés. Feltúrom a házat gyorstapaszáért, de sehol semmi. Berohanok a fürdőszobába zuhanyozni, közben a tűzhelyen rotyog az ebéd, fogmosásnál észreveszek néhány vércseppet a lefolyónál. Gyorsan leöblítem, mondom magamnak, de előbb elfelejtettem átállítani a csapot, minden a hajamra, ruhámra zúdul. Ilyen lehet a trópusi esőzés, mikor váratlanul és kiadósan szakad le az ég. Futás a hajszárítóhoz, leselejtezett ipari készülék, illetve csak az emléke, a fej régen elvált a testtől, egy hajszál tartja, memento mori...

A csövön jön ki a meleg levegő, bekapja a hajszálakat, a nedves hajtincsek menekülnek, a cső kígyózik utánuk, átázott a tizedik papírzsepkendő is, miközben az egész család ragtapaszra vadászik. Ha most rögtön nem indulok, biztos a késés, félig nedves hajjal fejest ugrom a csizmámba, húznám föl, nem jön. Cibálom, kezemben marad a fém kocsi... Eszembe villan, hogy tegnap este már annyira lázadozott, hogy a férjem kombinált fogóval szabadított ki a børsatu fogságából, olyan makacsul beragadt, hogy kis híján leszánkáztam a konyhaszékről, jó volt együtt nevetni, már csak ezért is megérte, de most nem olyan mókás a helyzet, eszembe jut a középkori kínzóeszköz, a spanyolcsizma... Nahát a magyar se sokkal kíméletesebb. Nem várthatom meg a barátot, délben ide is telefonált, hogy ugye megyek, persze, ott leszek, vágtam rá könnyedén, miközben csurom vizes hajamat töröltem a törülközőbe, mellettem a lázadó lábbeli sunyin hallgatott, pedig már biztos forralta magában a merénylet részleteit...

Megpróbálom felhúzni az asztalon felejtett kombinált fogóval a cipzárt, jól összevérezem, végre megmozdul, de félúton elakad, sebaj, mégis tart valahogy, lépek egyet, látom, hogy alul szétnyílnak a fogak... Mindegy, költészetről lesz szó, a fej dominál, nem a láb.

Miután kilincset, blúzt, törülközőt összevéreztem, majd a fakanalat, hajszárítót, szóval az egész lakást, otthonunk alkalmi mészárszékké avanszált - közben valami évtizedes rétegződés alól előkerül a ragtapasz, persze géz sehol - legutóbb képet foltoztam vele, annak is már vagy három éve - lányom rátekeri a papírzsebkendőre, nem ragad, hány éve lapulhat a fiók mélyén, mióta átszoktunk a gyorstapaszra, nyomókötés, sok-sok réteg ragasztócsík, végül egy ormótlan barna batyu az eredmény. Legfeljebb zsebrevágom a kezem, ha belefér.

A rizs közben odakozmál, de „nem baj, mi így szeretjük”, ajtó kitar, keresztthuzat indul, úgyis száguldok a megállóba, hosszú sálamat menet közben próbálom nyakamba tekerni, így szoktak látni a szomszédok, mondhatni, hozzátartozik az image-emhez. Átugrálok a pocsolyákat, a gyökerek összetörték az aszfaltot, birtokba vették a járdát, a természet visszahódítja az elfoglalt területeket, mozgásom egy kivénhedt kengurué, menet közben meglesem a tükröződést, a fák koronáját alulnézetben, a házak visszáját, mindig megrendít ez a másik világ, ami valahogy fényesebb, többet

ígérő... Merengésemből a sálam ébreszt, lehúzza rólam egy faág, ez a fák bosszúja, miért avatkozom a belügyeikbe. Miután néhány textilszálat áldozok a természetnek, látom, a busz épp kihúz a megállóból. Nem nézem meg az órát, ne izzítson fel a helyzet. Majd csak egy körül telefonálok, addig rágódom a szavakon, hogy foglaljam össze egy mondatban a mai baki-sorozatot. A tömörítés sose volt erősségem, jobban mennek a prózaversek, mint a tömör gondolati líra.

Várakozás közben egy kis orrfújás. A zsebkendő csupa vér. Átázott a kötés? Nem, csak eleredt az orrom vére. Mi jöhet még? A török étteremben rám támadnak a janicsárok? Elvisznek a szultán háremébe szakácsnőnek? A buszon nem történik semmi, ez gyanús jel. A metrón lopva rám sandít a szemben ülő ápolt hölgy, szétnyílt csizmámra néz, majd a sajátjára, jóleső érzéssel nyugtázza felsőbbrendűségét. Aztán, mintha nem lenne még elég oka az összehasonlításhoz, lesújtó pillantást vet a kabátomra. Ja, tényleg a napokban leszakadt a gombom...

Miközben rohanok az étterem felé, bevillan a kép, ahogy gyerekeim vihogva gurítják utánam a szavakat az ajtóból:  
Sok szerencsét, Mr. Bean!



# PRIBOJSZKY MÁTYÁS

## A KIÁLLÍTÁS

Hudák Pál amilyen jó festő volt, olyan pocsek üzletember. Műtermében plafonig tornyosultak a porosodó képek, akadt ott tájkép, portré, csendélet, megtalálható volt a kubizmustól az absztrakton át a nonfiguratívig minden, épp úgy, mint egy dühében festett cigánylány, amint kiszáradt hegyi patak szélén, csónakban állva hegedül a békésen legelésző szarvasoknak.

Ma akarta utolsó művét megalkotni, s utána örökre letenni az ecsetet. A téma adva volt: *Pesti háztetők* – lévén, hogy a műterem ablakából egyebet se láthatott.

Nekikészülődött: hatalmas, keretbe feszített vásznat tett a festőállványra, a festékek konzerves dobozokban, köcsögökben sorakoztak, ecsetekkel és minden egyébbel, ami kellett.

– Mi volt ez? Földrengés? – kiáltott fel rémulten.

A ház megmozdult, az állvány eldőlt. Hudák megtántorodott, kalimpáló lábaival elkaszálta a festékes edényeket, tartalmuk ráömlött a vászonra és szanaszét folyt.

– Na, ezt dobhatom a fenébe – dühöngött a művész. Fogta magát, és morogva levonult a kis sarki csehóba, ahol szokása szerint jól berúgott.

Késő éjjel keveredett haza. A földön heverő meggyalázott vásznon már száradni kezdett az összekeveredett festék és furcsa, alakatlan színorgiában villódzott. Ettől még inkább méregbe gurult, bevágta a sarokba, festékes oldalával a fal felé, hogy ne is lássa.

Hetek teltek, és Hudák képtelen volt többé ecsetet venni a kezébe. Utcán, aluljárókban árulta potom pénzért a képeit, amíg a rendőrök el nem zavarták. Volt, hogy vettek tőle, ebből úgy-ahogy eltengődött néhány napon át.

Egy délelőtt sunyi képű emberke jelent meg a műteremben.

– Schulek Emil – mondta szűkszavúan. – Érdekelnének a képei. Megnézhetem?

– Tessék – bólintott Hudák felcsillanó reménnyel – Ne zavartassa magát. Várjon, segíték.

Schulek, anélkül, hogy közben egy mukkot ejtett volna, minden darabot apróra végigvizslatott, a tönkretett vásznat is felfedezte. Lecövekelt előtte, hosszasan bámulta, aztán Hudák legnagyobb meglepetésére rábökött:

– Ezt maga csinálta? Mi a címe?

– Semmi, semmi – restelkedett Hudák. – Véletlenül kiborult a festék és... mindegy, felejtse el, nem tartozik a kollekcio közé.

– Nem baj, azért engem érdekel.

– Értse már meg, hogy ez nem festmény, csak elfelejtettem kidobni – magyarázta türelmesen Hudák. – Háztetőket akartam, de... nem sikerült, mert...

– Ragaszkodom hozzá. Vagy ezt, vagy semmit. Most fizetek, készpénzben, adok érte tízezer forintot.

Hudák nem akart hinni a fülének. A látogató nyilván megbolondult. Aztán vállat vont.

– Hát ha ennyire akarja! Vigye! – röhögött. – A magáé.

Schulek a vásznat összetekerte és hóna alá vágva, arcán diadalmas mosollyal, elsietett. Hudák szédülten kóválygott a műteremben, aztán lement megszokott kis csehójába és rossz lelkiismerettől gyötörve, megint leitta magát.

Egy hét múlva csodálkozva fedezte fel saját nevét egy óriás-plakáton, amely különleges kiállítást hirdetett az egyik legelőkelőbb kiállítási teremben, s csak *egyetlen* képről volt szó, *Háztetők* címmel.

– *Rendkívüli művészi szenzáció!* – ígérte a szöveg. Hudák hitetlenkedve dörzsölte a szemét. Nincs itt valami tévedés? Mindenesetre elhatározta, hogy elmegy a rendezvényre.

A kiállításra nyakkendőt kötött, megborotválkozott, ám a kutya se törődött vele. A *Háztetők* elegáns acélkeretben, rafinált megvilágításban tündökölt egy magas állványra helyezve a terem főfala előtt. A megnyitón Schulek beszélt, ékes



szavakkal elemezve a kompozíció és a ragyogó színek bűvös kavalkádjának titokzatos, hátborzongató szépségét. Sejtetni engedte önnön érdemét, miként bukkant a csodálatos remekműre, melynek értéke ma még felbecsülhetetlen, éppen ezért egyelőre nem is eladó, csupán a festészet iránti alázatos rajongása készítette, hogy megossa a felfedezés örömét a nagyrabecsült műértő közönséggel.

– A művész egyébként itt van közöttünk – tette hozzá –, de attól tartok, szerénysége tiltja, hogy megmutassa magát. Mint mondtam, a kép nem eladó, hacsak ő...

Hudák ezt a tömény hülyeséget már nem hallgathatta tovább, előbbre akart furakodni, de látván elhanyagolt öltözékét, félresodorták.

Schulek mellett valaki felpattant egy székre és azt harsogta:

– Hölgyeim és uraim, rendezzünk egy próba-árverést! Hátha sikerül jobb belátásra bírjunk a Mestert. Felajánlok a *Háztetők*-ért mondjuk... 150 ezer forintot.

– Kétszázezer! Háromszázezer!... – a számok úgy röpködtek a levegőben, hogy Hudák képtelen volt követni. S amikor elhangzott az 550 ezres szám, s ott megállt a licitálás, Schulek megtört és hagyta magát rábeszélni, hogy a *Háztetők* mégiscsak eladó, mint minden más a világon.

A fölzaklatott tömeg lassan elszivárgott. Schulek odalépett a magába roskadt Hudák Pálhoz és vigyorogva mondta.

– Na, mit szól, művészkém? Látja, így kell üzletet csinálni. Minden képét megveszem, a régieket is, de van egy kikötésem: azokat is átfesti ugyanilyenre. Majd én nevet szerzek magának.

Hudák arca lángolt a haragtól

– Maga kókler, közönséges szélhámos! Ez nem művészet, hanem csalás. Ha valaki rájön...

– Ugyan már! És akkor mi van? Mutasson nekem olyan kritikust, aki ki meri mondani, hogy a *Háztetők* nem modern, hanem tényleg rossz.

– Nem fejez ki az égvilágon semmit... – motyogta Hudák.

– Kit érdekel az? Tudja, mi számít? Drága legyen és furcsa. A többit bízzuk a sznobokra. Náluk van a pénz!

– A művészi lelkiismeretem tiltakozik...

– Hja, barátom, annak nem tudom az árát. Elavult, ósdi fogalmakkal én nem kereskedem.

# *HÖRÖMPŐ GERGELY*

## **Tűz és víz**

Csipkerózsika álmát alussza  
az ezredévi nyüzsgő, hangos sereg,  
ma is, mint Noé idejében  
esznek, dolgoznak, házasodnak az emberek.

Nem jön többé özönvíz. Tűz lesz.  
Elégnek mind, hatalmak, világok.  
Majd helyretételt, üdvösséget kapnak,  
kiknek a szívük Isten által áldott.

Teljes mélységét, magasságát  
a teremtésnek megértjük ott,  
és fölmelegszik dermedt szívünk,  
mi bűn miatt itt megfagyott.



# *ELBERT ANITA*

## **Perzselt pázsit**

Az ég sarkára pontot tett  
A Nap, s áldásos sugaraival  
Megalkotta a vakfoltot. Egy  
Fekete ecsettel árnyékot  
Rajzolt a tárgyaknak, s  
Az élőlényeknek, hogy csak  
Kevesen láthassák a dolgok  
Szellemi lélekvándorlását.  
Fényt szántani jött hozzánk  
A Nap, s bekopogtatott  
A szívünkbe, de mi nem  
Nytottunk ajtót, s hangosan  
Káráltuk: „sohamár!”.  
Miközben az eső lába lógott,  
Húlt az aszpikos gyümölcs,  
S a lélek majd megrezzent,  
Sejtető szemrebbenéseket  
Téve tudta, közel a vég,  
Mégsem rezzent meg benne  
A félelem, büszkén vállalta,  
Ő a természet tövises katonája.  
A pázsit, akár a tenger, áramlott,  
S a szellőjárásban megfiatalodtak  
Szálai, melyek az égig értek,  
Akár a paszuly. Ám holnap  
Lángban fog állni a világ, s  
Egyetlen jele, a perzselt  
Pázsitnyom marad, ideleenn.

Székesfehérvár, 2011. július 16.





*BEMUTATJUK*

**Egyházy Gábor, keramikus**



**Egyházy Gábor pályája finoman szólva is rendhagyó, Budapesten született 1961-ben, aztán az Eötvös József Gimnázium fizika tagozatát disszidálás követte, mivel nem mehetett egyetemre, s kilátása sem nagyon adódott semmire itthon. Az úvilágban volt szakács, étteremtulajdonos, takarító, értékesítő, menedzser, végül keramikus. Ma Honton él, itt rendezte be műhelyét is.**

- *Miért nem mehetett egyetemre?*

- Fizika tagozatra jártam, s mikor be szerettem volna adni a jelentkezésemet, kiderült, hogy nem javasol a gimnázium. Nem volt épp kifogástalan a magaviseletem, történt egy-két balhé, és belejátszott az is, hogy el-elmondtam a véleményem a diktatúráról. Akkoriban már járogattam az egyetemi klubokba, s ott láttam, hallottam ezt-azt. Bennem volt a lázadás, ellenállás kamaszindulata, úgyhogy sikerült kivívnom a tanárain ellenszenvét.

- *Mihez kezdett az érettségijével?*

- Baráti kapcsolatok révén a MAFILM-hez kerültem világosítónak.

- *Nem varázsolta el a film világa?*

- Nem. Egyfelől korábról már ismertem a filmezést, apu unokatestvére volt Bálint Ágnes, s játszottam a *Gabi és Dorka* című mesesorozatban. Már gyerekként éreztem, hogy nem akarok szerepelni, nem nekem való színészkedni. Másfelől a világosítás segédmunka, nem valami nagy karrier.

- *Hogy jött a disszidálás ötlete.*

- Egy érettségivel a zsebemben a nyolcvanas évek elejét fojtogatónak éreztem, fullasztónak a légkört, s persze kilátástalannak. Nyilvánvaló volt, hogy sem anyagilag, sem szellemi igényeimet nézve nincs mozgásterem, zárt ez a világ, ráadásul remény sem látszott arra, hogy megváltozik a diktatúra. Másrészt úgy tizennégy éves korom óta dédelgettem az utazás gondolatát, éreztem, hogy el kell mennem.

- *Merrefelé élt az Államokban?*

- Rengeteg helyen, a keleti és a nyugati parton is. Először Philadelphiában laktam, ott voltak rokonaink. Vállaltam mindenféle munkát, mosogattam, takarítottam, taxiztam, később szakács lettem, ott kezdtem, ahol minden bevándorló.

- *Elvégezte a Szakácsiskolát?*

- Nem, ott nem így működnek a dolgok. Konyhára kerültem, először csak kisegítőnek, aztán egyre több és nehezebb feladatot bíztak rám, végül úgy két év elteltével én lettem a szakács. Volt egy ideig saját éttermem is, de dolgoztam kenyérgyárban kiszállítóként, aztán itt menedzserként egy nagyobb területet kaptam, s ennek a munkának a tapasztalatait aztán már jól tudtam kamatoztatni: nagykereskedelmi értékesítő lettem. Mindeközben bejártam az Államokat Floridától Kaliforniáig.

- *Hogyan lett keramikus?*

- Régi vágyam volt, még gyerekkoromban egy családi barátnál ismerkedtem meg az agyaggal, s ezt az élményt elraktároztam magamban. Aztán mikor elegendem lett a sok üzleti életből, nagyjából '98 környékén, beiratkoztam egy keramikus iskolába. Emellett annyi időm maradt, hogy négy-hat órában vállaljak munkát, amiből fönntarthatom magam. Hamar kiderült, hogy jól döntöttem, jó választás volt, nekem való az agyag. Két év elteltével aztán tanársegéd lettem az iskolában, s innentől már könnyebbé vált az életem is.

- *Komoly egzisztenciát hagyott ott a bizonytalanságért. A család ezt hogyan viselte?*

- Nem lett családom. Tizenöt évig voltam házas, de nem született gyermekem.

- *S aztán miért jött haza?*

- Két okból. Egyrészt megszűnt Amerika kihívása, valamiként kiüresedett az ottlétem, amiben nagy szerepe volt a művészetnek. Amíg csak dolgoztam, az életfeltételeimet teremtettem meg, előrébb léptem a karrieremben, addig ezek a kisebb célok lekötöttek. De művészként már céltalanná vált az ottani élet. A művészet ad, de én ott kinek, minek adtam volna? Valahogy úgy éreztem, hogy alkotóként nem oda tartozom, és nem az Államoknak tartozom. Másrészt, mikor először hazajöttem 2000-ben, megmozdult bennem valami. Összehasonlíthatatlanul megváltozott itthon minden. És találkoztam egy régi iskolatársammal, akivel jóban voltunk a disszidálásom előtt. Zsuzsával együtt élünk azóta is. Úgyhogy 2002-ben végleg visszaköltöztem.

- *De még nem Hontra.*

- Nem, először Pestre. Aztán beutaztuk az országot, és nagyon megszerettük Nógrádot, a Börzsönyt, az Ipolyt, ezt a házat. Imádjuk. Ma már nagyon nehéz fölmennünk Pestre.

- *Milyen lehetőségei vannak itthon keramikusként? Kivált egy ilyen csöndes kis faluban.*
- Dolgozni ennél a világnál nekem nincsen ideálisabb, persze csak az alkotásból megélni nem lehet, legföljebb ha a fővárosban befutottál, s galériákban el tudod helyezni a dolgaidat. Úgyhogy az eladás mellett tanítom a mesterséget Pesten heti két alkalommal, sikerrel szervezek táborokat nyaranta Drégelypalánkon, idén már két turnusban jöttek érdeklődők, és járom a térség, az ország rendezvényeit, s persze tárlatokon is részt veszek. Sajnos a marketing részével nem törődök eléggé, nem szívelem, pedig szakmám volt.
- *Úgy tűnik, ez a tevékenység nem fog kiüresedni a számára.*
- Már csak természeténél fogva sem, az alkotás folyamatos kihívás, élmény, tapasztalat. És sokkal nagyobb, gazdagabb tapasztalat is, mint elköltözni ötezer kilométerrel arrébb. Ha ezer évig élnék, akkor is lenne dolgom az agyaggal.

Demus Gábor

A cikk eredetiben megjelent a <http://www.palocok.com/Egyh%C3%A1zi%20G%C3%A1bor,%20keramikus> címen Demus Gábor, Egyházy Gábort ábrázoló képeivel. Ezen cikkünk másodközlés. A Szerk.





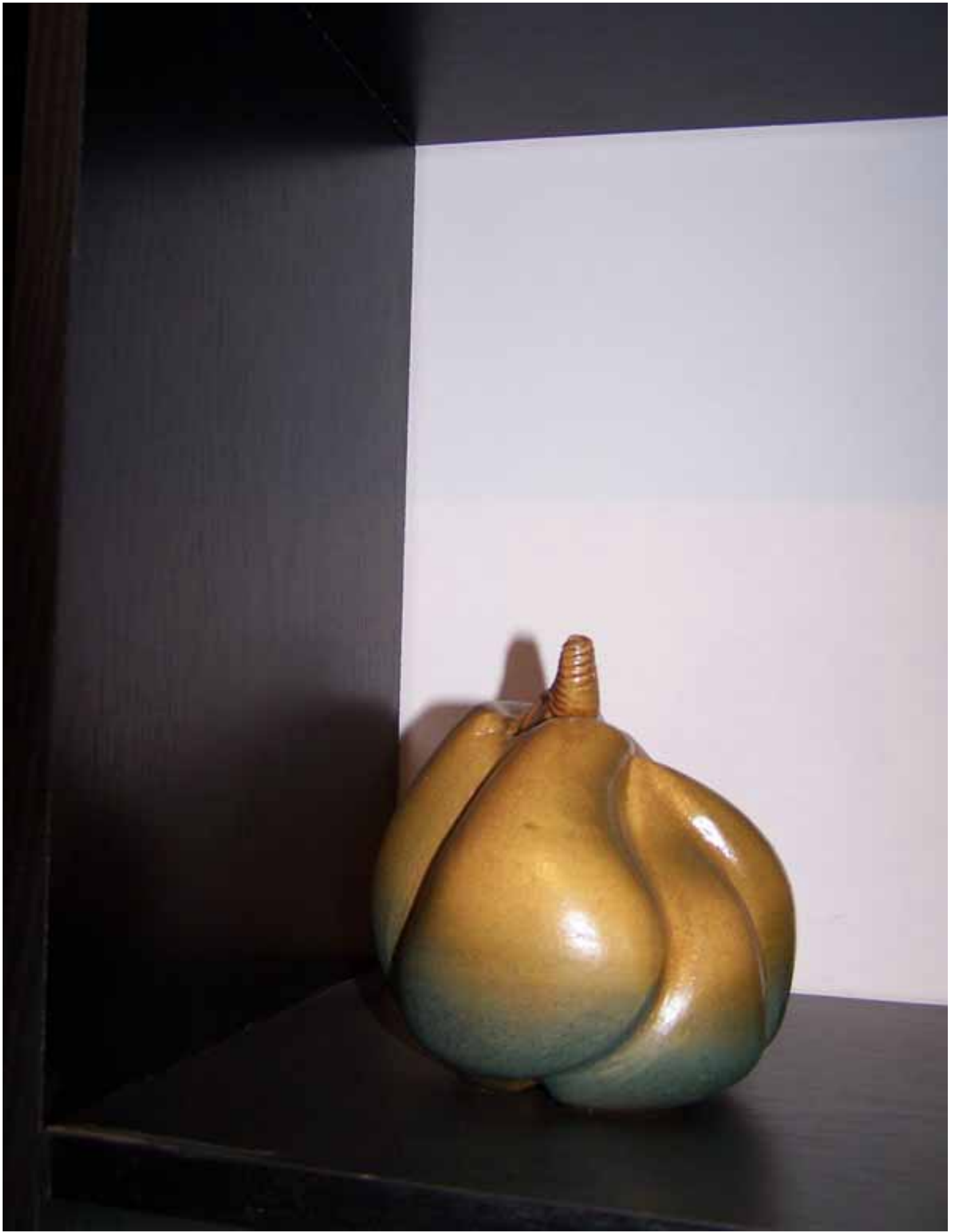
















# KÖNYVAJÁNLÓ



„Az ember gyűjtőszennvedélye határtalan. Sokan tárgyi, mások szellemi értékeket gyűjtenek, én az utóbbiak közé tartozom” - írja az ipolybalogi Lőrincz Aranka Sarolta a 20. század történelmét az egyszerű falusi ember szemszögéből bemutató kéziratának előszavában. S valóban, a szerző a régióban már ismert mint hagyományörző és -ápoló, hisz 2009-ben jelent meg Adventtől adventig c. könyve, amelyben szülőfaluja, Ipolybalog régi szokásait, hagyományait gyűjtötte össze. S most az ún. oral history (azaz elbeszélte történelem) művelőjeként mutatkozik be. A történelemkutatás ezen módszere az utóbbi időben újra előtérbe került, megnőtt az érdeklődés a tömegek története, a mikrotörténet iránt.

Lőrincz Aranka Sarolta több száz oldalas kéziratában ipolybalogi, valamint környékbeli (inámi, ipolyinéki, ipolyhidvégi, nagycsalomjai, kóvári stb.) adatközlők mondják el személyes élményeiket a 20. század átélte történelmi eseményeivel kapcsolatban, főként a 2. világháború éveire irányítva a figyelmet. A háborúban katonaként harcoló férfiak elbeszélései mellett megtalálhatók az itthon maradt feleségek, anyák és lányok történetei is, más-más szemszögéből megvilágítva az eseményeket. Szívszorító történetek bontakoznak ki a Don-kanyarban harcoló katonák visszaemlékezései nyomán, vagy a birkenau koncentrációs tábor megjárta elbeszélő szavaiból. A könyv nemcsak a szűk régió olvasói számára lehet fontos és tanulságos, de a történetek mozaikjai adalékkul szolgálhatnak az egyetemes történelem megértéséhez is.

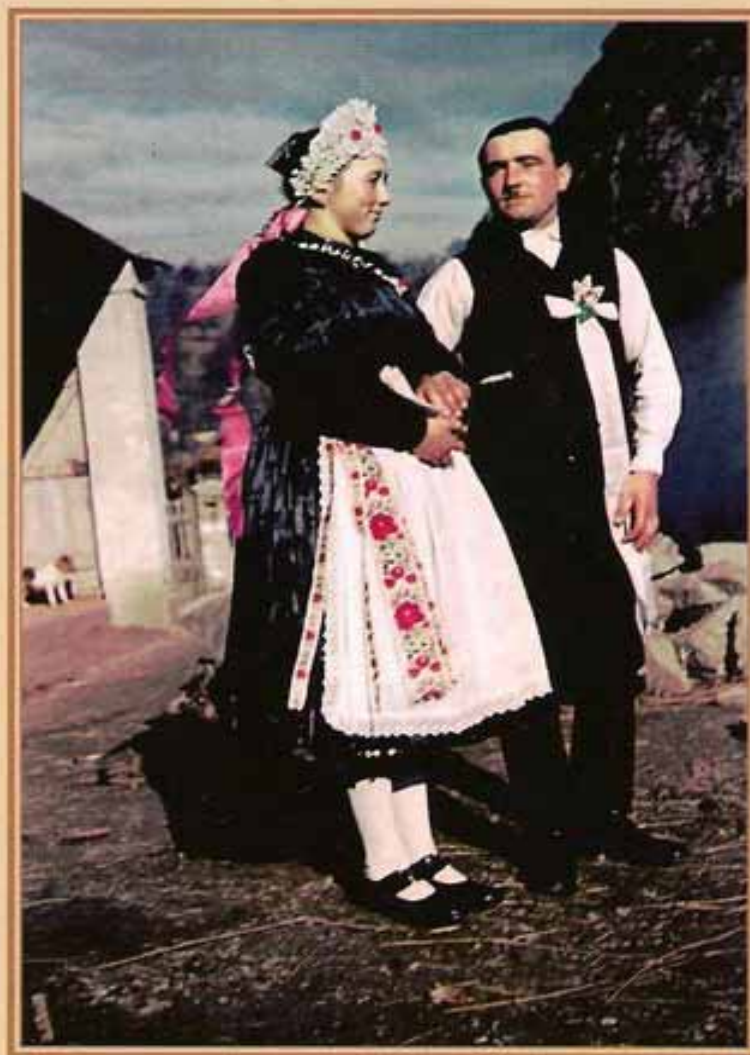
Doc, Németh Zoltán PhD. egyetemi tanár

Ára: **12 Eur** Megrendelhető: A szerzőnél a +421-949 848 876-as telefonszámon; vagy: [info@kersek.sk](mailto:info@kersek.sk)



Népi kéziratok könyvek Diósjenőről I.

# Vőfélykönyv



Végh József  
2010.



Végh József Diósjenőn gyűjtötte fel a lakodalmakat vidámító, s a menetét irányító vőfélyverseket. Legtöbbjük azonban az ország bármely területén felbukkanhat, hiszen természetesen a diósjenői vőfélykönyvek is a 18. század végétől nyomtatásban, ponyván is megjelent vőfélykönyvek utódai. Fő vonulata megfelelnek az onnan átvett versezeteknek. A vőfély dolga azonban az is, hogy a vőfélyverseket mindig az adott alkalomra igazítsa. Ez jelent változatosságot. A jól sikerült új rímpárok, a tréfás versezetek belekerülnek aztán a kéziratos vőfélykönyvekbe, hogy aztán helyi hagyományként éljenek tovább.

ISBN 978 963 9742 49 9



9 789639 742499



Csáky Károly kalendáriumi szokásokkal kapcsolatos kutatásainak eredménye a jelen kötet: a nyári és az őszi ünnepek szokásairól, hiedelméről szól. Az e témakörből 2005-ben megjelent első kötet – *Katalin-naptól Gergely-napig* – a téli, a 2006-ban kiadott második kötet – *Sándor-naptól úrnapiig* – pedig a tavaszi ünnepek szokásait és hiedelmét mutatta be. Így most ezzel a kötettel teljessé vált a szerzőnek az esztendő hagyományait bemutató monográfiasorozata.

Szeretettel ajánlom a magyar hagyományos népi kultúra, a népi vallásosság iránt érdeklődő olvasók figyelmébe Csáky Károly nyári és őszi kalendáriumát, mely az előző két kötettel együtt érdekes, tudásigó olvasmány a szakemberek és a nagyközönség számára egyaránt.

*Dr. Tátrai Zsuzsanna,  
az MTA Néprajzi Intézetének  
tudományos főmunkatársa*

Csáky Károly

# Szent Ivántól Erzsébet-napig



ISBN 978-90-8062-380-7



Lilium Aurum

Csáky Károly tanulói tevékenysége mellett évtizedek óta rendszeres helytörténelmi-néprajzi kutatómunkát végez. 1973-tól több száz adatközlővel gyűjtött, leírt- és adatközlőben közzétett, az irándalmi forrásmunkák gazdag anyagát tekintve át. Főleg a Kárpát- és Alsó-Tisza menti települések hiedelméről, gazdag folklorikus anyagát. Ennek eredményei azok a költői néprajzi művek (*Haláltánc a mar hírtől*, *Pogányok vettről, Jaranokai kőzetek*, *Jaj, paritum, jaj, paritum*), *„Nem hull meg csak a fák”*, *Néprajzi-himnuszok a székely- és székely-településekről*, *„Ó, szép piros hajnal”*, *Sándor-naptól úrnapiig*, melyek szakmai területeken is nagy elismerést arattak. Szövegait terjedő hiedelműmonográfiája – *A Kárpát-Tisza menti falvak népi hiedelméről* –, mellyel Ph.D.-dokotort is szerzett, szintén ennek a nagyívű kutatás- és gyűjtőmunkájának az eredménye. A kutatás ezek után nem véletlenül választotta a Magyar Néprajzi Társaság külföldi tiszteleti tagjává s az MTA háttérrel teli köztestületi tagjává.

A szerző mindig is foglalkozott a nagy előzők Példaképeivel, ezért kutatásai, de érdeklődésük a néprajzi műveltség, elsősorban az egyes gyűjtőmunkák sora. Bejárta Sándor Fabian, István Béla, György István és Munga János hiedelműmonográfiái gyűjtőjait, számba vette a folklorikus kutatások eredményeit az irodalomban s a néprajzi műveltség területén. A kötet forrásaitól, anyagaitól tartalmaz gazdag képművelésű, látványos-ajánlatot, irándalmi forrásokkal, de vizsgálhatjuk a szakmának irándalmi s a határon kívül is. Egyenként az adott települések számára is nélkülözhetetlen forrásmunka lehet az európai uniós helyközösségben.

ISBN 978-90-8062-337-1



270,- Sk 11€

Csáky Károly

# Néprajzkutatások, kutatók és gyűjtemények Hontban

Lilium Aurum





Csáky Károly  
**A nagyvilág  
pitvarai**

*Egy felvidéki helytörténész és etnográfus vallomásai, tanulmányai, jegyzetei*



Csáky Károly  
**A nagyvilág  
pitvarai**

*Egy felvidéki helytörténész és etnográfus vallomásai, tanulmányai, jegyzetei*

Csáky Károly, a szlovákiai magyar néprajz, helytörténet, szociográfia fáradszaktalan művelője, a kitűnő pedagógus és költő ez év október 24-én betölti életének hatvanadik esztendejét. Jelen műve, tanulmányainak, szülőföld-vallomásainak, esszéinek e breviárium jellegű válogatása ebből az alkalomból jelenik meg.

A könyvnek a szerző által írt előszavából idézünk:

*„Közül negyven éve járom a falvakat, gyűjtöm a magyar szellemi néprajz emlékeit. Helytörténészként kutatom múltunkat és jelenünket, irodalmi és történelmi emlékeinket, s publikálom kutatásaim eredményeit...”*

*„Tanári munkámon kívül fiatal korom óta a közéletben is jelen voltam. Vezettem művelődési klubot, szerveztem múzeumot, alapítottam iskolát; rendeztem irodalmi színpadi összejövéseket, író-olvasó találkozókat...”*

*„Hatvanadik életéveim küszöbén gnyjít mondhatok csupán: munkálkodásomat mindig a szülőföldhöz való hűség, az anyanyelv iránti szeretet, szellemi termékeink iránti ragaszkodásom hatotta át. Ugyanakkor nyitott voltam a világ egyéb dolgai, értékei, más népek kultúrája iránt is; csodáltam más tájakat, Isten alkotásának megannyi gyönyörűségét.”*

*„Itt közzétett írásaim szerény keresztnetszetét adják mindannak, amihez életemben hozzáfogtam, amit elvégeztem. Elsősorban vallani akarok általuk a magam, a nagyvilág és kicsi tájainak kapcsolatáról, emberekről, szakásokról, hagyományokról, szellemi értékekről, a nagyvilágba vezető pitvarokról, szellemi és szakrális terekről.”*



ISBN 978-80-7089-493-4



Madách-Posonium

Három történelmi vármegye – Nógrád, Hont, Esztergom – tizenegy települését járjuk be újabb barangolásunk során úgy, hogy elsősorban most is a szakrális emlékeket keressük fel. Jól látható templomainkat vagy épp az elrejtett templomromokat; becsben tartott kápolnáinkat vagy a már figyelmen kívül került romos kicsiny szakrális tereit hitünknek. Megállunk a központi temetőkeresztelnél, a forgalmas helyen emelt feszületeknél, s elzarándokolunk a régi tanyáknál, pusztáknál állított fakeresztekhez is. Egy-egy percre idős szakítunk, s fejet hajtunk a képes fáknál, a képoszlopoknál s természetesen a szentek szabadtéri szobrainál is. De elmegyünk a csodakutakhoz, az évszázadok óta ismert forrásokhoz, akárcsak az itt élő palócság kedvelt kegykápolnáihoz, bicsújáró helyeihez.

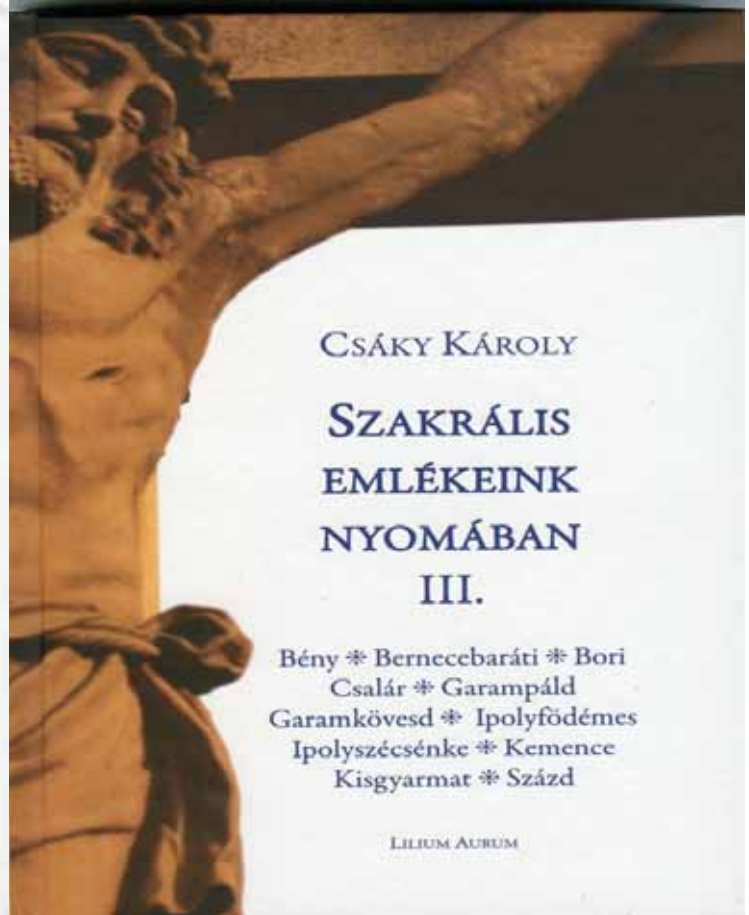
Reméljük, a szakrális emlékeinket bemutató harmadik kötet is jó szolgálatot tesz a régió lakosainak s mindazoknak, akiknek fontos a hitük, kíváncsiak az egyháztörténetre, templomaink értékeire, a szabadtéri emlékek állapotára. Mert a mi kincseink ezek, az elődeink által emelt vagy állított tárgyi megvalósulásai a hitnek. Állnak, hogy emlékeztessenek és figyelmeztessenek. Őrei ők egy településnek, egy tájnak, melyek őszekörik, jó útra terelik a ma emberét, hogy ismerve a századok hátramaradt örökségét, biztosabban araszolghasson e hosszabb vagy rövidebb földi pályán.

7 EUR

ISBN 978-80-8062-422-4



9788080624224



CSÁKY KÁROLY  
**SZAKRÁLIS  
EMLEKEINK  
NYOMÁBAN  
III.**

Bény \* Bernecebaráti \* Bori  
Csalár \* Garampáld  
Garamkövesd \* Ipolyfödemes  
Ipolyszécsénke \* Kémence  
Kisgyarmat \* Szász

LILIUM AURUM



Minden tárgy népi kultúránk egy-egy darabja, melynek hajdan megvolt a maga funkciója s a maga szellemi háttere is. A tárgyak s azok tulajdonosi egykor szorosabb kötelekben éltek, mint manapság. A tárgy nagyon sokszor nemcsak élettelen eszközként vagy praktikus alkotásként szolgált, hanem abba képletesen lélek is lehelődött. Alkotója s használója által egyaránt. Összefortak az emberléttel, rajtuk szimbólumok jeleztek érzelmeket, gondolatokat; vallottak szépekről, fantáziáról, ügyességről és tehetségről egyaránt. Altaluk s ama bázak által, melyekben elhelyezzük őket, múltunkat hozhatjuk közelebb. Egyik formája ez az örökkévalóságnak, legalábbis földi létünk tökéletesebb kiteljesedésének, ősünk megidézésének. S ha el is múlt az az idő, amikor ezeknek az eszközöknek megvolt a tulajdonképpeni funkciójuk, mai jelenlétük, összegyűjtésük csak hasznunkra válhat. Az élő tájházak és kézművesházak, ahol az említett eszközök velünk együtt jelen vannak, emberi mivoltunkat tehetik teljesebbé. Vigyázzunk hát kincseinkre!

7 Eur

ISBN 978-80-8062-423-1



9 788080 624231

CSÁKY KÁROLY

## Falumúzeumok, tájházak, néprajzi gyűjtemények az Ipoly és a Garam mentén I.



Csáky Károly

A komáromi KT Könyv- és Lapkiadó 2005-ben MUNKÁSSÁGOM REPERTÓRIUMA címmel új sorozatot indít. Mindenekelőtt azok a szerzők mutatkoznak be a saját maguk által összeállított bibliográfiákkal, akik a kiadóval munkatársi kapcsolatba kerülnek. Elsőként Csáky Károly (1950), a jól ismert felvidéki helytörténész, néprajzkutató, tanár és költő teszi közzé az eddigi életműjének munkásságát összefoglaló repertóriumát, amely több mint ezerháromszáz tételt tartalmaz. A

kötetben a szerző szakszerűen rendszerezte eddigi írásait: önálló köteteit, az azokról szóló recenziókat; antológiákban, évkönyvekben megjelent műveit; verseit, tanulmányait; folyóiratbeli közléseit; költeményeit, néprajzi, honismereti, irodalmi, pedagógia dolgozatait, közéleti cikkeit stb. A bibliográfia része a név-, a helynév- és a tárgymutató, valamint a szerző munkásságával foglalkozó írások repertórium. A kötet jól eligazíthat egy gazdag életmű termékeiben, segítheti a további kutatást és tájékozódást. A szerző 55. évében kiadott könyvet egyaránt ajánljuk a barátok és a kutatók, a könyvtárak, a levéltárak, a múzeumok és az oktatási intézmények figyelmébe.

Szénássy Árpád

Csáky Károly

## Munkásságom repertórium

1965–2005



KT KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ  
2005  
RÉVHOMÁROM



*Csáky Károly*

# *Vigasztaló*

*Lilium Aurum*





„Irodalmi munkásságomat versíróként kezdtem az 1970-es évek elején... Szűkebb közösségem sorsát, problémáit közelről ismerem: keserveit naponta megszenvedtem magam is. Verseim elsősorban ebből az élményforrásból születnek.”

*Csáky Károly*

A fenti Hitvallás-töredék „szelleme és eszmeisége tükröződik a kötet verseiben, egy erős közösségi érzületű, a kisebbségi gondok és problémák iránti fokozott érzékenységű lírikus reflexiói öltenek változatos versformát... Csáky a szó legnemesebb értelmében elkötelezettje nemzetiségi és emberi sorsának. Lírai életműve nem terjedelmes, de sajátos színét képezi költészetünknek.”

*Szeberényi Zoltán*

149,- SK      4 €

ISBN 80-8062-266-3



9 788080 622664

# BESZÁMOLÓ

## Szabolcsi Író tábor – Tokaj, 2011. augusztus 1-8.

Csak a véletlennek és Kecskés Anikó, Budapesten élő költőnek köszönhető, hogy hosszú évek után ismét eljutottam a Szabolcsi Író táborba. Ő hívott magával, legyen az útitársa, kísérője. A hosszú és kalandos vonatkozás, buszozás ideje alatt bensőséges beszélgetés alakult ki közöttünk, hiába cipeltem hát a könyvespolcáról kölcsönkért kötetet. De nem bántam! Olyan volt ez a beszélgetés egyrészt, mint anya és lánya között, másrészt barátnők alkotótársi eszmecsereje alakult ki közöttünk, míg megérkeztünk a festői szépségű kisvárosba, Tokajba.

A táborvezető Madár János költő piros autója helyi taxiként szolgált az éppen elutazó vagy megérkező vendégeknek. Bennünket is így szállított a Tisza árterületén a rakamazi üdülőparton álló táborba. Írók, költők sokasága fogadott minket az ország egész területéről. Sokan ismerősként köszöntöttek, volt, akit évek óta nem láttam. Ott volt az erdélyi származású, karizmatikus egyéniségű Hadnagy József Debrecenből, a mozgáskorlátozott Bodnár László Sátoraljaújhelyből. Hanáczek Zsuzsanna és Erzsébet, a költő testvérpár Bátonyterenyéről, Bihari Tamás, Sárközy Vendel Gergely és még sokan mások. Többen ugyan már elutaztak a tábor hatodik napjáig, amikor mi érkeztünk, de ott volt még a két idei Váci Mihály díjas költő, Sebők János nyugalmazott középiskolai tanár és Papp András nyugalmazott művelődésügyi igazgató.

A napi bemutatkozások, felolvasások, programok, beszélgetések folyamatos műhelymunkát jelentenek a résztvevők számára, egyúttal információcserét az újabb publikációk, megjelent antológiák, önálló kötetek tekintetében. Általában ilyenkor kerül sor az Arcok és énekek című antológia bemutatására, amely a Madár János vezette RÍM Kiadó gondozásában jelenik meg évek óta. Az idén azonban a gazdasági nehézségek következtében az antológia megjelenése késik, így a bemutatása is elmaradt.

A Szabolcsi Író tábor 33 éve alatt számtalan látogatója volt, sokan visszatérő hűséges lakói a tábornak, s mindig vannak új vendégek is. Aznap estére is egy új tagot vártunk. Hamarosan meg is érkezett Pintér László doktor úr, aki – túl a hatvanon – tele vitalitással, életszeretettel és humorral, igazán kellemes tagja lett társaságunknak. Másnap folytatódott a program, és a frissen érkezett vendégek – közöttük mi is – lehetőséget kaptunk a bemutatkozásra, felolvasásra. Költőként, újságíróként kettős szerepben jelentem meg a hallgatóság előtt. Egyrészt, mint a pásztói Athéné Alkotó Kör volt titkára, másrészt, mint a szigethalmi AMME, azaz az Alkotók, Művészek és Művészetpártolók Egyesületének a titkára. Nem csak mindkét egyesület tagságát képviseltem személyemben, hanem egyúttal a Mátra alji illetve a Csepel-szigeti alkotók, írók és költők üdvözlését is hoztam. Verseimet, írásaimat felolvasva lettem központja a kiterjedt szakmai beszélgetésnek.

Az ilyesfajta szakmai találkozók, konferenciák, táborok – mint ez a Szabolcsi Író tábor is Tokajban – évről évre lehetőséget adnak az alkotóknak új ismeretségek, barátságok kialakítására, szakmai műhelymunkára, írói-költői eszmecsere. Fontos feladata és célja is egyben az ismertség, az elismertség fokozása és az információáramlás elősegítése az irodalom művelői között széles hazában. Gyakori a résztvevők közötti kötetcsere, dedikálás. Pintér doktor éppen a tábor ideje alatt kapta kézhez kiadója vezetőjétől, Madár Jánostól új, első önálló verseskötetét, amelyből gavalléros gesztussal minden táborlakónak adott egy dedikált példányt. Még egy vendéget vártunk. Kora este érkezett meg Kömörőről Aradi Balogh Attila, ez a félig jogász, félig tanár, de leginkább filozofikus lelkialkatú költő, újságíró. Régi ismerősként köszöntött és első közös utunk Tokaj pincéibe vezetett, ahonnan kiváló borokkal felfegyverkezve érkeztünk a táborba az esti előadáshoz, beszélgetéshez. Versrontó versmondó technikák című előadása igazán érdekfeszítő és elgondolkodtató volt.

Közben hatalmas vihar csapott le a tájra. Mire csendesedett, már kezdett sötétedni, akkor ültünk be Pintér doktor autójába, mivel felajánlotta, hogy hazáig fuvaroz bennünket. Jóformán végignótáztuk az utat hazafelé, s csak akkor hagytuk abba, amikor eljött a kényszerű búcsú ideje. A 33. Szabolcsi Író tábor Madár János szervezése és vezetése alatt ismét elérte célját. Számomra azt jelentette, hogy olyan emberekkel ismerkedhettem meg, akiket közös érdeklődés, az irodalom művelése, a magyar nyelv szeretete tart össze. A műhelymunkák segítséget adtak a továbbiakhoz, a baráti beszélgetések feltöltötték energiával. A tábor zárása után két nappal kezdődött az Írószövetség Tokaji Író tábor, ahol Madár János – mint írószövetségi tag – is részt vett, vitte üdvözlőnként a pályatársaknak, amit szeretettel küldtünk a 33. Szabolcsi Író táborból mi, az irodalom közgazdái.





# PÁLYÁZATOK

## Pályázat - Jókai-díj 2012

A Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület (Rév-Komárom, Szlovákia) és a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Jókai Emlékbizottsága (Budapest, Magyarország) pályázatot hirdet :

1. Pályázat címe: Jókai – díj 2012
2. A pályamunkák beérkezési határideje: 2011. október 31.
3. **A pályázatról:**

a) Az irodalmi pályázat 2011. évi témája: **Jókai hírlapjai**

b) Pályázni nyomtatásban meg nem jelent szépirodalmi írással – prózával, vagy tanulmánnyal lehet, melynek terjedelme nem haladhatja meg a 25 db A4-es oldalt, de legalább 10 oldalas, 12-es betűmérettel és másfeles sortávolság használatával, amelynek közlési jogával a szerző rendelkezik.

c) A pályázat jeligés. A pályaműhöz külön, zárt borítékban csatolandó szerzőjének neve, lakcíme, e-mail címe, telefonelérhetősége, s nyilatkozata arról, hogy a pályamű nyomtatásban még nem jelent meg. Ezen a borítékon kérjük feltüntetni a pályázó jeligéjét. A külső borítékra kérjük ráírni: „Jókai – díj, pályázat”

d) A pályázatokat egy nyomtatott példányban, minden oldalán jeligével ellátva és digitális formában ( WORD) CD-n kell benyújtani az alábbiakban megadott címre.

e) Egy szerző csak egy művel vehet részt a pályázaton. A pályázati kiírásnak nem megfelelő pályázatok értékelésre nem kerülnek.

f) A döntés és értékelés: A legmagasabb értékelést kapott művek közül az alapítók által felkért nemzetközi bírálóbizottság legkésőbb 2012. január 22-ig hozza meg döntését.

g) A Jókai-díj tárgyasult formája Jókai Mór kezének márványlapon elhelyezett festett gipszmásolata.

h) Az elismerés 2012 februárjában, Jókai Mór születésnapja alkalmából Rév-Komáromban kerül átadásra.

i) A bírálóbizottság véleményét figyelembe véve a díjazott, legszínvonalasabbnak ítélt írásokból évkönyv kiadására is sor kerülhet. A díjnyertes és minősített oklevelet elért pályázók írásainak első felhasználási joga az alapítókati illeti, amely a Jókai díj 2012 antológiában való megjelentetést tartalmazza.

j) A nem díjazott szövegeket az alapítók nem őrzik meg, s nem küldik vissza.

k) A Jókai-díjat elnyert pályázó három éven belül nem nyerheti el újból a díjat, írása megjelenhet az évkönyvben.

Levél cím: Jókaiho všeobecnozdélavacie a múzejné zdruenie - Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület, Valchovnícka 2 (Csapó u. 2), 945 01 Komárno, Szlovákia, illetve Falvak Kultúrájáért Alapítvány 1134 Budapest, Gidófalvy út 29., Magyarország





## **A rétsági Spangár András Irodalmi Kör pályázatot hirdet a vers és prózaírók részére.**

A pályázaton korhatár és a témakör megkötése nélkül, minden alkotó részt vehet. Kizárólag máshol meg nem jelent írásművekkel lehet pályázni! Az írásokat digitálisan is kérjük mellékelni. A pályázatok terjedelme nem haladhatja meg az öt gépelt oldalt. (Word, Times New Roman, 1,5 sortáv.) A jeligés pályázatok mellé, zárt borítékban kérjük mellékelni a jelige feloldását. Egy jeligéhez maximum három írásmű tartozhat.

**Az írásművek leadási határideje:**

**2012. január 15.**

**Cím: Spangár András Irodalmi Kör - Városi Művelődési Központ  
és Könyvtár**

**2651 Rétság, Rákóczi út 26., Pf.: 24.**

A legjobbnak ítélt alkotás elnyeri a díszes kivitelű Spangár András emléklakettet és a hozzá járó oklevelet. Az arra érdemes írásokat megjelentetni tervezzük a Kör 2012. évi antológiájában és a Kör honlapján is.

# Nagy pannon mesekönyv

A Pannon Lapok Társasága arra buzdítja olvasóit, hogy küldjék be legkedvesebb saját meséjüket és a legjobbakat megjelentetik 2011 karácsonyán a Nagy pannon mesekönyvben.

Csak saját meséket várnak; olyat, amely egyedi, máshol még nem jelent meg. Hogy modern vagy klasszikus, a hagyományokra vagy mai világunkra épülő mese, mindegy. Sőt, ha valaki úgy érzi, akár versben is megfogalmazhatja meséjét. A lényeg, hogy a mesét, amit akár most talál ki, akár régen porosodik a fiókban, még ha már ezerszer is elmondta, vesse papírra vagy porolja le, és küldje be! Ha a családban ráadásul ügyes kezű gyerek is van, még „szerzőpartnert” sem lesz nehéz találni: szívesen látják akár a gyerekszöveggel illusztrált meséket is!

A meséket szakértő zsűri válogatja és szerkeszti majd csokorba.

Egy olvasó tetszőleges számú mesét küldhet, ha megfelel az alábbi feltételeknek:

- a mese nem lehet hosszabb 4 gépelt oldalnál (körülbelül 7200 karakter),
- a mesének egyedinek kell lennie, másolt vagy máshol már megjelent írással nem lehet pályázni,
- mesét bárki beküldhet, korhatár nincs,
- minden beküldőnek a nevét jól láthatóan fel kell tüntetnie telefonszámával együtt a beküldött mesén.

Előnyt élveznek a válogatás során a helyi történetek, néphiedelmek, települési legendák.

A beküldők közül a legjobbak értékes ajándékutazást nyerhetnek.

Meséjét vagy meséit küldje postán a Pannon Lapok Társasága, Marketing osztály, 8200 Veszprém, Házgyári út 12. „Mesekönyv pályázat” címre, vagy e-mailben a [mesekonyv@plt.hu](mailto:mesekonyv@plt.hu) címre!

Beérkezési határidő:

2011. 09. 15.

További információ:

[mesekonyv@plt.hu](mailto:mesekonyv@plt.hu)

[www.zalaihirlap.hu](http://www.zalaihirlap.hu)



## Októberben KaleidoszKópia!

### Megnyílt a nevezés a 13. KaleidoszKóp VersFesztiválra

*Megnyílt a jelentkezés lehetősége a KaleidoszKóp VersFesztivál idei versenyprogramjára – közölte Lutter Imre fesztiváligazgató, a Magyar Versmondók Egyesületének ügyvezető elnöke. Az idei KaleidoszKóp az öt évvel ezelőtt elhunyt fővédnök, Bella István Kossuth-díjas költő-műfordítója és a Hetek költőire koncentrál.*

Bella István tiszteletére az egyesület emléktáblát avat, és Bella István + címen előadássorozatot indít, amelynek első állomása Bella István + Buda Ferenc tematikával idén debütál a VersFesztiválon. Ennek jegyében a hivatásos és nem hivatásos jelentkezők a versmondás kategóriájában két verssel nevezhetnek: az egyik Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József és Serfőző Simon költészetéből, a másik az évfordulós klasszikusok valamelyikétől választható. E körben Berzsényi Dániel, Babits Mihály, Beney Zsuzsa, Csanádi Imre, Csengey Dénes, Faludy György, Határ Győző, Ladányi Mihály, Nemes Nagy Ágnes, Orbán Ottó, Pilinszky János, Somlyó György, Sütő András, Székely Magda és Tóth Árpád életműve az irányadó.

A KaleidoszKóp nemzetközi VersFesztivál Közép-Európa egyik legnagyobb pódiumművészeti és színházi seregszemléje, ahol a vers valamennyi írott és színpadi formája bemutatkozik. Minden közbülső évben keresztmetszetet ad a korábbi években megvalósult versszínházi és/vagy verszenei trendekről, előadásokról, a versenyen ugyanakkor idén a versmondásé a főszerep. A VersFesztivál különkiadása, a KaleidoszKópia helyszíne Miskolc és Budapest lesz, a versenyprogramoknak a fővárosi Casa de la Música ad otthont október 14-től 16-ig. A kategóriák legjobbjait a rangos KaleidoszKóp-díjak mellett utazással, wellness hétvégével, képzőművészeti alkotásokkal, folyóirat-előfizetésekkel, könyvjutalmakkal és szakmai továbbképzésekkel jutalmazzák, a legjobb előadásokat a Versrádió műsorára tűzi. A kísérőprogramokat neves hazai és külföldi társulatok, művészek és az Első Magyar Versszínház produkciói, valamint ismert zenekarok verszenei koncertjei biztosítják. A programokra évről évre nagyobb az érdeklődés, a tavalyi pécsi VersFesztivál előadásait közel négyezer néző látta.

Bővebb információ és jelentkezés: a [www.versfesztival.hu](http://www.versfesztival.hu) honlapon, az [info.versfesztival@gmail.com](mailto:info.versfesztival@gmail.com) címen és a 06 (20) 512 8004-es telefonszámon. A versenyre bárki nevezhet, a határidő 2011. október 5.

Szervezők: Északkelet-magyarországi Regionális Versmondó Egyesület, Magyar Versmondók Egyesülete

[vers.hu](http://vers.hu)

[versfesztival.hu](http://versfesztival.hu)

[versradio.hu](http://versradio.hu)

[versmondo.hu](http://versmondo.hu)

# PROGRAMAJÁNLÓ



NÓGRÁD MEGYE ÖNKORMÁNYZATA  
TISZTELETTEL MEGHÍVJA  
A MEGYE POLGÁRAIT AZ



## V. NÓGRÁDI MEGYENAPRA

2011. SZEPTEMBER 17., RÉTSÁG (NAGYPARKOLÓ)

A SZABADTÉRI SZÍNPAD PROGRAMJAI:

10.00 ÓRÁTÓL

### KULTURÁLIS FESZTIVÁL

(NÉPTÁNC, NÉPDAL, OPERETT, SZÍNJÁTSZÁS, STAND UP)

16.30 ÓRÁTÓL

### IVAN AND THE PARAZOL EGYÜTTES

18.30 ÓRÁTÓL

### KINOPUSKIN ZENEKAR

20.00 ÓRÁTÓL

### HOLDVIOLA EGYÜTTES

NAPKÖZBEN:

KISTÉRSÉGEK BEMUTATKOZÁSA, KIRAKODÓVÁSÁR,  
KÉZMŰVESEK (HAGYOMÁNYŐRZŐK)

### KÖNYVSZIGET

A BALASSI BÁLINT MEGYEI KÖNYVTÁR ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZET, A NÓGRÁD MEGYEI  
LEVÉLTÁR VALAMINT A NÓGRÁD MEGYEI MŰZEUMI SZERVEZET KIADVÁNYAI VALAMINT  
A PALÓCFÖLD FOLYÓIRAT LEGÚJABB LAPSZÁMAI ÉS A PALÓCFÖLD KÖNYVEK KÖTETEI  
MEGVÁSÁROLHATÓAK A MEGYENAPON

A VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT ÉS KÖNYVTÁR AULÁJÁBAN

ALKALMI POSTAHIVATAL MŰKÖDIK – EGYEDI AZ ESEMÉNYRE KÉSZÜLT BÉLYEGZŐVEL –  
9.00-13.00 ÓRÁIG, AHOL KAPHATÓ A MEGYENAP ALKALMÁBÓL KÉSZÍTETT BÉLYEG ÉS KÉPESLAP IS.

**SOK SZERETETTEL VÁRUNK MINDENKIT!**

A PROGRAMOKON VALÓ RÉSZVÉTEL INGYENES. A PROGRAMVÁLTOZTATÁS JOGÁT FENNTARTJUK.

meghívó



A Katona Lajos Városi Könyvtár - 2600 Vác, Budapesti főút 37.  
szeretettel meghívja Önt és kedves családtagjait, barátait  
2011. szeptember 22-én, csütörtökön 18 órára  
a Könyvtár Galériába

Fekete István fotóművész

# Semmiségek

című kiállítására.

A kiállítást megnyitja:

**Dr. Fodor Péter** egyetemi docens,  
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója.

Megtekinthető: 2011. október 19-ig, a könyvtár nyitva tartási idejében.  
[www.klvk.vac.hu](http://www.klvk.vac.hu)





## E havi számunk szerzői:

**Barna Krisztina** (Balassagyarmat, 1992) Rimóc, tanuló, meseíró  
**Borsi István** (Budapest, 1957) Diósjenő, szellemi szabadfoglalkozású, író  
**Csáky Károly mkl.** ( Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató  
**Elbert Anita** ( ) Veszprém, tanár, író, költő  
**Handó Péter** (Salgótarján, 1961) Sóshartyán, író, költő  
**Hörömpő Gergely** (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő  
**Ketykó István** (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő  
**dr. Koczó József** (Perőcsény, 1950) Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató  
**Kontra Marika Szvita** (Pásztó, 1964) Pásztó, költő, művelődésszervező  
**Kovács T. István** (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író  
**Kő-Szabó Imre** (Orosháza, 1936) Vác, író  
**Petrozsényi Nagy Pál** (Kolozsvár, 1942) Kecskemét, tanár, író  
**Pongrácz Ágnes** (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő  
**Pribojszky Mátyás** (Okány, 1931) Tata, író  
**Szajbely Zsolt** (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író, előadó  
**B. Tóth Klára** (Budapest, 1955) Budapest, költő, restaurátor  
**Székács László** (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő  
**Végh József mkl.** (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, művelődési ház igazgató  
**Végh Tamás** (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász

**Impresszum:**

**Alapító-szerkesztő:**  
**Karaffa Gyula**

**Helytörténet:**  
**Végh József mkl.**

**Képzőművészet:**  
**Konczili Éva**

**Szerkesztőség címe:**  
**2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19**

**Telefon:**  
**+3630-383-5385**

**Email cím:**

[karaffagye@gmail.com](mailto:karaffagye@gmail.com)

[hgev@freemail.hu](mailto:hgev@freemail.hu)

**Weblapok:**

[www.karaffamese.freewb.hu](http://www.karaffamese.freewb.hu)  
[www.karaffagye.freewb.hu](http://www.karaffagye.freewb.hu)  
[www.karaffaboros.freewb.hu](http://www.karaffaboros.freewb.hu)

**Terjesztés kizárólag PDF formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi Helikonban megjelent bármilyen anyag más felületen, lapban való felhasználásához az érintett Szerző előzetes engedélye szükséges!**



Egyházy Gábor kerámiája